

มูลนิธิศึกษาและเผยแพร่พระพุทธศาสนา
Dhamma Study and Support Foundation

แนวทางเจริญวิปัสสนา

เล่ม ๑๓๕ ตอนที่ ๑๓๔๑ – ๑๓๕๐

บรรยายโดย

สุจินต์ บริหารวนเขตต์

แนวทางเจริญวิปัสสนา

๑๓๔๑

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๙ กรกฎาคม ๒๕๒๗

ถ. ดิฉันเคยว่าผู้ใหญ่อ่านหนังสือซึ่งเป็นลูกท่านเจ้าคุณ และได้รับการศึกษาจากต่างประเทศ เป็นคนดีเรียบร้อย แต่พรรคพวกประพฤติตัวแบบเจ้าชู้ ดิฉันก็ว่าท่านเป็นนายตำรวจใหญ่ เท่าที่ท่านลดตัวลงมาคบกับพวกเราก็เป็นพระเดชพระคุณอย่างสูงแล้ว เราพูดคำนี้คล้ายเตือนสติ จะเป็นเหลี่ยมเป็นคมไหม

ส. ขณะนั้นจิตเป็นกุศลหรืออกุศล

ถ. คงจะเป็นอกุศลนิดหน่อย เพราะไม่ดีแน่

ส. ต้องตรง ธรรมทั้งหมดที่ยกมากล่าว ต้องเป็นผู้ที่ตรง ให้พิจารณาด้วยความจริง ๆ เพราะเป็นคำพูดที่ใช้กันอยู่เป็นประจำวัน แล้วแต่ว่าใครจะสมมาที่จะมีวาจาเป็นเหลี่ยมเป็นคม หรือเป็นเหลี่ยมเป็นคู้ ก็เป็นเพราะการสะสม

ถ. ในขณะที่หลับตาในห้องที่มีดสนิท รูปารมณเกิดได้ไหม

ส. ขณะนี้เห็นตลอดเวลาหรือเปล่า

ถ. ไม่

ส. แสดงว่าต้องมีขณะที่จักขุวิญญาณไม่เกิดแม้ไม่ใช่ห้องมืด เพราะฉะนั้นคำตอบนี้ก็ใช้ได้กับแม่ในห้องมืด

ถ. คือ ต้องมีรูปารมณและจักขุวิญญาณเกิด

ส. ขณะใดที่จักขุวิญญาณเกิด สิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนั้นเป็นรูปารมณจะใช้คำว่า มืดหรือสว่าง หรืออะไรก็ตามแต่ แต่ขณะใดที่จักขุวิญญาณเกิด ต้องมีรูปารมณเป็นอารมณ์

ถ. ถ้าในห้องนั้นไม่มีรูปเลย แม้แต่อวินิพโกรูป ๘ รูปารมณจะมีได้ไหม

ส. จักขุวิญญาณเกิดหรือเปล่า

ถ. ถ้าไม่มีสี รูปารมณีย่อมไม่มี

สุ. คิดไกลมาก ถ้าคิดใกล้ ๆ เพียงว่า จักขุวิญญาณเกิดหรือเปล่า

ถ. ไม่เกิด

สุ. ถ้าจักขุวิญญาณไม่เกิด ไม่ต้องพูดถึงรูปารมณีย่อมไม่มี โดยมากเวลาที่ใช้คำว่า รูปารมณีย่อมไม่มี ท่านผู้ฟังจะคิดถึงแสง คิดถึงสี คิดถึงความสว่าง แต่ทำไมไม่คิดถึงสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาในขณะเห็น ซึ่งคนตาบอดไม่เห็นเพราะไม่มีจักขุปสาท เพราะฉะนั้น สำหรับคนที่มีจักขุปสาท ในขณะนี้ ลืมเรื่องแสง เรื่องสี เรื่องสว่าง เรื่องมืด ทุกอย่าง แต่ในขณะที่จะเห็น ใช้คำว่า เห็น เพราะวัตถุนั้นกระทบกับ จักขุปสาท และสิ่งซึ่งสามารถกระทบจักขุปสาทแล้วปรากฏ สิ่งนั้นเป็นรูปารมณีย่อมไม่ต้องคิดเรื่องของแสง สี อะไรต่อไปทั้งนั้น

ถ. ขณะที่อาไปธาตุปรากฏแก่จิตทางมโนทวาร อาไปธาตุนั้นกระทบกับ ผัสสะที่เกิดกับจิตดวงนั้นหรือเปล่า

สุ. ใช้คำว่า กระทบ เพราะมีผัสสะเจตสิก แต่ไม่ใช่รูปที่กระทบได้และเห็นได้ ต้องแยกละเอียดไปอีก เพราะรูปทั้งหมด ๒๔ รูป รูปที่กระทบได้และเห็นได้มีรูปเดียว คือ รูปารมณีย่อมไม่มี หรือวัตถุ สิ่งที่กำลังปรากฏในขณะนี้ เป็นรูปเดียวที่กระทบได้และเห็นได้ ส่วนรูปอื่นที่ปรากฏทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เป็นรูปที่กระทบได้แต่เห็นไม่ได้ นอกจากนี้ไม่ใช่คำว่า เป็นรูปที่กระทบได้อย่างสี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ แต่เป็น อารมณีย่อมไม่มี

เรื่องของการปฏิบัติธรรมเป็นเรื่องที่น่าสนใจมาก และสำหรับโลกมุลจิตที่ได้กล่าวถึงแล้ว เป็นโลกมุลจิตที่เป็น โสมนัสสสทนต์ ทิฏฐิคติสัมปยุตตัง อสังขาริกัง ๑ ดวง และสังขาริกัง ๑ ดวง เป็นโลกะที่เกิดร่วมด้วยกับความเห็นผิดซึ่งมีความโสมนัสยินดีในความเห็นนั้นเป็นอย่างมาก

ถ. อาจารย์ช่วยยกตัวอย่างโมหมูลจิตในชีวิตประจำวันด้วย

สุ. เคยลืมไหม เคยทำอะไรที่ในขณะนั้นนึกไม่ออกหรือจำไม่ได้บ้างไหม

ถ. เคย

ส. ในขณะที่นั้นเป็นลักษณะของโมหมูลจิต ไม่รู้ว่าสิ่งที่กำลังปรากฏนั้นคืออะไร อย่างเวลาที่นึกไม่ออก ทุกท่านก็เคยมี ไม่ทราบเอาของวางไว้ที่ไหน หรือคนนั้นชื่ออะไร พยายามนึกในขณะที่นั้น แต่ไม่มีอารมณ์ใด ๆ ปรากฏ เพราะฉะนั้นในขณะที่อารมณ์นั้นไม่ปรากฏ ซึ่งในขณะที่นั้นไม่ใช่ภวังคจิต เพราะกำลังเป็นลักษณะสภาพของจิตซึ่งรู้ว่าในขณะที่นั้นไม่มีอารมณ์กำลังปรากฏ

ก่อนอื่นต้องแยกวิจิตกับวิมุตตจิต วิมุตตจิต ได้แก่ ปฏิสนธิจิต ๑ ภวังคจิต ๑ และจุติจิต ๑ ซึ่งเป็นจิตที่ไม่ได้มีอารมณ์ของโลกนี้ปรากฏเลย ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เช่น ในขณะที่นอนหลับสนิท ไม่มีอารมณ์ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ในขณะที่นั้นเป็นภวังค์ แต่สำหรับท่านที่ทำสมาธิ ท่านก็พยายามรวมจิตให้ตั้งลงไปถึงความว่างที่ไม่รู้อะไรเลย หรือว่าไม่มีอะไรปรากฏเลย ในขณะนั้นไม่ใช่ภวังค์ แต่เป็นโมหมูลจิต

ถ. อุทัจจสัมปยุตต์ หรือแล้วแต่

ส. แล้วแต่ ถ้าในขณะที่นั้นลักษณะของวิจิกิจจาเจตสิกไม่เกิดร่วมด้วย ก็ต้องเป็นอุทัจจสัมปยุตต์

เป็นสิ่งที่เห็นได้ว่า แม้ในขณะที่ทำสมาธิ เพราะหลายท่านชอบทำสมาธิ แต่ในขณะที่ทำสมาธิและไม่รู้สึกตัว ไม่ว่ารู้อารมณ์อะไรกำลังปรากฏ หรือว่ากำลังพยายามที่จะให้ว่างไปไม่ให้มีอารมณ์อะไรปรากฏเลย ในขณะที่ไม่ใช่ภวังค์และอารมณ์ไม่ปรากฏ ขณะนั้นต้องเป็นโมหมูลจิต

ถ้าเป็นปกติธรรมดาในขณะที่ไม่ได้ทำสมาธิ ก็เป็นในขณะที่เผลอ หรือในขณะที่ไม่รู้สึกตัว หรือบางท่านอาจจะเผลอเป็นโรคบางอย่างที่ทำให้ท่านเดินออกจากบ้านไปกลางถนนโดยที่ไม่รู้สึกตัวเลยว่ากำลังทำอะไรหรืออยู่ที่ไหน บางคนอาจจะถึงกับล้มชื่อตัวเองไปเลย ซึ่งในขณะที่นั้นไม่ใช่มีแต่เฉพาะโมหมูลจิต แต่ต้องมีทั้งโลภมูลจิต โทสมูลจิต คนที่ละเมอตกน้ำ ละเมอเดินไป ละเมอทำอะไร บางคนละเมอเก็บมะม่วง ในขณะที่เก็บมะม่วงก็ต้องเป็นโลภมูลจิตใช่ไหม แต่กลับไปนอนเรียบร้อยแล้ว เพ้าเปราะเพราะที่ต้นมะม่วงมีโคลน ตื่นขึ้นมาเห็นมะม่วง เพ้าเปราะ แต่ไม่รู้ว่าทำอะไรไป

ในขณะนั้นมีทั้งโลภมูลจิต หรืออาจจะมีโทสมูลจิตก็ได้ แต่โมหมูลจิตต้องเกิดคันสลับมากทำให้ไม่สามารถรู้สึกตัวเลย ถ้าสำหรับคนที่เป็นปกติก็คือในขณะที่หลงลืม หรือในขณะที่เผลอ

ถ. ขณะที่สติไม่ได้ระลึกที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ ขณะที่หลงลืมสตินั้นเป็นโมหมูลจิตด้วยหรือเปล่า

สุ. ขณะที่สติไม่ได้ระลึกที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เป็นอกุศลประเภทหนึ่งประเภทใดก็ได้ อาจจะเป็นโลภมูลจิตก็ได้ โทสมูลจิตก็ได้ หรือว่าโมหมูลจิตก็ได้

ถ. สติไม่ได้ระลึกที่ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจนี้ โดยนัยแล้วจะกว้างกว่า

สุ. อาจจะเป็นกุศลขั้นทาน ขั้นศีล หรืออาจจะเป็นอกุศลประเภทหนึ่งประเภทใด คือ เป็นโลภมูลจิต หรือโทสมูลจิต หรือโมหมูลจิต หรือเป็นวิบากจิต เป็นกิริยาจิตได้ทั้งนั้น ในขณะที่ไม่ใช่มหาสติปัฏฐาน

ถ. จิตทุกดวงจะต้องมีอารมณ์ทั้งนั้น

สุ. ภวังคจิตก็มีอารมณ์ แต่ไม่รู้สึกตัว เช่น ในขณะที่นอนหลับสนิท ในขณะที่สลบ ยังไม่มีจิตเกิด ในขณะสลบจริง ๆ ตัวท่านอยู่ที่ไหน ยังมีจิตเจตสิกและรูปเกิดดับ แต่ขณะที่สลบจะไม่ปรากฏอะไรเลย จะไม่มีขั้น ๕ ขั้นหนึ่งขั้นใดปรากฏเลย ทั้ง ๆ ที่ขั้น ๕ ทั้งนามขั้นและรูปขั้นกำลังเกิดดับอยู่ในขณะที่สลบเป็นภวังคจิต ถ้าจะมีวิถีจิตทางมโนทวารเกิดแทรกคั่นบ้าง ขณะนั้นก็ต้องการนึกคิดถึงอารมณ์ต่าง ๆ แล้วแต่ลักษณะที่เกิดทางมโนทวารนั้นจะเป็นโมหมูลจิตประเภทอุทธัจจสัมปยุตต์ หรือวิจิกิจฉาสัมปยุตต์ หรือโลภมูลจิตบ้างก็ได้ แต่ถ้าประกอบด้วยโมหมูลจิตมากขณะย่อมไม่รู้สึกตัว เปรียบได้กับเวลาที่ละเมอทำสิ่งหนึ่งสิ่งใด หรือว่าเวลาที่โมหมูลจิตเกิดมาก ออกจากบ้านไป ไม่รู้เลยว่าใครทำอะไรที่ไหน ต้องรักษา ต้องเข้าโรงพยาบาล อย่างนั้นก็มี

เพราะฉะนั้น เปรียบเทียบเป็นขั้น ๆ ว่า ภวังคจิต อารมณ์ไม่ปรากฏเลย ท่านที่เคยเป็นลม ไม่รู้สึกตัวเลยใช่ไหม ในขณะที่นั้นจิตยังไม่เกิด แต่เป็นภวังคจิต เพราะฉะนั้น ในขณะที่ไม่ใช่ภวังคจิต กำลังทำสมาธิ หรือกำลังคิดแต่คิดไม่ออก

ขณะนั้นไม่ใช่ภวังคจิต ต่างกับขณะที่นอนหลับสนิท แต่ขณะที่คิดไม่ออกที่อารมณ์ไม่ปรากฏในขณะนั้น เป็นเพราะโมหมูลจิตอุทัจจสัมปยุตต์

ถ. ดิฉันไม่เข้าใจที่อาจารย์กล่าวถึงลักษณะของผู้ที่ทำสมาธิว่า ทำสมาธิ และมีความว่างจนไม่มีอารมณ์อะไรปรากฏ ไม่ทราบว่าเป็นลักษณะของความฟุ้งซ่าน หรืออุทัจจจะได้อย่างไร ในเมื่อเป็นความว่าง

ส. มักจะคิดกันว่า ถ้าเป็นอุทัจจจะ จะต้องฟุ้งซ่านไปในโลกะ หรือฟุ้งซ่านไปในโทสะ แต่ความฟุ้งซ่านที่ไม่เกิดร่วมกับโลกะและโทสะนั้นมี คือ โมหมูลจิตอุทัจจสัมปยุตต์ ที่มีคำถามว่า จะสังเกตรู้ได้อย่างไรว่าขณะไหนเป็นโมหมูลจิตอุทัจจสัมปยุตต์ ก็ได้เรียนให้ทราบแล้วว่า ในขณะที่หลงลืม หรือว่าเผลอ หรือว่าคิดอะไรไม่ออก

ถ. นั่นเป็นลักษณะของอุทัจจจะ ลักษณะของความฟุ้งซ่านด้วยหรือ

ส. เป็นโมหมูลจิตอุทัจจสัมปยุตต์ เพราะไม่ประกอบด้วยโลกเจตสิก หรือโทสเจตสิก ไม่หลับ แต่ไม่รู้ เพราะฉะนั้น จะเป็นอะไร ลองคิดดู ในขณะที่ไม่หลับ แต่ก็ไม่รู้ คือ ไม่มีทั้งโลกะ ไม่มีทั้งโทสะ แต่ไม่หลับ เพราะฉะนั้น ต้องเป็นโมหมูลจิต

ถ. ในขณะที่ไม่หลับย่อมมีความคิดต่าง ๆ นานา ในขณะนั้นต้องเป็นลักษณะของความฟุ้งซ่าน ใช่ไหม

ส. เคยหลงลืมไหม เคยเผลอไหม ขณะที่เผลอนั้นเป็นจิตประเภทไหน

ถ. เป็นโมหมูลจิตอุทัจจสัมปยุตต์

ส. คำตอบก็คือดวงนี้แหละ

ถ. แสดงว่าความเผลอหรือหลงลืม เป็นลักษณะหนึ่งของความฟุ้งซ่าน

ส. เป็นอกุศล ในขณะนั้นฟุ้งซ่านจากสติสัมปชัญญะจนกระทั่งไม่รู้ลักษณะในขณะนั้นว่า อะไรกำลังปรากฏ ขณะนั้นต้องมีอุทัจจจะซึ่งเป็นลักษณะที่ไม่สงบ ทำให้เป็นสภาพที่ตรงกันข้ามกับจิตที่เป็นกุศล และถ้าความไม่สงบคือความฟุ้งซ่าน กระสับกระส่ายกระวนกระวายนั้นประกอบด้วยโลกะ ก็สังเกตได้จากโลกะว่า ฟุ้งไปด้วยความพอใจ ความยินดีเพลิดเพลิน ถ้าฟุ้งไปด้วยความไม่สบายใจ ความโกรธ ในขณะ

นั่นก็รู้ว่าเป็นความฟุ้งไปด้วยอำนาจของโทสะ เกิดร่วมกับโทสะ แต่ในขณะที่ลืม ในขณะที่คิดไม่ออก จะต้องเป็นจิตประเภทหนึ่งซึ่งไม่ใช่กุศลแน่ ๆ เมื่อไม่ใช่กุศลแล้ว จะเป็นอกุศลจิตประเภทไหน

ถ. ที่อาจารย์กล่าวถึงผู้ที่ทำสมาธิและว่างลง ก็เป็นลักษณะของอุทธัจจะประเภทหนึ่ง ใช่ไหม

ส. โมหมูลจิตต้องมีอุทธัจจะเจตสิกเกิดร่วมด้วย

ถ. ไม่ใช่ความสงบ ใช่ไหม

ส. ถ้าเป็นอกุศลแล้วไม่สงบ เพราะฉะนั้น มิจฉาสมาธิไม่ประกอบด้วย โสภณธรรม ๖ คู่ ได้แก่ กายปัสสัทธิและจิตตปัสสัทธิ เป็นต้น ดังที่ได้กล่าวถึงลักษณะของมิจฉาสมาธิแล้วว่าเพราะเหตุใดจึงเป็นมิจฉาสมาธิ ก็เพราะเหตุว่าไม่ประกอบด้วย กายปัสสัทธิและจิตตปัสสัทธิ เป็นต้น ซึ่งเป็นโสภณธรรม

เพราะฉะนั้น อย่าปนสมาธิคือเอกัคคตาเจตสิกกับปัสสัทธิ ซึ่งเป็นโสภณธรรม ซึ่งเป็นลักษณะที่สงบ

ถ. เวลาที่แพทย์จะทำการผ่าตัด แพทย์จะวางยาสลบ ระหว่างที่วางยาสลบ ผู้ถูกวางยาสลบจะเข้าสู่ภวังค์ เผลอในชวณนั้นการผ่าตัดผิดพลาดทำให้เสียชีวิต อยากทราบว่า ในขณะนั้นจะมีผลต่อภพที่เกิดอย่างไร

ส. ทุกคนที่ยังไม่หมดกรรมต้องเกิด และชาติก่อนที่มาสู่ชาตินี้ก็ไม่ว่า ก่อนจุติของชาติก่อนเกิดอะไรขึ้น กำลังผ่าตัดหัวใจล้มเหลวหรือเปล่า ก็ไม่ทราบได้ แต่ทราบได้ที่ยังมีกรรม กรรมหนึ่งซึ่งเป็นชนกกรรม คือ กรรมที่จะทำให้ปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น จะทำให้วิถิจิตเกิดทางทวารหนึ่งทวารใด อาจจะเป็นทางมโนทวารก็ได้ และแล้วแต่ว่าในขณะนั้นเป็นกุศลกรรมหรืออกุศลกรรม ก็จะทำให้นิมิตเกิดขึ้น คือ อารมณ์ปรากฏ เช่น ถ้าเป็นผลของกุศลจะได้เห็นสิ่งที่ประณีต ทำให้กุศลจิตเกิด ถ้าเป็นผลของอกุศลกรรมอาจจะทำให้คิดถึงกรรมที่เป็นอกุศลที่ได้ทำแล้ว เป็นกรรมอารมณ์ หรืออาจจะเห็นเป็นภาพของสิ่งที่ใช้ในการทำอกุศลกรรม ก็เป็น

กรรมนิมิตอารมณ์ หรืออาจจะเห็นภูมิที่จะไปเกิด เช่น อบายภูมิ ก็เป็นคตินิมิต-อารมณ์ ก่อนจุติจิตจะเกิด

นี่เป็นเรื่องของกรรม ใครจะไปยับยั้งว่า ไม่ให้มีกรรมที่เป็นชนกกรรมที่จะทำให้วิถิจิตเกิดก่อนจุติไม่ได้ แม้แต่ตอนที่ปฏิสนธิจิตเกิดแล้ว ๑ ขณะและดับไป ภวังคจิตเกิดสืบต่อมา มโนทวารวิถิจิตก็เกิดโดยที่แต่ละท่านไม่รู้ตัวเลย ต้องเป็นไปตามเหตุปัจจัยที่ต้องเป็นอย่างนั้น เพราะฉะนั้น เมื่อยังมีกรรมที่ทำให้ปฏิสนธิจิตเกิด ไม่ต้องห่วงเลย ไม่ว่าจะเป็นการสิ้นชีวิตลงโดยประการใด ๆ ทั้งสิ้น เมื่อกรรมมี กรรมที่เป็นชนกกรรมจะทำให้อารมณ์ปรากฏทางทวารหนึ่งทวารใด ถ้าเป็นอารมณ์ของกุศลกรรม กุศลจิตก็เกิด ถ้าเป็นอารมณ์ของอกุศลกรรม อกุศลจิตก็เกิด และเมื่อจุติจิตดับไปแล้ว ปฏิสนธิก็เกิดสืบต่อทันทีตามประเภทของขวนจิต ถ้าขวนจิตที่เกิดก่อนจุติเป็นอกุศลจิต อกุศลวิบากจิตก็ปฏิสนธิในอบายภูมิหนึ่งอบายภูมิใด

ถ. หมายความว่า ขณะที่ไม่รู้สีกตัว เวลาใกล้จะสิ้นชีวิต ขณะนั้นก็จะมีรู้สีกตัว ใช่ไหม

ส. จะใช้คำว่า รู้สีกตัว ได้ไหม ตอนที่ปฏิสนธิจิตเกิดขึ้น ๑ ขณะ และภวังคจิตหลายขณะ และมโนทวารวิถิแรก รู้สีกตัวไหมตอนนั้น ยังอยู่ในครรรภารู้สีกตัวไหม

ถ. ไม่รู้

ส. เพราะฉะนั้น ก่อนจะจุติก็เหมือนกัน จะใช้คำว่า รู้สีกตัว หมายความว่าอย่างไรก็แล้วแต่บุคคล ถ้าเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ ที่เป็นผู้ที่มีปกติเจริญสติปัฏฐาน เวลาก่อนจุติจิตจะเกิด มหากุศลญาณสัมปยุตต์ก็เกิดได้

อย่างบางท่านถามว่า ก่อนสิ้นชีวิตกระทบแจ้งจะมีประโยชน์อะไร ถ้ากระทบแจ้งแล้วปัญญาไม่เกิด คือ ไม่ระลึกรู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ไม่มีเรา ไม่มีสิ่งหนึ่งสิ่งใดในแจ้งนั้นเลย ถ้าไม่รู้อย่างนี้ ขณะนั้นเป็นเรากำลังรู้แจ้ง ก็เป็นอกุศลจิต แต่ถ้าเป็นผู้มีปกติเจริญสติปัฏฐาน ก่อนสิ้นชีวิตมีแจ้งเป็นอารมณ์ และระลึก

รู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพธรรมอย่างหนึ่งเท่านั้น ในขณะที่นั้นก็รู้สึกตัว เป็นมหากุศลญาณ-
สัมปยุตต์

เพราะฉะนั้น การจะรู้สึกตัวหรือไม่รู้สึกตัว ก็แล้วแต่บุคคล แล้วแต่สภาพของ
จิตในขณะนั้น จะเตรียมตัวไหม เพราะอยากจะได้เตรียมกันเสียจริงๆ แต่ไม่มีทางเป็นไปได้เลย ถ้าเพียงแต่จะเตรียมตอนนั้น แต่การเตรียม คือ เตรียมทุกขณะที่ยังมีชีวิตอยู่
ที่จะเจริญกุศลไปเรื่อย ๆ

๑๓๔๒

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๒๗

ถ. ตั้งแต่มีพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามาก็หลายพระองค์ เป็นธรรมดาหรือไม่ว่า
ทุก ๆ ครั้งที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าอุบัติขึ้น ขณะนั้นจะไม่มีกระดาศ ไม่มีเทป ไม่มีสมุด
ดินสอที่จะจดกันไว้บ้างหรือ

สุ. ในสมัยพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า มีการศึกษา มีการ
เรียนค่านวณต่าง ๆ ศิลปวิทยาต่าง ๆ มีจดหมายด้วย เขียนได้ ก็คงต้องมีสิ่งซึ่งใช้
การเขียน

ถ. พระพุทธเจ้าในอนาคตที่จะมีต่อไป ถ้าขณะนั้นวิวัฒนาการเจริญอย่าง
สมัยนี้ ผมเชื่อว่าศาสนาพุทธจะน่าเชื่อถือกว่าทุก ๆ อย่างเลย เพราะทุกอย่างพิสูจน์ได้
คือ ทั้งเทปก็ดี วิดีโอก็ดี เสียงของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นทุกคนจะได้ยิน และน่าจะ
หนักแน่นเชื่อถือแก่คนมากขึ้น

สุ. เสียงของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอภิวรรณ เพราะฉะนั้น
โสตวิญญูณที่ได้ยินเสียงนั้นต้องเป็นกุศลวิบาก กุศลวิบากเกิดแล้วก็ดับเช่นเดียวกับ
เสียง เพราะฉะนั้น ในยุคที่ไม่มีใครมีกุศลวิบากพอที่จะได้ฟังเสียงของพระผู้มีพระภาค-
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า จะไปหาเครื่องมือต่าง ๆ มาไม่ได้ เพราะเป็นกาลสมัยซึ่ง
ไม่ใช่กุศลวิบากที่จะได้ยินเสียงของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า แต่อย่าลืมว่า
ผู้ที่สะสมความเห็นผิด แม้ได้ไปเฝ้าฟังพระธรรมที่พระวิหารเชตวันแล้วก็ไม่เชื่อ เป็นผู้ที่
โสตวิญญูณเป็นกุศลวิบาก ได้ฟังพระสุรเสียงของพระผู้มีพระภาคจากพระโอรส
แต่เป็นผู้ที่สะสมความเห็นผิดไว้มาก เพราะฉะนั้น ทั้ง ๆ ที่ได้ฟัง ได้เห็น ได้เฝ้า ก็ยังม
ความเห็นผิดได้ ทุกอย่างต้องเป็นไปตามเหตุผล ตามกาล ซึ่งในสมัยนี้ไม่ใช่โอกาสของ
กุศลวิบากที่จะได้ฟังพระสุรเสียงของพระผู้มีพระภาคโดยตรง แต่ถ้าใครเกิดในสมัยของ
พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์ต่อไป มีโอกาสที่จะได้ฟัง แต่อย่าลืม ความเห็น

ถูกหรือความเห็นผิด ต้องเตรียมให้พร้อมที่ว่า เมื่อได้เฝ้าได้ฟังจะได้เข้าใจพระธรรมที่ทรงแสดง อย่าเพียงแต่หวังที่จะได้ยิน เพราะได้ยินแล้วเห็นผิดก็มี ไม่ใช่ได้ยินแล้วจะเห็นถูกเสมอไป

ถ. เวลาเจริญสติ ทางตามีสี่เป็นสิ่งที่กำลังปรากฏ และเห็นก็เป็นสิ่งที่กำลังปรากฏ ทางหูมีเสียงเป็นสิ่งที่กำลังปรากฏ ได้ยินก็เป็นสิ่งที่กำลังปรากฏ ผมสงสัยว่า ทางมโนทวาร จิตนึกคิดเรื่องราว จิตที่กำลังนึกคิดเรื่องราว จิตนั้นก็เป็นสิ่งที่กำลังปรากฏ แต่ทางมโนทวารก็มีแต่นามคิดนึกอย่างเดียว ความหมายของคำก็เอามาเป็นอารมณ์ไม่ได้

สุ. ตามปริยัติที่ได้ศึกษา เมื่อวิถีจิตทางปัญจทวารทุกขณะดับไปแล้ว ภาวังคจิตเกิดขึ้น มโนทวารวิถีจิตเกิดต่อ รู้อารมณ์เดียวกับอารมณ์ที่ทางปัญจทวารเพ็ญรู้และดับไป เพราะฉะนั้น ทางมโนทวารหลังจากที่ทางจักขุทวารวิถีจิต แล้วแต่จะเป็นก็ขณะก็ตามดับไปแล้ว ภาวังคจิตเกิดขึ้น มโนทวารวิถีจิตที่เกิดต่อรู้อารมณ์เดียว คือสิ่งที่ปรากฏทางตาเหมือนอย่างที่เกิดทางจักขุทวารทุกขณะนั้นรู้

เพราะฉะนั้น สิ่งทีปรากฏทางตาปรากฏ ๒ ทวาร คือ ทางจักขุทวารวิถี ๑ และ ทางมโนทวารวิถี ๑ เสียงที่กำลังปรากฏทางหูในขณะนี้ก็ปรากฏ ๒ ทวาร คือ ทางโสตทวารวิถี ๑ เมื่อภาวังคจิตดับแล้วก็ปรากฏทางมโนทวารวิถีอีก ๑ วาระ หรือหลายวาระก็ได้ เพราะฉะนั้น ทางมโนทวารเกิดมากกว่าทางปัญจทวาร

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่งกล่าวว่า เสียงดับนี้น่าจะรู้ ทางตานั่นยากไว้ให้ว่า กำลังเห็น ยังไม่สามารถพิจารณาว่าดับไปได้ แต่สำหรับทางหู คือ เสียงที่ปรากฏทางหูไม่น่าจะสงสัย เพราะเกิดแล้วก็หมด ๆ แต่ละขณะ ๆ ไป

แต่ผู้นั้นอบรมเจริญปัญญาจนรู้เสียงที่ปรากฏทางมโนทวารสืบต่อจากทางปัญจทวารแล้วหรือยัง เพราะว่ารูป ๆ หนึ่งซึ่งเป็นสภาวะรูป จะมีอายุเท่ากับจิตเกิดดับ ๑๗ ขณะ การที่จะรู้ว่ามีรูป ๆ หนึ่งเกิดแล้วดับเมื่อไร ต้องอาศัยจิตซึ่งมีอายุที่สั้นกว่าเป็นเครื่องวัดว่า รูปที่เป็นสภาวะรูปเมื่อเกิดขึ้นแล้วขณะไหนก็ตาม ขณะจิตใดก็ตาม เมื่อจิตเกิดดับสืบต่อกันไป ๑๗ ขณะ รูป ๆ นั้นก็ดับ

เพราะฉะนั้น การที่แสดงวิถีจิตทางตา คือ จักขุทวารวิถี ๑๗ ขณะ เป็นการแสดงอายุของรูปให้เห็นว่า ทันทีที่รูปเกิดแล้วกระทบกับจักขุปสาท กระทบภวังค์ และเพื่อให้รู้ว่าภวังค์ดวงใดเป็นภวังค์ที่รูปเกิดพร้อมกันในขณะที่นั้น จึงใช้คำว่า อตฺตภวังค์ เป็นเครื่องหมายว่า รูปเกิดที่นั่น กระทบจักขุปสาท และกระทบภวังค์ เป็นขณะที่ ๑

ขณะที่ ๒ เป็นภวังคจลนะ

ขณะที่ ๓ เป็นภวังคุปัจเฉทะ รูปยังไม่ดับ

ขณะที่ ๔ เป็นปัญจทวาราวชชนะ

ขณะที่ ๕ เป็นจักขุวิญญาณ

ขณะที่ ๖ เป็นสัมปฏิจฉันนะ

ขณะที่ ๗ เป็นสันตிரณะ

ขณะที่ ๘ เป็นโณฐัพพะ

ขณะนี้ถ้าเกิดพลั้งเผลอไป โลกมุลจิตเกิดต่อ ๗ ขณะ

เหลืออีก ๒ ขณะ เพราะโลกมุลจิตต้องเกิดดับสลับต่อกัน ๗ ขณะ รูปยังไม่ดับไป เหลืออีก ๒ ขณะ ตทาลัมพนจิตเกิด และดับไป ๒ ขณะ รูปจึงดับ เมื่อรูปดับ จักขุทวารวิถีจิตเกิดต่อไปไม่ได้ เพราะจักขุปสาทรูปก็ดับ รูปารมณฺที่ปรากฏทางตาก็ดับ เพราะฉะนั้น จึงเป็นภวังคจิตเกิดสลับต่อดำรงภพชาติ หลังจากนั้น มโนทวาราวชชนะจิต คือ อวชชนะจิตทางมโนทวาร ๑ ขณะเกิดขึ้น ต่อจากนั้นชวนจิต ซึ่งจะเป็นโลกมุลจิต หรือจิตใดก็ตามเกิดสลับต่อ ๗ ขณะ มีรูปที่ทางจักขุทวารเพ็งรู้นั่นเองเป็นอารมณ์ซ้ำอีกครั้งหนึ่ง มิฉะนั้น จะไม่รู้เลยว่าเห็นอะไร หรือถ้าเป็นทางหู ก็จะไม่รู้เลยว่าได้ยินเสียงอะไร

ถ้าเปลี่ยนเป็นทางหู เมื่อเสียงดับพร้อมกับวิถีจิตทางโสตทวาร ภวังคจิตเกิดคั่น และมโนทวารวิถีจิตเกิดต่อ มีเสียงนั้นแหละเป็นอารมณ์ ถ้าผู้นั้นยังไม่สามารถรู้ลักษณะของมโนทวารวิถี จะรู้ได้อย่างไรว่า เสียงดับแล้วเมื่อสักครู่นี้

เพราะฉะนั้น เรื่องของการเกิดดับของสภาพธรรม เป็นเรื่องการอบรมเจริญปัญญาที่จะฟังเรื่องของสิ่งที่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

จนกระทั่งเข้าใจจริง ๆ เพื่อให้สติสามารถมีสัญญาความจำที่มั่นคง เป็นปัจจัยทำให้ สติระลึกได้ เช่น ทางตาในขณะนี้ หลายท่านบอกว่า ไม่ทราบจะระลึกอย่างไรจึงไม่ เป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน วัตถุสิ่งต่าง ๆ ที่กำลังปรากฏ

ซึ่งดิฉันก็ได้เรียนให้ทราบว่า ในที่นี้ท่านเห็นอะไรบ้าง ท่านอาจจะกล่าวถึง บางสิ่งบางอย่างเท่านั้น แต่ยังมีอีกหลายอย่างที่ท่านไม่ได้กล่าวถึงแม้ว่าปรากฏด้วย ในห้องนี้ ลองดู ถ้าถามว่าเห็นอะไรบ้าง ก็จะเริ่มนับว่า เห็น ๑ ๒ ๓ ๔ แต่ก็ยังมี สิ่งอื่นที่ปรากฏที่ท่านไม่ได้กล่าวถึง แสดงว่านั่นคือรูปารมณเหมือนกันเช่นเดียวกับ สิ่งที่ท่านสนใจและก็กล่าวว่า เห็นโต๊ะ เห็นคน เห็นเก้าอี้ แต่สิ่งอื่นที่ปรากฏด้วย ซึ่งท่านไม่ได้กล่าวถึงก็เป็นรูปารมณที่ปรากฏ เพราะฉะนั้น การที่จะพิจารณาเห็นสิ่งที่ ปรากฏเป็นแต่เพียงรูปารมณ คือ สิ่งที่ปรากฏ ก็ต้องให้เหมือนกับสิ่งอื่นที่ปรากฏและ ท่านไม่ได้สนใจที่จะนึกถึงรูปร่างสัณฐานที่จะนับดูว่ามีกี่อย่าง มีอะไรบ้างในห้องนี้ แต่ทั้งหมดก็เป็นแต่เพียงรูปารมณเช่นเดียวกันทั้งนั้น

ถ. การระลึกรู้ว่าเป็นเห็น คือ ขณะที่กำลังทำเจริญสติปัฏฐาน หมายความว่า ระลึกรู้ว่าเป็นรูปธรรม ขณะนั้นจะไม่มีอะไรเลยก็ได้ เพราะมันดับแล้ว ไซ้ใหม่ หมายความว่า จิตดวงหนึ่งที่สติระลึก รู้ ดวงนั้นจะไม่เกิดเลย เพราะว่าดับไปแล้ว ไซ้ใหม่

สุ. ยังไม่มีการรู้ดวงนั้น ถ้าปัญญายังไม่เจริญพอที่จะรู้ได้ เพราะขณะนี้ที่ เห็นก็ไม่รู้ว่าจักขุวิญญาณเกิดดับไปตั้งกี่ครั้งกี่ขณะแล้ว และไม่มีการปรากฏว่า ทางตาเห็นดับไปเลย เพราะฉะนั้น ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานไม่ข้ามขั้น และไม่เอา ปัญญาของพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือพระอริยเจ้ามาคิดว่า จะต้องเป็นอย่างนั้น อย่างนี้ แต่ควรรู้ความจริงว่า ความเลื่อมใสในพระรัตนตรัยสำหรับผู้ที่ยังเป็นปุถุชนนั้น เป็นความเลื่อมใสที่ยังไม่หมดความสงสัยในลักษณะของสภาพธรรมที่ปรากฏ ต่อเมื่อใดได้รู้แจ้งอริยสัจธรรม ได้ประจักษ์การเกิดดับจริง ๆ ของสภาพธรรมทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เป็นพระอริยบุคคลแล้ว ความเลื่อมใสใน พระรัตนตรัยนั้น เป็นความเลื่อมใสที่หมดความสงสัยในลักษณะของนามธรรมและ

รูปธรรม แต่ในขณะที่ยังไม่เป็นพระอริยเจ้า ก็ศึกษาให้เข้าใจเรื่องที่พระอริยเจ้าทั้งหลายท่านเจริญและท่านได้ประจักษ์แจ้ง และก็อบรม แต่ไม่ใช่ในขณะที่ทางตายังไม่ดับก็ไปคิดว่า เมื่อถึงขณะนั้นดับไปแล้ว ไม่มีอะไรที่จะปรากฏ

ถ. ผมไม่ได้หมายความว่าอย่างนั้น บอกให้เข้าใจว่า ขณะที่กำหนดสติระลึกคู่ต่อเนื่องกันไปใช่ไหม ในสภาพความเป็นกลุ่มก้อนรวมเป็นสังขยานั้นก็จะค่อย ๆ ลดน้อยลงไป ให้เห็นความแตกต่างว่า คือ ไม่ใช่หมดไปเลย ก็ยังมีบ้าง แต่ก็เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาช่วงนั้น

ส. ขณะใดหลงลืมสติก็รู้ว่า ต่างจากขณะที่สติระลึก และรู้ว่าเมื่อสติเกิด ระลึกลักษณะของสภาพธรรมทางไหน

ถ. มีความแตกต่างกันเกิดขึ้น

ส. ระหว่างมีสติกับหลงลืมสติ

ถ. ผมเคยศึกษาปรัชญาทางด้านวิทยาศาสตร์ เขาบอกว่าจิตคือสมอง ผมอยากทราบว่า พระพุทธศาสนาของเราสามารถที่จะอธิบายเรื่องนี้ได้หรือไม่

ส. เข้าใจว่า พระพุทธศาสนาละเอียดและเป็นสังขธรรมกว่าวิทยาศาสตร์ หรือวิทยาศาสตร์ละเอียดและเป็นสังขธรรมยิ่งกว่าพระพุทธศาสนา

ถ. พระพุทธศาสนาละเอียดกว่า แต่ผมอยากจะทำบอกให้ทราบว่า วิทยาศาสตร์เข้าใจว่า จิตคือสมอง แต่ความจริงนั้นสมองเป็นรูปธรรม ส่วนจิตเป็นนามธรรม แต่ทั้งสมองทั้งจิตก็เกิดดับพร้อมกัน ใช่ไหม

ส. รูปเกิดขึ้นพร้อมจิตก็ได้ แต่ดับไม่พร้อมจิต และรูปดับพร้อมจิตก็ได้ แต่รูปที่ดับพร้อมจิตนั้นก็ไม่ได้เกิดพร้อมจิต

ถ. หมายความว่า อาจจะเกิดพร้อมหรือไม่พร้อมก็ได้ ใช่ไหม

ส. เกิดพร้อมได้ แต่ดับไม่พร้อมกัน ถ้าเกิดพร้อมกันก็ดับไม่พร้อมกัน ถ้ากล่าวถึงสภาวรูป

สำหรับการฟังพระธรรมทั้งหมด อย่าลืมนะ เพื่อให้เข้าใจถูก และเพื่อละความเห็นผิด เพราะความเห็นผิดไม่ใช่เฉพาะแต่ชาตินี้ชาติเดียว ถ้าขาดการพิจารณา

โดยรอบคอบจริง ๆ ทั้งในขั้นปริยัติและในขั้นปฏิบัติ และมีการโน้มเอียงไปในทางที่จะเห็นผิดและปฏิบัติผิดแล้ว ก็จะยึดถือในข้อปฏิบัตินั้นเป็นชาติ ๆ ต่อไปอีกนานแสนนาน สำหรับเหตุให้เกิดความเห็นผิดได้เคยกล่าวถึงแล้ว แต่จะขอกกล่าวถึงอีกครั้งหนึ่ง เพื่อท่านผู้ฟังจะได้พิจารณา คือ

อสังกัมมสวนัง การฟังแต่อสังกัมม

การฟังพระธรรม ควรฟังมาก ๆ บ่อย ๆ และเทียบเคียงเพื่อถือนาประโยชน์ คือ ธรรมที่ประกอบด้วยเหตุผล แต่ถ้าไม่ฟังสิ่งที่เป็นสังกัมมเพราะคิดว่ายากเกินไป หรือ ละเอียดยเกินไป หรือบางท่านอาจจะคิดว่าน่าเบื่อ ซึ่งถ้าเป็นอย่างนั้นย่อมไม่สามารถพิจารณาเหตุผลได้ยิ่งขึ้น ก็จะรับฟังแต่สิ่งซึ่งเข้าใจง่าย แต่สิ่งที่ยากนั้นจะถูกต้องหรือไม่ถูกต้อง ถ้าไม่ศึกษาและเทียบเคียงโดยละเอียดย่อมไม่สามารถทราบได้ว่า ธรรมที่พอใจและง่ายนั้น แท้จริงแล้วอาจจะไม่ถูกต้องก็ได้

อภักขณมิตตตา ความเป็นผู้มีมิตรชั่ว

นี่เป็นสิ่งที่สำคัญ จะต้องพิจารณาด้วยความเที่ยงตรงจริง ๆ ในการมีมิตรสหาย ไม่ว่าจะเป็นมิตรสหายที่ใกล้ชิดหรือไม่ใกล้ชิดก็ตาม ซึ่งแต่ละบุคคลย่อมมีความคิดความเห็นต่าง ๆ กันไป นอกจากจะมีความคิดความเห็นต่าง ๆ กันในโลกแล้ว อาจจะมีมีความคิดความเห็นต่าง ๆ กันในทางธรรมอีกก็ได้ เพราะเรื่องของความคิดความเห็นเป็นเรื่องของแต่ละบุคคลที่สะสมมาต่าง ๆ กันจริง ๆ

บางคนแม้ว่าเป็นเพื่อนสนิท แต่ความเห็นความคิดอาจต่างกันได้ เพราะฉะนั้น ต้องเป็นผู้พิจารณาด้วยความเที่ยงตรงจริง ๆ ที่จะไม่โน้มเอียงไปในความเห็นผิด เพราะการคบหาสมาคมอาจจะมีมีความโน้มเอียงไปในความเห็นผิด เนื่องจากเป็นผู้ที่มีมิตรชั่ว

ขอกกล่าวถึงในสมัย ๒,๕๐๐ กว่าปีที่ผ่านมา ซึ่งพระอรหันตบุคคลท่านหนึ่งได้กล่าว ธรรมกับพวกอัญญเดียรถีย์ แต่ก็ไม่สามารถแก้กุลพวกอัญญเดียรถีย์ให้ละทิ้งความเห็นผิดได้

ข้อความโดยย่อใน **อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต ทุติยปัณณาสก์ อุปาสกวรรคที่ ๕ ติฏฐิสุตตรข้อ ๙๓** มีว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระวิหารเชตวัน อารามของท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐี ใกล้พระนครสาวัตถี ครั้งนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีออกจากพระมหานครสาวัตถีแต่ยงวันเพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค ลำดับนั้น ท่านได้มีความคิดเช่นนี้ว่า มิใช่เวลาเพื่อจะเฝ้าพระผู้มีพระภาคก่อน เพราะพระผู้มีพระภาคยังทรงหลีกเร้นอยู่ มิใช่กาลเพื่อจะเยี่ยมภิกษุทั้งหลายผู้ยังใจให้เจริญ เพราะพวกภิกษุผู้ยังใจให้เจริญยังหลีกเร้นอยู่ อย่างกระนั้นเลย เราพึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเถิด

ลำดับนั้น ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีจึงเข้าไปยังอารามของพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก ก็สมัยนั้น พวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชกกำลังร่วมประชุมกันบันลือเสียงเอ็ดอึงนึ่งพูดกันถึงดิรัจฉานกถาหลายอย่าง พอได้เห็นท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเดินมาแต่ไกล ก็จึงยังกันและกันให้หยุดด้วยกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจงเบาเสียง อย่าได้เปล่งเสียง อนาถบิณฑิกคฤหบดีคนนี้เป็นสาวกของพระสมณโคดมกำลังเดินมา อนาถบิณฑิกคฤหบดีนี้เป็นสาวกคนหนึ่งบรรดาคุหฺสฺถ์ผู้หนุ่มผ้าขาว ซึ่งเป็นสาวกของพระสมณโคดมอาศัยอยู่ในพระนครสาวัตถี ก็ท่านเหล่านั้นเป็นผู้ใคร่ในเสียงเบาได้รับแนะนำในทางเสียงเบา กล่าวสรรเสริญเสียงเบา แม้ไหนเขาทราบบริษัทผู้มีเสียงเบา พึงสำคัญที่จะเข้ามาหา

ก็ยังเป็นผู้ที่ต้องการพบท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี เพื่อที่จะได้ฟังความคิดเห็นของท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดี

ลำดับนั้น ปริพาชกเหล่านั้นได้นั่งอยู่ ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีเข้าไปหาปริพาชกเหล่านั้นถึงที่อยู่ ได้สนทนาปราศรัยกับพวกอัญญเดียรธีย์ปริพาชก ครั้นผ่านการปราศรัยพอให้ระลึกถึงกันไปแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วอัญญเดียรธีย์ปริพาชกเหล่านั้นได้กล่าวกะท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า

ดูกร คฤหบดี ขอท่านจงบอก พระสมณโคดมมีทิฏฐิอย่างไร

ท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดีตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าไม่ทราบทิวฐิทั้งหมดของพระผู้มีพระภาค ฯ

เป็นการยากที่จะแสดงพระปัญญาทั้งหมดของพระผู้มีพระภาค ซึ่งสาวกทั้งหลายไม่สามารถรู้ได้ว่า พระผู้มีพระภาคทรงประกอบด้วยพระปัญญามากมายอย่างไรบ้าง ซึ่งปริพาชกก็กล่าวว่า

ดูกร คฤหบดี นัยว่าบัดนี้ท่านไม่ทราบทิวฐิทั้งหมดของพระสมณโคดมของท่านจงบอก ภิกษุทั้งหลายมีทิวฐิอย่างไร ฯ

เมื่อไม่รู้ทิวฐิของพระผู้มีพระภาค ก็ขอให้ท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดีบอกถึงทิวฐิของภิกษุทั้งหลาย ซึ่งท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดีก็กล่าวว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ข้าพเจ้าไม่ทราบทิวฐิทั้งหมดแม้ของภิกษุทั้งหลาย ฯ

การที่จะกล่าวแทนคนอื่นว่า คนอื่นมีทิวฐิ มีความเห็นต่างกันมากน้อยอย่างไร ย่อมไม่ใช่วิสัยของบุคคลอื่นที่จะรู้ได้ เพราะฉะนั้น ท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดีท่านจึงกล่าวว่า ข้าพเจ้าไม่ทราบทิวฐิทั้งหมดแม้ของภิกษุทั้งหลาย ฯ ซึ่งปริพาชกได้กล่าวว่า

ดูกร คฤหบดี นัยว่า ท่านไม่ทราบทิวฐิทั้งหมดของพระสมณโคดม ทั้งไม่ทราบทิวฐิทั้งหมดของภิกษุด้วยประการดังนี้ ขอท่านจงบอกตัวท่านมีทิวฐิอย่างไร ฯ

เมื่อไม่สามารถตอบเรื่องของคนอื่นได้ ก็ขอถามเฉพาะทิวฐิของท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดี ซึ่งท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดีก็กล่าวว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย การที่ข้าพเจ้าบอกทิวฐิของข้าพเจ้าว่ามีทิวฐิอย่างใดนี้ไม่ยาก เคารพท่านทั้งหลายบอกทิวฐิของตนเสียก่อน ข้าพเจ้าจึงจะบอกทิวฐิของข้าพเจ้าว่ามีทิวฐิอย่างใดในภายหลัง ซึ่งเป็นการทำไม่ยาก ฯ

ท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดีท่านก็อยากฟังทิวฐิของพวกเดียรฉัตรปริพาชกทั้งหลายก่อนว่า พวกปริพาชกนั้นมีทิวฐิ มีความเห็นอย่างไร เพราะสำหรับความเห็นของท่านไม่ยากที่ท่านจะกล่าว

๑๓๔๓

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๒๗

เมื่อท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีกล่าวอย่างนี้แล้ว ปริพาชกคนหนึ่งได้กล่าวกะ
ท่านอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า

ดูกร คฤหบดี เรามีทิฏฐิอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า ๆ

สองพันห้าร้อยกว่าปีมาแล้วในสมัยที่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า
ได้ทรงแสดงพระธรรมด้วยพระองค์เอง ผู้ที่เป็นอริยสาวกก็มีมาก แต่ผู้ที่มีความเห็นผิด
ก็มีมากตั้งแต่ในสมัยโน้นและก่อนสมัยโน้น แม้ในสมัยนี้และต่อไปข้างหน้าก็ย่อมจะมี
ผู้ที่มีความเห็นผิดต่าง ๆ ด้วย เพราะฉะนั้น การฟังพระธรรมก็เพื่อประโยชน์ที่จะได้
เข้าใจสภาพธรรมถูกต้อง เพื่อที่จะได้ไม่เป็นเดิรถียิปริพาชก

ปริพาชกอีกคนหนึ่งได้กล่าวกะอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า

ดูกร คฤหบดี เรามีทิฏฐิอย่างนี้ว่า โลกไม่เที่ยง สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า

แม้ปริพาชกอีกคนหนึ่งได้กล่าวกะอนาถบิณฑิกคฤหบดีว่า โลกมีที่สูงสุด ...

อีกคนหนึ่งพูดว่า โลกไม่มีที่สูงสุด ...

อีกคนหนึ่งพูดว่า ชีพก็อันนั้น สรีระก็อันนั้น ...

อีกคนหนึ่งพูดว่า ชีพอย่างหนึ่ง สรีระอย่างหนึ่ง ...

อีกคนหนึ่งพูดว่า สัตว์เมื่อตายแล้วย่อมเป็นอีก ...

อีกคนหนึ่งพูดว่า สัตว์เมื่อตายแล้วย่อมไม่เป็นอีก ...

อีกคนหนึ่งพูดว่า สัตว์เมื่อตายแล้ว ย่อมเป็นอีกก็มี ไม่เป็นอีกก็มี ...

ฟังแล้วดูไม่น่าจะเข้าใจเลย แต่ยังยึดถือเป็นความเห็นได้ มีหนังสือหลายเล่ม
ซึ่งพวกชาวต่างประเทศไม่มีคำสอนในพระพุทธศาสนาจากพระไตรปิฎกของเถรวาท
เพราะฉะนั้น ท่านเหล่านั้นก็ได้อาศัยเพียงตำราที่เขียนขึ้นในยุคนี้สมัยนี้ และมีท่าน

ผู้หนึ่งนำหนังสือเล่มหนึ่งมาขอสนทนาธรรมด้วย และถามว่าข้อความตอนนี้หมายความว่าอย่างไร ดิฉันจึงเรียนให้ทราบว่า ไม่เข้าใจ คือ สิ่งใดก็ตามที่บรรทัดที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ไม่เข้าใจ บรรทัดต่อ ๆ ไปจะให้เข้าใจเรื่องของบรรทัดต้น ๆ ก็เป็นไปไม่ได้ เพราะไม่มีคำอธิบายสภาพธรรมตามความเป็นจริง แต่จะเป็นเหมือนประเภทที่ว่า โลกไม่เที่ยง สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า หรือว่าโลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด หรือชีพก็อันนั้น สรรพก็อันนั้น ซึ่งไม่ได้เป็นเรื่องของสภาพธรรมที่สามารถจะพิสูจน์ได้หรือเข้าใจได้ เหมือนพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคได้ทรงแสดง

เมื่อพวกปริพาชกกล่าวอย่างนี้แล้ว ท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดีได้กล่าวกะปริพาชกเหล่านั้นว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ท่านผู้มีอายุได้กล่าวอย่างนี้ว่า ดูกร คฤหบดี เรามีทิวฏฐิอย่างนี้ว่า โลกเที่ยง สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า ทิวฏฐิของท่านผู้มีอายุนี้เกิดขึ้นเพราะเหตุแห่งการกระทำไว้ในใจโดยไม่แยบคายของตน หรือเพราะการโฆษณาของผู้อื่นเป็นปัจจัย ก็ทิวฏฐินั้นเกิดขึ้นแล้ว อันปัจจัยปรุงแต่งแล้ว อันปัจจัยก่อขึ้นแล้ว เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัย ก็สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นแล้ว อันปัจจัยปรุงแต่งแล้ว อันปัจจัยก่อขึ้นแล้ว เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัย สิ่งนั้นไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ ท่านผู้มีอายุนั้นเป็นผู้ติดสิ่งนั้นแหละ ท่านผู้มีอายุนั้นเข้าถึงสิ่งนั้นแหละ แม้ท่านผู้มีอายุรูปใดกล่าวอย่างนี้ว่า โลกไม่เที่ยง สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า โลกมีที่สุด ... โลกไม่มีที่สุด ... ชีพอันนั้น สรรพก็อันนั้น ... ชีพอย่างหนึ่ง สรรพก็อย่างหนึ่ง ... สัตว์เมื่อตายแล้วย่อมเป็นอีก ... สัตว์เมื่อตายแล้วย่อมไม่เป็นอีก ... สัตว์เมื่อตายแล้วย่อมเป็นอีกก็มี ย่อมไม่เป็นอีกก็มี ... สัตว์เมื่อตายแล้วย่อมเป็นอีกก็หาไม่ได้ ย่อมไม่เป็นอีกก็หาไม่ได้ สิ่งนี้เท่านั้นจริง สิ่งอื่นเปล่า

ทิวฏฐิของท่านผู้มีอายุนี้ เกิดขึ้นเพราะเหตุแห่งการกระทำไว้ในใจโดยไม่แยบคายของตน หรือเพราะการโฆษณาของผู้อื่นเป็นปัจจัย ก็ทิวฏฐินั้นเกิดขึ้นแล้ว อันปัจจัยปรุงแต่งแล้ว อันปัจจัยก่อขึ้นแล้ว เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัย ก็สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นแล้ว อันปัจจัยปรุงแต่งแล้ว อันปัจจัยก่อขึ้นแล้ว เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัย สิ่งนั้น

ไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ ท่านผู้มีอายุนั้นเป็นผู้ติดสิ่งนั้น
แหละ ท่านผู้มีอายุนั้นเข้าถึงสิ่งนั้นแหละ

ท่านกล่าวชัดเจนว่า พวกเดียรถีย์ปริพาชกเป็นผู้ที่ยึดมั่นติดในความเห็นต่าง ๆ
เหล่านั้น ซึ่งแม้ความเห็นนั้นก็เห็นถึงสัจธรรม เป็นสัจธรรมที่
เกิดขึ้นเพราะปัจจัยปรุงแต่ง เมื่อมีปัจจัยจึงเกิดขึ้น เช่น ความเห็นผิด เพราะไม่ได้
พิจารณาเหตุผลโดยแยบคาย หรือว่าเพราะการโฆษณาของผู้อื่นเป็นปัจจัย

เมื่อท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดีกล่าวอย่างนี้แล้ว ปริพาชกเหล่านั้นได้กล่าวกะ
ท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดีว่า

ดูกร คฤหบดี พวกเราทั้งหมดบอกทฎฐิของตนแล้ว ขอท่านจงบอก
ท่านมีทฎฐิอย่างไร ๕

เป็นการถามความเห็นของท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดี ซึ่งท่านอนาถปิณฑิก
คฤหบดีก็กล่าวว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย ก็สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นแล้ว อันปัจจัยปรุงแต่งแล้ว
อันปัจจัยก่อขึ้นแล้ว เกิดขึ้นแล้วเพราะอาศัยปัจจัย สิ่งนั้นไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง
สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ ข้าพเจ้ามีความเห็นสิ่งนั้นอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา
นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ๕

แม้ว่าจะจะเป็นสิ่งซึ่งเกิดขึ้นแล้วเพราะเหตุปัจจัย ผู้ที่มีความเห็นผิดก็ยึดติดใน
สิ่งนั้นได้ แต่ผู้ที่มีความเห็นถูกเช่นท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดีท่านกล่าวว่า ข้าพเจ้ามี
ความเห็นสิ่งนั้นอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา

เมื่อได้ฟังท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดีกล่าวอย่างนี้แล้ว ปริพาชกกล่าวต่อไปว่า

ดูกร คฤหบดี สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นแล้ว อันปัจจัยปรุงแต่งแล้ว อันปัจจัยก่อ
ขึ้นแล้ว เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัย สิ่งนั้นไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์
สิ่งใดเป็นทุกข์ ท่านเป็นผู้ติดสิ่งนั้นแหละ ท่านเข้าถึงสิ่งนั้นแหละ ๕

ใช้คำพูดเดียวกับที่ท่านอนาถบิณฑิกะกล่าวว่า พวกปริพาชกติดในความเห็นของตน ๆ เพราะฉะนั้น พวกปริพาชกก็ย้อนกลับว่า แม้ท่านอนาถบิณฑิกะจะกล่าวว่า สิ่งใดเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย สิ่งนั้นไม่เที่ยง ซึ่งท่านอนาถบิณฑิกะมีความเห็นสิ่งนั้นอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา แต่ปริพาชกก็ยังกล่าวว่า ท่านเป็นผู้ติดสิ่งนั้นแหละ ท่านเข้าถึงสิ่งนั้นแหละ

ท่านอนาถบิณฑิกะตอบดีกล่าวว่า

ก็สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นแล้ว อันปัจจัยปรุงแต่งแล้ว อันปัจจัยก่อขึ้นแล้ว เกิดขึ้นเพราะอาศัยปัจจัย สิ่งนั้นไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ ข้าพเจ้าเห็นสิ่งนั้นด้วยปัญญาอันชอบตามความเป็นจริงอย่างนี้ว่า นั่นไม่ใช่ของเรา นั่นไม่เป็นเรา นั่นไม่ใช่ตัวตนของเรา ทั้งรู้ชัดอุบายเป็นเครื่องสลัดออกซึ่งสิ่งนั้นอย่างยอดเยี่ยมตามเป็นจริง ฯ

ต้องกล่าวด้วยว่า เป็นปัญญาอันชอบที่เห็นสิ่งนั้นตามความเป็นจริง และยังรู้ชัดอุบายเป็นเครื่องสลัดออกซึ่งสิ่งนั้นอย่างยอดเยี่ยมตามเป็นจริงด้วย ไม่ใช่เป็นแต่เพียงผลว่า ไม่ยึดถือสภาพธรรมเป็นตัวตน แต่ต้องพิจารณาข้อปฏิบัติให้ถูกต้องด้วยว่า ข้อปฏิบัติที่จะทำให้ประจักษ์แจ้งในสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยนั้นเป็นอย่างไร จึงจะเป็นผู้ที่ ทั้งรู้ชัดอุบายเป็นเครื่องสลัดออกซึ่งสิ่งนั้นอย่างยอดเยี่ยมตามเป็นจริง

ข้อความต่อไปมีว่า

เมื่อท่านอนาถบิณฑิกะตอบดีกล่าวอย่างนี้แล้ว ปริพาชกเหล่านั้นพากันนั่งนิ่ง เก้อเขิน คอดก ก้มหน้า ชบเซา ได้ตอบไม่ได้ ท่านอนาถบิณฑิกะตอบดีทราบ ปริพาชกเหล่านั้นเป็นผู้หนึ่ง เก้อเขิน คอดก ก้มหน้า ชบเซา ได้ตอบไม่ได้ แล้วลุกจากอาสนะเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค แล้วนั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้กราบทูลถึงเรื่องที่สนทนากับอัญญเดียรธีย์ ปริพาชกเหล่านั้นทั้งหมดแด่พระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบทุกประการ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดีละ ๆ คฤหบดี ท่านพึงข่มขี่พวกโมฆบุรุษเหล่านั้นให้เป็นการข่มขี่ด้วยดี โดยกาลอันควร โดยชอบธรรมอย่างนี้แล

ลำดับนั้นพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดีให้เห็นชัดให้สมาทานให้อาจหาญว่าเริงด้วยธรรมมีกตา ท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดีอันพระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้เห็นชัด ให้สมาทานให้อาจหาญว่าเริงด้วยธรรมมีกตาแล้ว ลุกจากที่นั่งถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป

เมื่อท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดีหลีกไปไม่นาน พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกภิกษุทั้งหลายว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดแลเป็นผู้มีธรรมอันไม่หวั่นไหวในธรรมวินัยตลอดกาลนาน ภิกษุแม้นั้นพึงข่มขี่อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นให้เป็นการข่มขี่ด้วยดี โดยชอบธรรมอย่างนี้ เหมือนท่านอนาถปิณฑิกคฤหบดีข่มขี่แล้ว ฉะนั้น ฯ

จบ สูตรที่ ๓

แม้จะได้ฟังท่านอนาถปิณฑิกะกล่าวอย่างนี้และโต้แย้งไม่ได้เลย แต่ก็ไม่ได้เกิดความสนใจที่จะซักถามในข้อที่ถูก ในสิ่งที่เป็นเหตุผล เพื่อจะได้ละทิ้งความเห็นผิด เพราะฉะนั้น บางคนยังยึดติดในความเห็นผิดอยู่ ไม่ยอมที่จะพิจารณาสอบสวน สนทนาแลกเปลี่ยนความเห็นกับท่านผู้อื่นเพื่อที่จะได้ทราบว่า ความเห็นที่ท่านมีนั้น ควรที่จะทิ้งไปหรือว่ายังควรที่จะเก็บไว้

ถ. ข่มขี่ในที่นี้หมายความว่าอะไร

สุ. หมายความว่า แสดงธรรมที่ถูกโดยชอบเพื่อให้ผู้อื่นพิจารณา เมื่อพิจารณาโดยชอบก็ย่อมเห็นได้ว่า สิ่งใดเป็นสิ่งที่มีความเป็นเหตุ และสิ่งใดไม่มีเหตุผล ไม่ได้ใช้คำที่ก้าวร้าวรุนแรง แต่กล่าวถึงเหตุผลของธรรมที่ถูกต้อง

ถ. เพราะฉะนั้น ความหมายของพยานะคงไม่ใช่ข่มขี่

สุ. ไม่ใช่ โดยชอบ หมายความว่า ด้วยกุศลจิต ด้วยเหตุด้วยผล ซึ่งพร้อมที่จะให้อัญญเดียรถีย์ปริพาชกแสดงความคิดเห็นและซักถามได้

ถ. คำว่า สังฆารธรรม มีขอบเขตครอบคลุมไปถึงไหน

ส. หมายความว่าสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะมีปัจจัยปรุงแต่งและดับไป ได้แก่ จิตทั้งหมด เจตสิกทั้งหมด รูปทั้งหมด เป็นสังขารธรรม

ถ. อย่างวิทยาการทั้งหลายในโลกนี้ เป็นสังขารธรรมได้ไหม

ส. วิทยาการทั้งหลายต้องแสดงออกมากว่า เป็นสภาพธรรมที่ปรากฏทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ ซึ่งไม่พ้นไปจากตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ

ถ. คือ วิทยาการทั้งหลายในโลกนี้เป็นสังขารธรรมทั้งหมด ใช่ไหม

ส. เป็นความคิดนึก ใช่ไหม ขณะนั้นก็เป็นามธรรมที่เกิดขึ้นและดับไป จึงเป็นสังขารธรรมด้วย สภาพธรรมที่มีจริงซึ่งไม่ใช่สังขารธรรมมีอย่างเดียว คือ พระนิพพาน เป็นวิสังขารธรรม

ถ. สรุปแล้ววิทยาการทั้งหลายที่ชาวโลกเรียนเป็นธรรมทั้งนั้น ถูกไหม

ส. เป็นสภาพธรรมที่เกิดขึ้นและดับไป

ถ. อาจจะมีทั้งกุศลและอกุศล

ส. ขณะที่กำลังศึกษาวิชาการอย่างหนึ่งอย่างใดให้ทราบว่า ขณะนั้นมีตาเห็น จิตเห็นดับ เกิดขึ้นและกดับ ขณะที่กำลังฟังเป็นจิตที่ได้ยิน เกิดขึ้นและกดับ ขณะที่กำลังคิดนึกเรื่องที่เรียน ก็เป็นจิตแต่ละขณะที่เกิดขึ้นและกดับ เพราะฉะนั้น สภาพของจิตที่คิดนึกหรือกำลังศึกษาวิชาหนึ่งวิชาใด ขณะนั้นก็เป็สังขารธรรม เพราะไม่ใช่ตัวตน เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยปรุงแต่งและดับไป

ถ. ทำไมในธัมมายตนะจึงมีรูปด้วย มีเจตสิก ๕๒ มีรูป ๑๖ และมีนิพพาน ที่จริงธัมมารมณไม่น่าจะมีรูป

ส. รูปทั้งหมดมี ๒๘ รูป รูปที่ปรากฏทางตา ๑ รูป ปรากฏทางหู ๑ รูป ปรากฏทางจมูก ๑ รูป ปรากฏทางลิ้น ๑ รูป ปรากฏทางกาย ๓ รูป รวม ๗ รูป เป็นโคจรรูป ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย รูปอื่นที่เหลือทั้งหมดปรากฏทาง มโนทวาร ไม่ปรากฏทางตา หู จมูก ลิ้น กาย

ถ. ที่บอกว่า รูปอื่นปรากฏทางใจ ผมเข้าใจว่าต้องเป็นวิปัสสนาญาณเท่าที่ปฏิบัติมาคงยังรู้ไม่ได้ ใช่ไหม

ส. สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ปรากฏ ๒ ทวาร คือ ปรากฏทางจักขุทวารดับไปแล้ว ภวังคจิตคั่น มโนทวารวิถีจิตเกิดต่อ รู้อยู่เดียวกับรูปที่ปรากฏทางตาที่เพ่งดับไป ขณะที่โสตทวารวิถีจิตทั้งหมดเกิดขึ้นได้ยินเสียงที่ยังไม่ดับ เมื่อเสียงดับโสตทวารวิถีจิตทั้งหมดก็ดับ ภวังคจิตเกิดคั่น และมโนทวารวิถีจิตเกิดขึ้นรู้เสียงที่ทางโสตทวารวิถีจิตเพ่งได้ยินแล้วดับไปต่อ เพราะฉะนั้น เสียงปรากฏ ๒ ทวาร กลิ่นก็ปรากฏ ๒ ทวาร รสก็ปรากฏ ๒ ทวาร โผฏฐัพพะก็ปรากฏ ๒ ทวาร

เพราะฉะนั้น ตามปกติในวันหนึ่ง ๆ ที่กำลังเห็นในขณะนี้ปรากฏและสืบต่อทางมโนทวาร ที่กำลังได้ยินในขณะนี้ทางหู จิตทางมโนทวารก็เกิดสืบต่อรู้เสียงที่กำลังปรากฏ เพราะฉะนั้น ทางมโนทวาร ในชีวิตประจำวัน คือ รู้สี รู้เสียง รู้กลิ่น รู้รส รู้โผฏฐัพพะต่อจากทางตา หู จมูก ลิ้น กายนั่นเอง

มีใครรู้อื่นอีกไหมทางใจ แต่ว่าในขณะนี้ ทั้ง ๆ ที่ทางโสตทวารวิถีดับไปแล้ว ทางมโนทวารวิถีเกิดต่อ ก็ไม่รู้ เพราะยังไม่ได้อบรมเจริญปัญญาที่จะรู้ชัดในความต่างกันของทางปัญจทวารและมโนทวาร ซึ่งทางมโนทวารต้องรู้อารมณ์ต่อจากทางปัญจทวาร

ขณะที่เกิดทางปัญจทวาร ถ้าเป็นโลภมูลจิต ๗ ขณะดับไป ภวังคจิตเกิดคั่น มโนทวาราวชชนจิตเกิดทางมโนทวารและดับไป โลภมูลจิตจะเกิดซ้ำอีก ๗ ขณะ เพราะฉะนั้น ขณะที่เกิดทางปัญจทวารจะเกิดซ้ำอีกทางมโนทวาร ไม่ว่าจะเป็นโลภมูลจิต โทสมูลจิต โมหมูลจิต หรือกุศลจิตก็ตาม เพราะฉะนั้น ทางปัญจทวารแต่ละทวารจะมีมโนทวารเกิดสืบต่ออย่างรวดเร็ว โดยไม่มีใครสามารถยับยั้งได้เลย

ให้ทราบว่า วิถีจิตทางจักขุทวารดับ ภวังคคั่น วิถีจิตทางมโนทวารเกิดสืบต่อ วิถีจิตทางโสตทวารทั้งหมดดับ ภวังคคั่น วิถีจิตทางมโนทวารเกิดสืบต่อ คู่กันไปอย่างนี้ทุกครั้งอย่างรวดเร็ว ใครจะรู้หรือไม่รู้ก็ตามว่า ขณะไหนเป็นทางจักขุทวารหรือ

มโนทวาร ขณะไหนเป็นทางโสททวารหรือมโนทวาร แต่สภาพธรรมก็เกิดขึ้นเป็นไป
อย่างนี้ ตามเหตุตามปัจจัย

ถ. ขณะที่เราเห็น ต้องปรากฏที่มโนทวารชวนจิต ไข่มุข หมายความว่า
ขณะนั้นที่เห็นจะมีภาพปรากฏขึ้นเลยทันที แต่การที่เราไม่เจริญสติปัฏฐานจึงไม่
สามารถกำหนดรู้ว่าภาพนั้นเกิด ไข่มุข

ส. สิ่งปรากฏทางตา

ถ. ไข่มุข ความจริงปรากฏเป็นภาพขึ้นมา แต่เพราะเราไม่สังเกต คือ เราไม่
นำสติไปกำหนด

ส. ขณะนี้เอง มีมโนทวารวิถีคั่นทางจักขุทวารวิถี คิดดู ซึ่งมีมโนทวารวิถี
ไม่ใช่จักขุทวารวิถี แต่มีสิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นอารมณ์ต่อจากทางปัญจทวารวิถี

ถ. อาจจะเป็นภาพในใจ ที่เรียกว่าภาพพจน์ได้ไหม

ส. ขณะนี้เลย เหมือนอย่างนี้ สภาพธรรมที่จะพิสูจน์ คือ เหมือนอย่างนี้
เป็นอย่างนี้

๑๓๔๔

ที่ห้องประชุมตึกสภาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๒๗

ถ. สิ่งที่เราปรากฏทางตาจริง ๆ นั้น ไม่ใช่ปรากฏเป็นรูปร่างสัญญาณ แต่จะปรากฏเป็นรูปร่างสัญญาณเมื่อปรากฏทางมโนทวารแล้ว ใช่ไหม

ส. ขณะนี้ ห้องนี้มีอะไรบ้าง

ถ. มีหลายอย่าง

ส. ลองนับ

ถ. มีโต๊ะ เก้าอี้ พระพุทธรูป นาฬิกา กระดานดำ มากมาย

ส. ยังมีสิ่งที่ไม่ได้กล่าวถึงใช่ไหม แต่เป็นรูปารมณหรือเปล่า

ถ. สำหรับดิฉัน ยังไม่เป็น

ส. ไม่เป็นได้อย่างไร

ถ. เพราะยังไม่ได้ปรากฏทางตาว่า เป็นรูปารมณ คือ สีเท่านั้น

ส. เวลานี้ ขณะที่กำลังเห็นอย่างนี้ ขณะนี้มีทุกสิ่งที่ปรากฏทางตา เพียงแต่จะนึกถึงสิ่งใด ใช่ไหม ถ้านึกถึงรูปร่างของสิ่งที่ติดอยู่ข้างฝา รู้ว่าเป็นลำโพง หรือแม้ไม่รู้จักชื่อเรียกว่าอะไร ก็ยังเห็นรูปร่างสัญญาณว่าเป็นสี่เหลี่ยมยาว ๆ และยังมีรอยอยู่ข้างใต้เป็นจุดสองจุดนั้น ซึ่งไม่ได้สังเกต ไม่ได้ดู แต่เป็นรูปารมณหรือเปล่า

ถ. เป็นรูปารมณเมื่อปรากฏเป็นสัญญาณ ลักษณะสัญญาณ

ส. ยังไม่ได้ปรากฏเป็นสัญญาณอะไร สิ่งที่กำลังปรากฏทางตาในขณะนี้ก็เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่งซึ่งไม่จำเป็นต้องนึกถึงรูปร่างสัญญาณเลย เพราะยังมีอีกหลายอย่างที่ไม่ได้นึกถึงรูปร่างสัญญาณ

ขณะที่นึกถึงรูปร่างสัญญาณและรู้ว่ามีอะไรอยู่บ้าง ในขณะนี้ เช่น เห็นคนนี้ เห็นคนนั้น ๆ ถ้ามีหลายคน เห็นโต๊ะ เห็นเก้าอี้ แต่สิ่งซึ่งไม่ได้กล่าวถึงมีไหม ก็มี นั่นแหละคือรูปารมณ

ถ. รูปารมณเป็นอารมณ์ของจักขุวิญญาณ ซึ่งรูปารมณคือสี สียังไม่ใช่
รูปร่างสังขาร

ส. เวลา นี้ จะเรียกว่าสีหรือไม่เรียกว่าสีก็ตาม สิ่งที่ปรากฏทางตา ใช้คำนี้
ดีที่สุด สิ่งที่ปรากฏทางตาเป็นของจริง ปรากฏแล้ว ไม่ต้องนึกถึงรูปร่างสังขารเลย
สิ่งนั้นก็ปรากฏ

ห้ามการปรากฏของรูปารมณไม่ได้ ขณะที่กำลังเห็น มีสิ่งที่กำลังปรากฏให้เห็น
แต่เวลาถามว่าเห็นอะไร ก็นึกถึงรูปร่างสังขารของแต่ละสิ่งแต่ละอย่างซึ่งดูเหมือนว่า
ห้องนี้มีมาก แต่ยังไม่ครบ สิ่งที่ยังเหลืออยู่ก็เป็นรูปารมณด้วย เพียงแต่ว่าไม่ได้นึกถึง
รูปร่างสังขาร

เพราะฉะนั้น การที่จะเห็นสภาพธรรมว่าเป็นแต่เพียงรูปารมณ ถอดความเป็น
สัตร บุคคล วัตถุสิ่งต่าง ๆ ออก ก็ต้องนึกถึงสิ่งที่มีในห้องนี้โดยไม่ได้นึกถึงรูปร่าง
สังขารว่าเป็นเพียงรูปารมณฉันใด รูปร่างสังขารที่เคยมองเห็นเป็นสิ่งที่นั่นสิ่งนี้ก็
เหมือนกับสิ่งที่ปรากฏฉันนั้น คือ เป็นแต่เพียงสิ่งที่ปรากฏทางตา จึงจะไม่มีใครใน
ห้องนี้ มีแต่รูปารมณที่กำลังปรากฏกับจักขุวิญญาณ

ถ. ความหมายของสิ่งที่กำลังปรากฏทางตา ไม่ได้หมายถึงสิ่งที่เห็นรูปร่าง
สังขาร ใช่ไหม

ส. หมายความว่าถึงสิ่งที่ปรากฏทางตา

ถ. สิ่งที่ปรากฏทางตา หมายความว่าถึงสิ่งที่ปรากฏทางตา

ส. ใช่ จนกว่าเมื่อไรจะเป็นเพียงสิ่งที่ปรากฏทางตาเท่านั้น นั่นคืออนัตตา
เพราะฉะนั้น การที่จะเข้าถึงความหมายของอนัตตาจริง ๆ คือรู้ว่า ทางตาที่กำลังเห็น
รูปารมณคืออย่างไร ถ้าไม่รู้อย่างนี้จะไม่ประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของนามธรรม
และรูปธรรม

โดยวิธีอื่นที่ไปเพียรนั่งจ้องที่จะให้รูปารมณดับ เสียดับ กลืนดับ ได้ยินดับ
คิดนึกดับ เป็นสิ่งที่ไปไม่ได้ เพราะสภาพธรรมเกิดดับ แต่วิชาไม่สามารถรู้การ
เกิดดับของสภาพธรรมนั้นได้

ลักษณะของสิ่งที่ปรากฏเป็นของจริงอย่างหนึ่ง เสมอเหมือนกันหมดทุกอย่าง ไม่ว่าจะกล่าวถึงหรือไม่กล่าวถึง จะนึกถึงรูปร่างหรือไม่นึกถึงรูปร่าง สิ่งที่ปรากฏทางตาก็เป็นเพียงของจริงอย่างหนึ่ง เมื่อไรที่ระลึกและถ่ายถอนการที่เคยยึดถือรูปร่าง สันฐานของสิ่งที่ปรากฏ จึงจะรู้ว่า อนัตตา คือ ไม่มีสิ่งใดที่เป็นสัตว์ บุคคล ตัวตน ในสิ่งที่ปรากฏเลย ขณะนั้นจึงจะไม่มีเรา

ถ. ถ้าในขณะนี้ ซึ่งเป็นขณะที่ติดันเห็นสิ่งต่าง ๆ เช่น เห็นแก้วอ้อ เห็น กระดานดำ หมายความว่า ขณะที่ติดันเห็นอย่างนี้ สิ่งที่ปรากฏทางตายังไม่ปรากฏกับ สติ คือ สติยังไม่เกิด ใช่ไหม

สุ. สิ่งที่ปรากฏทางตา ตั้งแต่เกิดมาก็ไม่เปลี่ยนแปลงลักษณะ และ นิจุสัจจะ ความทรงจำ ไม่เคยทิ้งเลยว่า สิ่งนี้เป็นสิ่งที่เรียกว่าอย่างนั้นอย่างนี้ เป็นคนนั้นคนนี้ จนกว่าที่กล่าวเมื่อไหร่ว่า ที่กำลังเห็นสิ่งหนึ่งสิ่งใดขณะนี้ แม้สิ่งอื่นซึ่ง ไม่ได้กล่าวถึงก็เป็นรูปารมณด้วย ฉันทใด ไม่ต่างกันเลย เอาสิ่งอื่นไปไว้ที่ไหนหมดที่เป็น รูปารมณที่ปรากฏ เพราะไม่ได้นึกถึงรูปร่างสันฐาน ฉันทใด การที่จะเห็นว่าเป็นแต่ เพียงรูปารมณก็ฉันทนั้น คือ ไม่ใช่ขณะที่นึกถึงรูปร่างสันฐานและทรงจำว่าเป็นสิ่งนั้น สิ่งนี้ หรือเป็นคนนั้นคนนี้ ต้องเสมอเหมือนกัน

สิ่งที่ไม่ได้นึกถึงรูปร่างสันฐานปรากฏฉันทใด สิ่งที่เคยทรงจำรูปร่างสันฐานไว้ก็ ต้องถ่ายถอนออกจนเหลือแต่สภาพที่เพียงปรากฏทางตาเช่นเดียวกับสิ่งที่ไม่ได้กล่าวถึง หรือนึกถึงรูปร่างสันฐานฉันทนั้น นั่นคือลักษณะของรูปารมณ เป็นประจำ เป็นปกติ

การรู้สัจธรรม ไม่ใช่รู้สภาพธรรมที่ผิดปกติ แต่รู้ของจริงซึ่งไม่เคยรู้มาก่อน พร้อมสติที่เริ่มระลึกและศึกษา จนกว่าปัญญาจะเจริญขึ้น

ถ. ในขณะที่ลืมตาอยู่นี้ สติปัฏฐานไม่เกิดทางตา ก็หมายความว่า สิ่งที่ปรากฏทางตายังไม่ปรากฏต่อสติ ใช่ไหม

สุ. สิ่งที่ปรากฏทางตา ปรากฏกับจักขุวิญญาณ

ถ. สิ่งที่ปรากฏทางตาจะปรากฏกับจิตที่มีสติด้วยหรือเปล่า

ส. สติไม่เกิด เมื่อก็บอกอย่างนี้ ไซ้ใหม่ คำตอบก็ชัดอยู่แล้วว่า สติไม่เกิด และรูปารมณหรือสิ่งที่ปรากฏทางตาจะไปปรากฏกับสติได้อย่างไรเมื่อ สติไม่เกิด

ถ. บุคคลที่เกิดมาเป็นไข้ มีกล่าวไว้ในพระไตรปิฎกหรืออรรถกถาบ้างหรือ เปล่าว่า เพราะกรรมอะไร

ส. คงจะต้องมีอีกสักท่านหนึ่งที่รวบรวมผลของกรรมไว้ คือ คัดลอกจาก พระไตรปิฎกมาทั้งหมดว่า ทรงแสดงไว้ในสูตรไหนในอรรถกถาไหนว่า เมื่อทำกรรม อย่างนี้จะได้ผลของกรรมอย่างไร คุณกฤษณาเองก็เคยรวบรวมเรื่องของนามานุกรมไว้ ซึ่งขออนุโมทนา เพราะว่าเป็นประโยชน์มาก ถ้าจะลองทำอย่างนี้ ก็คงจะได้เหมือนกัน

ถ. รู้สึกว่าจะเกินกำลัง

ส. โดยมากถ้าจะหยั่งไปถึงใจของท่านผู้ฟังที่ถาม อย่างคราวที่ไปสระบุรี ก็มีท่านผู้ฟังถามว่า ทำบุญหรือทำกรรมอะไรเสี่ยงจึงจะเพราะ ดิฉันเองไม่อยากจะ ตอบเลย เพราะถ้าตอบแบบที่ว่า สร้างระฆัง หรือว่าแสดงธรรม หรือว่าชักชวนคน ฟังธรรม หรืออะไรต่าง ๆ เหล่านี้ ดูจะเป็นการหวังผลจากสิ่งที่ทำ ทำด้วยความ ต้องการ จงใจอยากจะให้เป็นอย่างนั้น อยากจะให้เป็นอย่างนี้ แต่ทำไมต้องการสิ่งซึ่ง นำความทุกข์มาให้ เพราะยังเป็นสังสารวัฏฏ์ ถึงแม้ว่าจะมีเสี่ยงที่เพราะ แต่เสี่ยงนั้นก็ เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและดับไป เสี่ยงของใคร อยู่ที่ไหน ไม่มีเลย

และถ้าคนนั้นอยากจะมีเสี่ยงเพราะ ก็จะมีความรู้สึกว่าเสี่ยงของเรา ถูกไหม แต่ตามความเป็นจริงแล้ว เสี่ยงเกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัย และก็ดับ

ใครที่ยังโง่เขลาคิดว่าเสี่ยงของเรา สิ่งใดที่ดับแล้วเป็นของใคร เพราะฉะนั้น ดิฉันไม่อยากจะตอบว่า เป็นเพราะอย่างนั้น หรือเป็นเพราะอย่างนี้ ถึงแม้ว่าจะมี แสดงไว้ในเรื่องของกุศลที่เกี่ยวกับรูปพรรณต่าง ๆ ที่นำมาซึ่งรูปสวย ในเรื่องเกี่ยวกับ เสี่ยง เช่น ชักชวนคนฟังธรรม หรือแสดงธรรม หรือสร้างระฆัง หรืออะไรต่าง ๆ ที่ จะทำให้เกิดเสี่ยงเพราะ ก็ไม่อยากจะกล่าวถึง เพราะล้วนแต่นำมาซึ่งทุกข์ในสังสารวัฏฏ์ ทั้งนั้น

สำหรับท่านที่ถามเรื่องเสียงเพราะ ใน **สัมโมหวิโนทนี ปฏิสัมภิตา วิภังคนิทเทส วรรณนาอภิธรรมภาชนียะ** ข้อ ๗๘๔ มีข้อความซึ่งกล่าวถึงภิกษุ ๒ รูป เพื่อให้ท่านผู้ฟังเห็นว่า พระธรรมที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเพื่อเกื้อกูลให้พิจารณาธรรมโดยรอบคอบจริง ๆ

ข้อความมีว่า

ได้ยินว่า ภิกษุ ๒ รูป รูปหนึ่งเป็นพหูสูต รูปหนึ่งเป็นอปปสูต (คือ ผู้ที่สดับฟังพระพุทธพจน์น้อย) ใน ๒ รูปนั้น ผู้มีสุตะน้อยได้เป็นผู้มีเสียงไพเราะ ส่วนรูปที่เป็นพหูสูตมีเสียงไม่ไพเราะ ใน ๒ รูปนั้น ภิกษุผู้มีสุตะน้อยแต่มีเสียงไพเราะยังบริษัททั้งสิ้นให้หวั่นไหว (คือ ให้ติดใจ) ด้วยสมบัติ (คือ เสียง) ของตนในสถานที่ตนไปแล้ว จึงแสดงธรรม มหาชนฟังธรรมของท่านอยู่ต่างก็มีจิตราเริงยินดี แล้วกล่าวว่า รูปนั้นกล่าวธรรม เห็นจะเป็นรูปหนึ่งที่ทรงพระไตรปิฎก

ก็ภิกษุผู้ที่เป็นพหูสูตกล่าวว่า ท่านทั้งหลายจักทราบได้ในเวลาฟังธรรมว่า ภิกษุรูปนี้ทรงพระไตรปิฎกหรือไม่

คือ ควรที่จะได้พิจารณาเหตุผล ไม่ใช่ฟังแต่เสียง เพราะฉะนั้น ภิกษุผู้เป็นพหูสูตก็กล่าวเตือนว่า ท่านทั้งหลายจักทราบได้ในเวลาฟังธรรมว่า ภิกษุรูปนี้ทรงพระไตรปิฎกหรือไม่

ถึงแม้ว่าภิกษุผู้พหูสูตนั้นถึงจะกล่าวอย่างนั้น แต่เธอก็ไม่สามารถยังบริษัทให้หวั่นไหวแล้วแสดงธรรมเช่นนั้นฉันใด ข้อนี้ก็ฉันนั้น เพราะความที่ภิกษุพหูสูตไม่มีความสามารถในการแสดง

เพราะฉะนั้น อย่าเพ่งพ้อใจในเสียงเพราะ

ผู้ฟัง เรื่องสิ่งที่ปรากฏทางตา ผมว่าเป็นเรื่องน่าเห็นใจผู้ที่ยังไม่ได้ระลึกสำหรับตัวผมเองที่ได้ปฏิบัติมา กว่าจะระลึกได้ก็นานแสนนาน และเป็นอนัตตาจริง ๆ ท่านที่ถามเมื่อมาก็เคยสนทนารวมกับผม ผมก็ได้พยายามอธิบาย แต่ถึงเวลาที่จะระลึกก็เป็นอนัตตาจริง ๆ ระลึกขึ้นมาโดยเราไม่รู้เลย ชีวิต ๒๐ – ๓๐ ปีก่อนที่เราจะ

ไม่ได้ศึกษาธรรม ก็ไม่เคยระลึก ฟังอาจารย์มาก็มาก ก็ไม่ระลึก แต่กลับไประลึกที่ต่างประเทศคราวนี้เอง เพิ่งระลึกสิ่งที่ปรากฏทางตา ไประลึกที่ลอนดอน

ส. เป็นตัวอย่างที่แสดงให้เห็นว่า แม้จะได้ฟังเรื่องของตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ แต่สติจะเกิดขึ้นเมื่อไรก็ได้ ที่ไหนก็ได้ ขณะไหนก็ได้ ระลึกรู้ลักษณะของรูปธรรมหรือนามธรรมอะไรก็ได้ ไม่มีใครบังคับได้ แม้แต่ท่านที่ได้ฟังแล้วที่กรุงเทพมหานครทางตา สติไม่เคยเกิด แต่เมื่อไปถึงประเทศอังกฤษ ระลึกทางตาได้

แสดงให้เห็นว่าสภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตาจริง ๆ ไม่ต้องกะเกณฑ์หรือคอยว่าอยากจะทำให้ระลึกที่นั่น มุมนี้ มุมนี้ ที่เดียว ๆ หรือที่พลุกพล่าน หรือว่าที่ไหนเลยแล้วแต่สติ และสำหรับท่านผู้นั้น ท่านบอกว่าไม่นานเลย ก็เป็นความจริง ข้อสำคัญเวลาที่สติเกิดระลึกที่ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏและดับไป ให้ทราบว่าจะไม่มีปัจจัยบ่อย ๆ ที่จะให้เกิดระลึกอย่างนั้น

จะมีปัจจัยบ่อย ๆ หรือไม่มีปัจจัยบ่อย ๆ ก็ตาม อย่าลืมความจริงที่ว่าสภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา และอย่าให้ความอยาก ความปรารถนา ความต้องการเกิดขึ้น ที่จะให้สติเช่นนั้นเกิดขึ้นอีก เพราะบางท่านคอยสังเกต ถ้าเป็นในขณะอย่างนั้น เมื่อว่าสติจะเกิดอีก ก็พยายามให้อยู่ในสิ่งแวดล้อมอย่างนั้น แต่นั่นเป็นลักษณะของความหวัง เป็นลักษณะของโลภะที่แทรกเข้ามาเพื่อที่จะไม่ให้รู้ว่าสภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา

เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะรู้ว่าสภาพธรรมทั้งหลายเป็นอนัตตา ต้องเป็นผู้ที่อดทนจริง ๆ อดทนแม้ว่าสติจะเกิดขึ้นครั้งหนึ่งและหายไปนาน หรือน้อยครั้งเสียเหลือเกิน ต้องรู้ว่า สติเป็นอนัตตา วันหนึ่งวันใดสติอาจจะเกิดขึ้นอีกก็ได้ และเป็นผู้ที่ขวนขวายที่จะหาปัจจัยปรุงแต่งให้สติเกิด

การฟังพระธรรมเป็นสิ่งที่จำเป็น ตลอดชีวิต ไม่ใช่เฉพาะชาตินี้ชาติเดียว บางท่านอาจถามว่า จะต้องฟังนานสักเท่าไร คำตอบ คือ ตลอดชีวิต และไม่ใช่ชาตินี้ชาติเดียวด้วย อีกทั้งก็ปฏิบัติตามแต่ที่มีโอกาสจะได้ฟัง เพราะไม่มีใครรู้ว่าชาติไหนจะได้ฟัง เพราะกุศลกรรมที่ไม่ประกอบด้วยปัญญา ก็มี เมื่อกุศลกรรมนั้นให้ผลหลังจากที่สิ้นชีวิต

จากโลกนี้แล้ว ปฏิสนธิจิตจะไม่ประกอบด้วยปัญญาเจตสิก เพราะเป็นผลของกุศลที่ไม่ได้ประกอบด้วยปัญญา เพราะฉะนั้น ก็ยากที่จะเป็นผู้ที่สนใจในพระธรรมหรือเป็นผู้ที่สามารถเจริญอกงามในพระธรรมจนกระทั่งถึงรู้แจ้งอริยสัจธรรมได้

เพราะฉะนั้น กุศลใดซึ่งเป็นกุศลที่เกี่ยวกับการอบรมเจริญปัญญา เมื่อมีโอกาสเจริญได้ ควรเจริญให้มากที่สุด เพราะชาติต่อไปก็ไม่แน่ว่า จะเป็นผลของกรรมใด

สำหรับอีกตัวอย่างหนึ่ง ใน **อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต วัชชียสูตร ข้อ ๙๔** ซึ่งขอกล่าวถึงโดยย่อ ข้อความคล้ายคลึงกับ **ทิวฐิสูตร**

ข้อความมีว่า

สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่ฝั่งสระโบกขรณีชื่อคัคครา ใกล้เมืองจัมปา ครั้นนั้นแล วัชชียมาหิตคฤหบดีได้ออกจากเมืองจัมปาแต่ยงวันเพื่อเฝ้าพระผู้มีพระภาค และมีความคิดว่า มิใช่กาลที่จะเฝ้าพระผู้มีพระภาค และมีใช่กาลที่จะเยี่ยมภิกษุทั้งหลาย วัชชียมาหิตคฤหบดีได้เข้าไปยังอารามของอัญญเดียรถีย์ปริพาชก ...

อัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นได้กล่าวกะท่านวัชชียมาหิตคฤหบดีว่า

ดูกร คฤหบดี ได้ยินว่า พระมหาสมณโคดมทรงติเตียนตบะทั้งหมด เข้าไปดำเข้าไปว่าร้ายผู้มีตบะ ผู้ที่เลี้ยงชีพด้วยอาการเศร้าหมองทั้งหมดโดยส่วนเดียว จริงหรือ

ในครั้งนั้นมักจะใช้คำว่า ได้ยินว่า ซึ่งน่าที่จะได้สอบสวนข้อเท็จจริง และมีโอกาสที่จะทำได้ โดยเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคกราบทูลถาม แต่แม้กระนั้นผู้ที่พอใจที่จะคิดเอง เข้าใจเอง โดยไม่คิดว่า ความคิดความเข้าใจนั้นจะถูกผิดตรงกับเหตุผลตามความเป็นจริงอย่างไรหรือไม่ ก็ยังคงพอใจแต่เพียงที่จะ ได้ยินว่า พระมหาสมณโคดมทรงติเตียนตบะทั้งหมด เข้าไปดำเข้าไปว่าร้ายผู้มีตบะ ผู้ที่เลี้ยงชีพด้วยอาการเศร้าหมองทั้งหมดโดยส่วนเดียว จริงหรือ

วัชชียมาหิตคฤหบดีตอบว่า

ข้าแต่ท่านผู้เจริญทั้งหลาย พระผู้มีพระภาคทรงติเตียนตบะทั้งหมดหามิได้
เข้าไปด่า เข้าไปว่าร้ายผู้มีตบะ ผู้ที่เลี้ยงชีพด้วยอาการเศร้าหมองทั้งหมดโดย
ส่วนเดียวก็หามิได้

พระผู้มีพระภาคทรงติเตียนผู้ที่ควรติเตียน ทรงสรรเสริญผู้ที่ควรสรรเสริญ
เพราะพระผู้มีพระภาคทรงติเตียนผู้ที่ควรติเตียนอยู่ ทรงสรรเสริญผู้ที่ควรสรรเสริญอยู่
พระผู้มีพระภาคทรงมีปกติตรัสแยกกัน ในเรื่องนี้พระผู้มีพระภาคนั้นมิใช่มีปกติตรัสโดย
ส่วนเดียว ฯ

เมื่อวัชชียามาหิตคฤหบดีกล่าวอย่างนี้แล้ว ปริพาชกคนหนึ่งจึงพูดกะวัชชียามาหิต
คฤหบดีว่า

ท่านหยุดก่อน คฤหบดี พระสมณโคดมที่ท่านกล่าวสรรเสริญ เป็นผู้แนะนำ
ในทางพินาศ เป็นผู้ไม่มีปัญญา ฯ

ผู้ที่เป็นปริพาชกก็ต้องสะสมความเห็นผิดมาตั้งแต่อ่อนสมัยพระผู้มีพระภาค-
อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นี้มากมาย จนกระทั่งไม่เข้าใจในพระธรรมที่ทรง
แสดง และเห็นว่าพระผู้มีพระภาค เป็นผู้แนะนำในทางพินาศ เป็นผู้ไม่มีปัญญา

ซึ่งวัชชียามาหิตคฤหบดีกล่าวว่า

ท่านผู้เจริญ แม้ในเรื่องนี้ข้าพเจ้าจะกล่าวกะท่านผู้มีอายุทั้งหลายโดยชอบธรรม
พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติว่า สิ่งนี้เป็นกุศล สิ่งนี้เป็นอกุศล เมื่อพระผู้มีพระภาคทรง
บัญญัติสิ่งที่เป็นกุศลและอกุศลไว้ดังนี้ จึงชื่อว่าทรงเป็นผู้มีปัญญา พระผู้มีพระภาค
นั้นมิใช่ผู้แนะนำในทางพินาศ ไม่ใช่ผู้ไม่มีปัญญา ฯ

เมื่อวัชชียามาหิตคฤหบดีกล่าวอย่างนี้แล้ว ปริพาชกทั้งหลายได้เป็นผู้หนึ่ง
ก่อกวน คอตก กัมหน้า ชบเซา ได้ตอบไม่ได้

๑๓๔๕

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๑๙ สิงหาคม ๒๕๒๗

ลำดับนั้น วัชชียมาหิตคฤหบดีทราบว่า ปริพาชกเหล่านั้นเป็นผู้หนึ่ง เกื้อเงิน คอตก กัมหน้า ชบเซา ได้ตอบไม่ได้ แล้วลุกจากอาสนะ เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาคแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ กราบทูลเรื่องที่สนทนากับอัญญเดียรถีย์ปริพาชกเหล่านั้นทั้งหมดแด่พระผู้มีพระภาคให้ ทรงทราบทุกประการ ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดีละ ดีละ คฤหบดี ท่านพึงชมเชยพวกโมฆบุรุษให้เป็นการชมเชยด้วยดี โดยกาล อันควร โดยชอบธรรมอย่างนี้แล

ดูกร คฤหบดี เราไม่กล่าวตบะทั้งหมดว่า ควรบำเพ็ญ

ลองเทียบกับความเห็นของคนสมัยนี้ ปฏิบัติอย่างไรก็ถูกทั้งนั้น แต่พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เราไม่กล่าวตบะทั้งหมดว่า ควรบำเพ็ญ เราไม่กล่าวตบะทั้งหมดว่า ไม่ควรบำเพ็ญ เราไม่กล่าวการสมาทานทั้งหมดว่า ควรสมาทาน เราไม่กล่าวการสมาทานทั้งหมดว่า ไม่ควรสมาทาน เราไม่กล่าวการเริ่มตั้งความเพียรทั้งหมดว่า ควรเริ่มตั้งความเพียร เราไม่กล่าวการเริ่มตั้งความเพียรทั้งหมดว่า ไม่ควรเริ่มตั้งความเพียร

ไม่ใช่ว่าเพียรผิด ๆ ก็ควรจะเพียร แต่ต้องระวังอย่างที่สุดว่า ต้องไม่เพียรผิด เพราะบางท่านเพียรมากที่จะปฏิบัติธรรม แต่ไม่ได้พิจารณาข้อปฏิบัตินั้นว่า สมควรแก่ การที่จะเพียรหรือเปล่า เพราะถ้าเป็นความเห็นผิด เมื่อเพียรไป ผลที่ได้ คือ ความเห็นผิด ไม่ใช่ความเห็นถูก

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เราไม่กล่าวการสละทั้งหมดว่า ควรสละ เราไม่กล่าวการสละทั้งหมดว่า ไม่ควรสละ เราไม่กล่าวการหลุดพ้นทั้งหมดว่า ควรหลุดพ้น เราไม่กล่าวการหลุดพ้นทั้งหมดว่า ไม่ควรหลุดพ้น

ทั้งหมดเป็นเรื่องที่จะให้พิจารณาว่า ข้อปฏิบัติใดผิด ไม่ควรเพียร เพราะเป็นความเพียรผิด และเมื่อเพียรผิดก็จะเข้าใจว่าหลุดพ้น แต่ว่าเป็นการหลุดพ้นผิด เพราะฉะนั้น พระผู้มีพระภาคไม่กล่าวการที่จะให้ปฏิบัติอย่างนั้น

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร คฤหบดี เมื่อบุคคลบำเพ็ญตบะอันใดอยู่ อกุศลธรรมทั้งหลายย่อมเจริญยิ่ง กุศลธรรมทั้งหลายย่อมเสื่อมไป เรากล่าวตบะเห็นปานนี้ว่า ไม่ควรบำเพ็ญ

นี่เรื่องของการปฏิบัติ

ก็เมื่อบุคคลบำเพ็ญตบะอันใดอยู่ อกุศลธรรมทั้งหลายย่อมเสื่อมไป กุศลธรรมทั้งหลายย่อมเจริญยิ่ง เรากล่าวตบะเห็นปานนี้ว่า ควรบำเพ็ญ

ขอข้ามข้อความบางตอนซึ่งซ้ำ

ข้อความต่อไป พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เมื่อบุคคลสละซึ่งการสละอันใดอยู่ อกุศลธรรมทั้งหลายย่อมเจริญยิ่ง กุศลธรรมทั้งหลายย่อมเสื่อมไป เรากล่าวการสละเห็นปานนั้นว่า ไม่ควรสละ

บางคนสละทรัพย์ สละบ้าน สละทุกอย่าง เพื่อที่จะเข้าป่า แต่ต้องพิจารณาว่า ข้อปฏิบัติถูกหรือเปล่า และถ้าเป็นข้อปฏิบัติที่ผิด พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

เมื่อบุคคลหลุดพ้นการหลุดพ้นอันใดอยู่ อกุศลธรรมทั้งหลายย่อมเจริญยิ่ง กุศลธรรมทั้งหลายย่อมเสื่อมไป เรากล่าวการหลุดพ้นเห็นปานนั้นว่า ไม่ควรหลุดพ้น

เพราะเหตุว่าเป็นมิจฉาวิมุตติ เพราะฉะนั้น ข้อปฏิบัติเป็นสิ่งที่สำคัญมาก ที่จะต้องพิจารณา โดยเฉพาะเรื่องของการทำสมาธิ ซึ่งหลายท่านอาจจะทำโดยที่ไม่เห็นโทษ เพราะเมื่อทำแล้วจะมีความผิปกติเกิดขึ้น ไม่ใช่เป็นการรู้ลักษณะของ

สภาพธรรมตามปกติตามความเป็นจริง ซึ่งมีตัวอย่างหลายตัวอย่าง แต่เป็นตัวอย่างเฉพาะบางบุคคล ท่านที่สนใจอาจจะสอบถามจากท่านที่ปฏิบัติ ข้อสำคัญที่สุด คือ การระลึกถึงลักษณะของสิ่งหนึ่งสิ่งใดด้วยความตั้งใจ ด้วยความต้องการ นั้นไม่ใช่การเจริญสติปัฏฐาน เพราะเป็นสภาพของตัวตนที่ต้องการจะรู้เฉพาะอารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด

ควรที่จะรู้จริง ๆ ว่า สติเป็นอนัตตา ไม่สามารถรู้ได้ว่า สติจะเกิดขณะไหน และไม่สามารถจะรู้ได้ว่า เมื่อสติเกิด ขณะนั้นสติจะระลึกถึงลักษณะของสภาพธรรมใด จะเป็นสิ่งที่ปรากฏทางตา หรือทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจก็ได้

ขอล่าวถึงโทษของมิจฉาทิฏฐิ ก่อนที่จะกล่าวถึงโลภมูลจิตดวงที่ ๓ ซึ่งไม่เกิดร่วมกับความเห็นผิด ข้อความใน **อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต ข้อ ๑๙๑**

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลคนเดียวเมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ไม่เป็นความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความพินาศ มิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย บุคคลคนเดียวคือใคร คือ บุคคลผู้เป็นมิจฉาทิฏฐิ มีความเห็นวิปริต เขาทำให้คนเป็นอันมากออกจากสัทธรรม แล้วให้ตั้งอยู่ในอสัทธรรม

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลคนเดียวนี้แล เมื่อเกิดขึ้นในโลก ย่อมเกิดขึ้นเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ไม่เป็นความสุขแก่ชนเป็นอันมาก เพื่อความพินาศ มิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทพยดาและมนุษย์ทั้งหลาย ฯ

แสดงให้เห็นว่า ไม่ใช่เป็นโทษเฉพาะตนคนเดียวเท่านั้น แต่ยังเผยแพร่ความเห็นผิดออกไปสู่บุคคลเป็นจำนวนมากด้วย

ข้อ ๑๙๓ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นธรรมอย่างอื่นแม้ข้อหนึ่งซึ่งจะมีโทษมากเหมือนมิจฉาทิฏฐินี้เลย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย โทษทั้งหลายมีมิจฉาทิฏฐิเป็นอย่างไร ๆ

ซึ่งใน ข้อ ๑๙๔ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เราไม่เล็งเห็นบุคคลอื่นแม้คนเดียวที่ปฏิบัติเพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล ไม่เป็นความสุขแก่ตนเป็นอันมาก เพื่อความพินาศ มิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เหมือนกับโมฆบุรุษชื่อว่า มักขลินี้เลย

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เปรียบเหมือนบุคคลพึงทิ้งลอบไปที่ปากอ่าว เพื่อไม่เป็นประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ เพื่อความเสื่อม เพื่อความพินาศแก่ปลาเป็นอันมาก แม้ฉันใด โมฆบุรุษชื่อว่า มักขลิก็ฉันนั้นเหมือนกันแล เป็นดังลอบสำหรับดักมนุษย์ เกิดขึ้นแล้วในโลก เพื่อมิใช่ประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความทุกข์ เพื่อความเสื่อม เพื่อความพินาศแก่สัตว์เป็นอันมาก ๆ

ซึ่งข้อความใน มโนรทปฺรณิ อรรถกถา เอกนิบาต มีว่า

ก็ในคำนี้ว่า เอกบุคคลใด บัณฑิตพึงทราบ พระเทวทัตและพร้อมกับครู ๖ คน และชนเหล่าอื่นเห็นปานนั้น

ไม่ใช่จำกัดแต่เฉพาะท่านพระเทวทัตหรือครูทั้ง ๖ แต่ ชนเหล่าอื่นเห็นปานนั้น คือ ผู้ที่มีความเห็นผิด ปฏิบัติผิดทั้งหมด

ข้อความต่อไป อธิบายโทษของมิจฉาทิฏฐิว่า

จริงอยู่ อนันตริยกรรมทั้งหลาย ชื่อว่ามีโทษมาก มิจฉาทิฏฐินั้นเพียงยังมีโทษมากกว่าอนันตริยกรรมเหล่านั้น

ถามว่า เพราะเหตุไร

แก้ว่า การกำหนดอนันตริยกรรมเหล่านั้นมีอยู่ จริงอยู่ อนันตริยกรรม ๔ อย่างท่านกล่าวว่า ย่อมยังสัตว์ให้เกิดในนรก แม้กรรม คือ สังฆเภท เป็นของตั้งอยู่ตลอดกับในนรก การกำหนดของอนันตริยกรรมเหล่านั้นมีอยู่ ที่สุดก็ยังปรากฏ แต่ การกำหนดนิยตมิจฉาทิฏฐิ ย่อมไม่มี

จริงอยู่ นิยมิจฉาทิฏฐินั้นเป็นมูลของวิภูษะ การออกจากจากภพของสัตว์ผู้ประกอบด้วยนิยมิจฉาทิฏฐีย่อมไม่มี สัตว์เหล่าใดย่อมสำคัญคำที่ตนพึงฟังของนิยมิจฉาทิฏฐิกบุคคล สัตว์เหล่านั้นย่อมให้ถึงความพินาศนั้นเทียว ก็สำหรับสัตว์ผู้ประกอบด้วยนิมิจฉาทิฏฐินั้น ไม่มีสวรรค์ ไม่มีมรรค

กรรมใด ๆ ที่ทำแล้ว เมื่อมีปัจจัยที่จะให้ผลของกรรมนั้นเกิดขึ้น แม้อกุศลกรรมที่เป็นอนันตริยกรรม ที่เป็นกรรมหนัก ที่จะต้องให้ผลในชาติหน้าสืบต่อจากจุดิจิตของชาตินี้ที่ดับลง ซึ่งอกุศลวิบากที่ทำให้เกิดในอบายก็ยังมีกาลที่จะหมดสิ้น แต่สำหรับความเห็นผิด ตราบใดที่ยังไม่ละทิ้งให้หมดสิ้น ยังไม่อบรมเจริญความเห็นถูกขึ้น ผู้นั้นย่อมต้องวนเวียนไปในสังสารวัฏฏโดยไม่มีการกำหนดได้ว่า เมื่อไรจึงจะพ้น เพราะยังมีความเห็นผิดอยู่

สำหรับโทษของอนันตริยกรรม ซึ่งเป็นครุกรรมทางฝ่ายอกุศล จะให้ผลทำให้ปฏิสนธิในอบายภูมิชาติต่อไปทันทีที่จุดิจิตของชาตินี้ดับลง สำหรับอนันตริยกรรมซึ่งโทษหนักที่สุด คือ สังฆเภท

ข้อความใน **อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต อานันทสังฆเภทสูตร** มีว่า

ครั้งนั้นแล ท่านพระอานนทได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายบังคมแล้ว นั่ง ณ ที่ควรส่วนข้างหนึ่ง ครั้นแล้วได้ทูลถามว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า สังฆเภท สังฆเภท ดังนี้ สงฆ์จะเป็นผู้แตกกันด้วยเหตุมีประมาณเท่าไรหนอแล ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อานนท ภิกษุในธรรมวินัยนี้

ย่อมแสดงสิ่งที่ไม่ใช่ธรรมว่า เป็นธรรม ๑

ย่อมแสดงสิ่งที่เป็นธรรมว่า ไม่ใช่ธรรม ๑

ย่อมแสดงสิ่งที่ไม่ใช่วินัยว่า เป็นวินัย ๑

ย่อมแสดงสิ่งที่เป็นวินัยว่า ไม่เป็นวินัย ๑

ย่อมแสดงสิ่งที่ตถาคตไม่ได้กล่าวไว้ไม่ได้บอกไว้ว่า ตถาคตกล่าวไว้บอกไว้ ๑

ย่อมแสดงสิ่งที่ตถาคตกล่าวไว้บอกไว้ว่า ตถาคตไม่ได้กล่าวไว้ไม่ได้บอกไว้ ๑
 ย่อมแสดงสิ่งที่ตถาคตไม่เคยประพจน์ติมาว่า ตถาคตเคยประพจน์ติมา ๑
 ย่อมแสดงสิ่งที่ตถาคตเคยประพจน์ติมาว่า ตถาคตไม่เคยประพจน์ติมา ๑
 ย่อมแสดงสิ่งที่ตถาคตไม่ได้บัญญัติไว้ว่า ตถาคตบัญญัติไว้ ๑
 ย่อมแสดงสิ่งที่ตถาคตบัญญัติไว้ว่า ตถาคตไม่ได้บัญญัติไว้ ๑
 ภิกษุเหล่านั้นย่อมทอดทิ้งกัน ย่อมแยกจากกัน ย่อมทำสังกรรมแยกกัน
 สวดปาติโมกข์แยกจากกัน ด้วยวัตถุ ๑๐ ประการนี้

ดูกร อานนท์ สงฆ์จะเป็นผู้แตกกันด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้แล ฯ

ท่านพระอานนท์ทูลถามว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็บุคคลผู้ที่ทำลายสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกัน จะประสบผล
 อะไร พระเจ้าข้า ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร อานนท์ บุคคลผู้ที่ทำลายสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันนั้น จะประสบผลอัน
 เผ็ดร้อนซึ่งตั้งอยู่ตลอดกัปหนึ่ง ฯ

ท่านพระอานนท์ทูลถามว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ก็ผลอันเผ็ดร้อนซึ่งตั้งอยู่ตลอดกัปหนึ่งคืออะไร
 พระเจ้าข้า ฯ

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า .

ดูกร อานนท์ บุคคลผู้ที่ทำลายสงฆ์ผู้พร้อมเพรียงกันนั้น จะเสวยผลกรรมอยู่
 ในนรกตลอดกัปหนึ่ง ฯ

บุคคลผู้ทำลายสงฆ์ให้แตกกัน ยินดีแล้วในการแตกแยก ตั้งอยู่ในอธรรม เป็น
 ผู้เข้าถึงอบาย เข้าถึงนรก ตั้งอยู่ในนรกนั้นตลอดกัปหนึ่ง ย่อมพลัดจากธรรมเป็น
 แดนเกษมจากโยคะ ย่อมเสวยกรรมอยู่ในนรกตลอดกัปหนึ่ง เพราะทำลายสงฆ์
 ผู้พร้อมเพรียงกันให้แตกกัน ฯ

จบ สูตรที่ ๙

นี่เป็นโทษของอนันตริยกรรมซึ่งหนักมาก แต่แม้กระนั้นมิจฉาทิฏฐิก็มีโทษมากกว่า เพราะฉะนั้น ควรจะเห็นโทษเวลาที่โภภมูลจิตติฏฐิติดสัมปยุตต์เกิด ไม่ว่าจะ เป็นโสมนัสเวทนา อสังขาริก หรือสังขาริก

ถ. การฆ่าตัวตายเพื่อหนีสังคม หรือไม่สามารถปรับตัวเข้ากับสังคมได้ การฆ่าตัวตายจะมีผลให้เกิดในอบายหรือเปล่า

สุ. ใครจะพยากรณ์ ทุกคนมีกรรม แล้วแต่ว่ากรรมใดจะให้ผล ถ้า อกุศลกรรมให้ผล ก็เกิดในอบาย

ถ. ในขณะฆ่า จิตเขาหลงผิดแล้วไม่ใช่หรือ ที่ว่าทำให้ชีวิตตกสิ้นไป หมายความว่า ในขณะที่เขาฆ่า เขามีโมหะแล้ว ใช่ไหม

สุ. เพื่อให้กว้างจะแสดงว่า ขณะใดที่เป็นผลของอกุศลกรรมที่ทำให้ปฏิสนธิ ก็จะทำให้อกุศลชวนจิตเกิดก่อนจตุตถจิต และทำให้อกุศลวิบากเกิดต่อ หลังจากทีจตุตถจิตดับไปแล้ว อย่างนี้จะถูกต้องกว่าไหม เพราะไม่มีใครรู้ได้ เมื่อไม่รู้ ก็ไม่กล่าวถึงจะดีกว่า

สำหรับมิจฉาทิฏฐิ ผู้ที่จะดับได้จริง ๆ ผู้นั้นต้องเป็นพระโสดาบันบุคคล เพราะฉะนั้น ผู้ที่ยังไม่ใช่พระโสดาบันบุคคล ยังเป็นผู้ที่เริ่มสนใจและเจริญสติปัฏฐานอยู่ ยังไม่ได้ดับมิจฉาทิฏฐิเป็นสมุจเฉท ก็จะต้องพากเพียรประพฤติปฏิบัติเพื่อให้ความเห็นถูกเพิ่มขึ้นจนกว่าจะดับความเห็นผิดได้ มิฉะนั้นแล้ว ไม่มีใครรับประกันได้ว่าแต่ละท่านที่มีความเห็นถูกบ้าง ต่อไปจะค่อย ๆ เฉียงเป็นความเห็นผิดบ้างหรือเปล่า

เพราะฉะนั้น ต้องเป็นผู้ที่ละเอียดรอบคอบ และพร้อมที่จะทิ้งความเห็นผิดทันที เพราะความเห็นผิดมีโทษมากจริง ๆ แม้ว่าจะได้พบพระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าอย่างพวกอัญญเดียรถีย์ ก็ยังไม่สามารถพิจารณาพระธรรมที่ทรงแสดงได้ ยังคงยึดถือความเห็นผิดต่อไป

ถ. คำว่า บัญญัติ อยากทราบความหมาย ลักษณะ และขอบเขตว่า เป็นอย่างไร

ส. สภาพธรรมเป็นสิ่งที่จริง ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงบัญญัติ คือ ไม่ทรงแสดง ย่อมไม่มีใครสามารถเข้าใจในลักษณะของสภาพธรรมนั้น ๆ ได้ ทุกคนมีจิตมีเจตสิก แต่ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงบัญญัติสภาพธรรมทั้งหลายด้วยพระสติสัมปชัญญะ ซึ่งเป็นบัญญัติที่ถูกต้องตรงกับลักษณะของสภาพธรรมนั้น ก็ไม่มีใครสามารถที่จะเข้าใจในสิ่งที่มีอยู่ได้

ถ. หมายความว่า เป็นตัวแทนอีกที่ ใช่ไหม

ส. เป็นสิ่งที่ต้องการให้รู้หรือหรือความหมายของสิ่งที่มีจริงด้วยคำพูด

ต่อไปเป็นโลกมูลจิตดวงที่ ๓ โสมนัสสสหนคตัง ทิฏฐิคติวิปยุตตัง อสังขาริกัง ได้แก่ โลกมูลจิตที่เกิดร่วมกับโสมนัสเวทนา ไม่เกิดร่วมกับความเห็นผิด และมีกำลังกล้า เพราะเป็นอสังขาริก

โลกมูลจิตมี ๔ ดวง ให้ทราบว่า โลกมูลจิตที่เป็นทิฏฐิคติสัมปยุตต์ที่เกิดร่วมกับความเห็นผิด พระโสดาบันบุคคล พระอริยะชั้นต้น ดับมิจฉาทิฏฐิทั้งหมดได้ แต่ดับโลกมูลจิตที่เป็นทิฏฐิคติวิปยุตต์ไม่ได้ ซึ่งผู้ที่จะดับได้หมดสิ้นต้องเป็นพระอรหันต์

แสดงให้เห็นถึงความลึกซึ้งของความติดของโลภะ ซึ่งเป็นรากที่ลึกมาก ที่แผ่ไปจนกระทั่งความยินดีพอใจทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เจริญเติบโตทุกภพชาติ แม้ว่าในขณะนั้นไม่ได้เกิดร่วมกับความเห็นผิด เพราะว่าในชีวิตวันหนึ่ง ๆ ทุกคนยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมัพพะ บางคนไม่คิดถึงเรื่องความเห็นผิดเลย ไม่มีความเห็นใด ๆ ทั้งสิ้น ถ้าคุยกัน ก็เป็นแต่เรื่องรูป เรื่องเสียง เรื่องกลิ่น เรื่องรส เรื่องโณภูมัพพะเท่านั้นเอง เพราะฉะนั้น เมื่อโลกมูลจิตทิฏฐิคติวิปยุตต์เกิดบ่อย ๆ ย่อมมีกำลัง แม้ว่าพระโสดาบันจะดับโลกมูลจิตทิฏฐิคติสัมปยุตต์หมด แต่ก็ดับโลกมูลจิตทิฏฐิคติวิปยุตต์ไม่ได้

ผู้ที่จะดับโลกมูลจิตทิฏฐิคติวิปยุตต์ได้หมดสิ้น ต้องเป็นพระอรหันต์ แต่ผู้ที่จะดับโลกมูลจิตทิฏฐิคติวิปยุตต์ที่เป็นไปในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมัพพะได้ ต้องเป็นพระอนาคามีบุคคล เพราะฉะนั้น พระอนาคามีบุคคลไม่มีความยินดีในรูป

ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมัพพะ จึงดับโทสมูลจิตด้วย สำหรับพระสกทาคามีสามารถคลายโลภะที่เป็นไปในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมัพพะอย่างหยาบได้ เพราะฉะนั้น ท่านที่สนใจธรรม และคนอื่นกล่าวว่า ไม่เห็นจะเปลี่ยนแปลงอะไร ก็แสดงว่าคนที่กล่าวไม่เข้าใจถึงสภาพของจิตตามความเป็นจริงว่า พระโสดาบันไม่ใช่พระอรหันต์ การที่จะดับโลภะแม้ความยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมัพพะ ต้องเป็นไปตามขั้น คือ พระโสดาบันยังดับไม่ได้ พระสกทาคามีคลายอย่างหยาบได้ พระอนาคามีดับความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมัพพะได้ แต่ยังมีโลกทิฏฐิคติวิปยุตต์ซึ่งยินดีพอใจในภพ ท่านไม่มีความยินดีพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมัพพะก็จริง แต่ท่านยังไม่ใช่พระอรหันต์ เพราะฉะนั้น จึงเป็นผู้ที่ยังเหลือความยินดีพอใจในภพ ในขั้นที่มีอยู่ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วเป็นกุศล เป็นความสงบ

๑๓๔๖

ที่ห้องประชุมตึกสภากาชาดศึกษามหาวิทยาลัย
วันอาทิตย์ที่ ๑๙ ต่อวันอาทิตย์ที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๒๗

ขอล่าวถึงลักษณะของโลภะเพิ่มเติมจากที่เคยกล่าวถึงแล้ว

ใน **มโนรทปุรณิ อรรถกถา อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต** มีข้อความที่แสดงถึงลักษณะของโลภะว่า มีเป็นประเภทต่าง ๆ คือ

ความโลภมากชื่อว่ามิจจตา อตริจจตาความปรารถนารุนแรง ปาปิจจตา ความปรารถนาลามก

เป็นชีวิตประจำวันของแต่ละคน ถ้าพระผู้มีพระภาคไม่ทรงแสดงไว้จะไม่ได้พิจารณาว่า โลภะขึ้นไหนเกิดขึ้นแล้วกับท่าน

ข้อความอธิบายว่า

เมื่อลามกของตนเป็นไปอยู่ ความปรารถนาในลามกของบุคคลอื่น ชื่อว่า อตริจจตา

เคยอยากได้ของบุคคลอื่นบ้างไหม ของพี่ ของน้อง ของลุง ของป้า ของน้า ของอา หรือของเพื่อน สวยจริง อยากได้บ้างไหม สักนิดสักหน่อย เมื่อเป็นของคนอื่น บางทีเห็นว่าสวย ก็ชื่นชมยินดีในสิ่งที่เป็นอิฏฐารมณ์ที่คนอื่นมีโดยไม่อยากได้

แต่ในบางขณะ ลองพิจารณาดูว่า มีความรู้สึกอย่างนี้บ้างไหม

แม้เมื่อชมอันสุขในภาชนะอันเดียวกัน สำหรับบุคคลผู้มีความปรารถนานั้น เมื่อเขาใส่ลงในบาตรของตน ย่อมปรากฏเหมือนขนมไม่สุก เป็นขนมเล็กน้อย ขนมอันเดียวกันนั้นนั้นเขยวอันเขาใส่ลงในบาตรของบุคคลอื่น ย่อมปรากฏเหมือนของสุกดี และเหมือนชิ้นใหญ่

รู้สึกอย่างนี้บ้างไหม ของสิ่งเดียวกัน ขึ้นเดียวกัน ถ้าเป็นของตนจะรู้สึกอย่างไร ถ้าเป็นของคนอื่นรู้สึกอย่างไร ท่านที่ไปรับประทานอาหารด้วยกันหลาย ๆ ท่าน บางท่านก็สั่งอาหารตามที่ท่านคิดว่าคงจะอร่อยดี แต่เวลาที่อาหารของคนอื่นมา รู้สึกน่าสนใจกว่าอาหารที่ท่านสั่งหรือเปล่า นี่คือลักษณะของโลภะในชีวิตประจำวัน จริง ๆ ที่ให้รู้ว่า สิ่งใดซึ่งเป็นของตน สิ่งนั้นดูเสมือนไม่มีค่าสักเท่าไร ไม่น่ายินดีพอใจสักเท่าไร แต่เวลาเป็นของคนอื่นมีความรู้สึกว่า ดี ขึ้นใหญ่ หรือว่าสุกดี หรือว่าน่าจะอร่อย นี่เป็นลักษณะของโลภะที่มีมาก ไม่ว่าจะเป็นคนุหัตถ์หรือบรรพชิต ด้วยเหตุนี้ พระผู้มีพระภาคจึงได้ทรงแสดงเรื่องของการเป็นผู้ที่มีธรรมฝ่ายตรงกันข้ามกัน เช่น บางท่านเป็นผู้ที่มักมาก ต้องการมาก แต่บางท่านมักน้อย เป็นผู้ที่ไม่มีความต้องการอย่างท่านอื่น แม้ว่าท่านเป็นผู้ที่ทรงคุณก็ยังไม่ปรารถนาที่จะให้บุคคลอื่นรู้ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงอัธยาศัยที่ต่างกัน

มโนรธปุรณิ อรรถกถา ได้กล่าวถึง ท่านพระมหากุมารกัสสปเถระ ผู้อยู่ป่าช้าเป็นวัตร อยู่ในสุสานมาเป็นเวลา ๖๐ ปี ภิกษุอื่นแม้รูปเดียวกันก็ไม่ทราบเลย เพราะเหตุที่พระเถระจึงได้กล่าวแล้วว่า

เราอยู่ในป่าช้าอันไม่มีความพลุกพล่านเป็นเวลา ๖๐ ปี ภิกษุรูปที่ ๒ ไม่พึงรู้เราเลย โอ ภิกษุผู้อยู่ป่าช้าเป็นวัตร เป็นสิ่งยอดเยี่ยม ดังนี้

นี่คือผู้มักน้อย ตรงกันข้ามกับมักมาก แม้ว่าจะเป็นผู้ที่ทำความดี ก็ไม่ได้ปรารถนาให้คนอื่นรู้ เพราะอะไร จำเป็นไหมที่จะให้คนอื่นรู้ เพื่ออะไร แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีความมักมาก ก็อยากให้คนอื่นสรรเสริญ ใช้นี่

ผู้ฟัง ผมคิดว่า ถ้าเราเข้าไปในป่า ไปบำเพ็ญความดี ถ้าเราไม่ออกมาแสดงความดีให้คนที่สนใจศึกษาหาความรู้ได้รับรู้ ความดีที่เราปฏิบัติก็อาจจะได้เพียงเราคนเดียวเท่านั้น แต่ถ้าออกมาให้คนอื่นได้รับรู้เพื่อให้เขาศึกษาธรรมบ้าง ผมคิดว่า น่าจะเป็นประโยชน์

ส. ท่านเหล่านั้นจะแสดงธรรม แต่ไม่ได้หมายความว่า ท่านต้องบอกว่า ท่านมีวัตรปฏิบัติอย่างไรเพื่อให้คนอื่นสรรเสริญ ท่านอยู่ป่าเป็นวัตร และท่านจะแสดง

ธรรมก็ได้ โดยไม่จำเป็นต้องอยู่ป่าเป็นวัตรโดยเปิดเผย เพื่อให้คนอื่นสรรเสริญ นี่เป็นความต่างกัน

เพราะฉะนั้น ข้อความใน **มโนรทปฺปฺรณี** มีว่า

ก็พระภิกษุใดเป็นพระอริยบุคคลตำแหน่งใดตำแหน่งหนึ่ง มีพระโสดาบัน เป็นต้น ย่อมไม่ปรารถนาเพื่อจะให้บุคคลอื่นรู้ความที่ตนเป็นพระอริยบุคคล มีพระโสดาบัน เป็นต้น ภิกษุนี้ชื่อว่ามีความปรารถนาล้นในอริยมรรค

ความปรารถนาล้น ต้องล้นทุกอย่าง ไม่จำเป็นต้องให้มีการสรรเสริญ

ถ. ขณะที่แสดงธรรมนั้น จะไม่บอกอะไรที่เกี่ยวกับตัวเอง แต่พูดในลักษณะทั่ว ๆ ไป คือ จะไม่บอกเกี่ยวกับยศถาบรรดาศักดิ์ หรือคุณวุฒิที่ตัวเองได้มา แต่จะแสดงธรรมทั่ว ๆ ไป โดยไม่เน้นเรื่องส่วนตัว ใช่ไหม

ส. ใช่ แม้แต่พี่น้อง มีพระเถระผู้เป็นพี่น้องกัน ๒ รูป อยู่ในเจตียบรรพต ภิกษุผู้เป็นน้องชายถือเอาท่อนอ้อยอันอุปัฏฐากส่งไป ได้ไปสู่สำนักของพระพี่ชาย ด้วยกล่าวว่า ท่านขอรับ ท่านจงกระทำกริยาบริโภคนั้น ก็กาลนั้นเป็นเวลาทีที่พระเถระกระทำกตกิจแล้ว บ้วนปากแล้ว พระเถระจึงกล่าวว่า พอละ อาวุโส

ไม่บอกแม้แต่ว่าตนเป็นผู้รักษาศีลอุคฺคหฺมฺมํ ทั้ ๆ ที่เป็นพระน้องชาย

ถ. ไม่เลือกปฏิบัติ ไม่ว่าใครทั้งนั้น ถือปฏิบัติด้วยอุตมคติโดยเฉพาะ ไม่เลือกชั้นวรรณะ ใช่ไหม

ส. เป็นผู้ที่มีกนน้อย สันโดษแม้ในอริยมรรค คือ การรู้แจ้งอริยสัจธรรม

ถ. ที่อาจารย์อธิบายเกี่ยวกับเรื่องขนมที่ว่า ถ้าเป็นของคนอื่นรู้สึกว่าจะขึ้นใหญ่กว่า

ส. เวลาที่อยู่ในงานคนอื่น

ถ. แต่บางทีไม่ได้คิดอย่างนั้น คิดว่าไม่พอใจมากกว่า จะเป็นความอิจฉาได้ไหม ไม่ใช่โลภะ

ส. แล้วแต่กาล คือ เวลาที่เป็นโลภะก็เป็นสภาพจิตอย่างหนึ่ง เวลาที่เป็นโทสะก็เป็นสภาพจิตอีกอย่างหนึ่ง แต่ในเรื่องของโลภะ จะเห็นความละเอียดของโลภะ

ว่าเกิดขึ้นได้ลักษณะใดบ้าง เช่น บางท่านมีความยินดีพอใจในขั้นของตัวเอง ใช่มั้ย
รูปร่างหน้าตา กิริยาท่าทางของท่านเป็นที่ถูกใจพอใจไม่ว่าจะเป็นอาการอย่างใดก็ตาม
และบางครั้งก็พอใจในขั้นของคนอื่น รูปร่างหน้าตา กิริยาท่าทางอย่างนั้น น่าดูน่าชม
น่าพอใจ นี่เป็นความพอใจที่แตกออกไปจากรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
ความพอใจแม้แต่ในขั้นของตนเองและในขั้นของคนอื่น ฉันทา อาหารซึ่งอยู่ในจาน
ของคนอื่นก็รู้สึก ว่า ชื่นโต สุกดี อร่อย แต่ถ้าเอาชิ้นนั้นแหละมาใส่ในจานของตนเอง
ที่เรานึกต้องการ แต่เมื่อมาอยู่ในจานจริง ๆ อาจจะไม่ต้องการแล้วก็ได้ ดูไปดูมาแล้ว
ก็อย่างนั้นแหละ ไม่เหมือนเมื่อกี้ นี่เป็นการแสดงให้เห็นถึงลักษณะของจิตซึ่งมีประการ
ต่าง ๆ ด้วยกำลังของโลภะ

ถ. ผมสงสัยว่า เวลาที่จิตเป็นภวังค์ จนกระทั่งถึงชวันวาระ หรือ
ตทาลัมพนวาระ สติเกิดกลับได้ไหม

สุ. สติจะเกิดได้ตรงชวันจิตเท่านั้น ถ้าขณะนั้นเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์

ถ. ถ้าขณะเป็นอกุศล เกิดไม่ได้ ใช่มั้ย

สุ. ใช่ เพราะเหตุว่าสติเป็นโสภณธรรม

ถ. ถ้าเราระลึกสภาวะที่เป็นอกุศลธรรม ระลึกได้ในขณะใด ถ้าสติเกิดได้
หมายความว่า ปัญจทวารดับไปแล้ว

สุ. อย่าแยกว่าเป็นปัญจทวารดับไปแล้ว หรืออะไร เพราะนั่นเป็นการรู้แจ้ง
ของผู้ที่รู้แล้ว แต่สำหรับผู้ที่ตั้งต้น ไม่ใช่เอาปัญญาของผู้ที่รู้แล้วมาตั้งต้น

แต่ในขณะนี้ ในขั้นการศึกษาทราบว่า จักขุวิญญาณดับ และเมื่อ
จักขุวิญญาณดับแล้ว สัมปฏิจฉันทะเกิดต่อ สันติริณะเกิดต่อ โภฏฐัพพะเกิดต่อ
ชวันะเกิดต่อและดับไป เพราะฉะนั้น เป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นความรวดเร็วของจิต
ซึ่งเป็นอนัตตา เพื่อที่จะให้สติระลึกขณะไหนก็ได้ โดยที่ว่าขณะใดที่สติปฏิฐานเกิด
ขณะนั้นเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ที่เป็นชวันจิต ที่ระลึกลักษณะของสิ่งที่กำลัง
ปรากฏ แม้ว่าจะดับไป แต่ก็เกิดกลับจนปรากฏเป็นปัจจุบัน

ถ. และชวันะทางมโนทวารก็ระลึกได้เหมือนกัน

ส. ได้ ที่จริงแล้วการเจริญสติปัฏฐานเป็นเรื่องของขณะทางมโนทวาร แต่เพราะขณะทางมโนทวารและทางปัญจทวารเกิดสลับกันเร็วมาก เกิดต่อกันเร็วมาก แยกกันไม่ได้ เพราะฉะนั้น ขณะนั้น เมื่อทางมโนทวารเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ ทางปัญจทวารก็เป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ด้วย

ถ. ขอให้อาจารย์อธิบายเรื่องบัญญัติอารมณ์

ส. บัญญัติอารมณ์ หมายความว่าคำที่ใช้กันอยู่เพื่อให้เข้าใจความหมาย ถ้าไม่มีบัญญัติ คงพูดกันไม่ได้ เข้าใจกันไม่ได้

ถ. ตามสำนักต่าง ๆ ที่สอนว่า อารมณ์ขณะนี้ เป็นขณิกะ อารมณ์ขณะนี้ เป็นอุปจาระ อารมณ์นี้เป็นอุปนา นันใช้บัญญัติอารมณ์ที่แท้จริงหรือเปล่า

ส. ไม่ทราบว่าแต่ละสำนักสอนอย่างไร แต่คำว่า ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ และอุปนาสมาธิ ก็มีในพระไตรปิฎกและในอรรถกถา ซึ่งควรที่จะเข้าใจสภาพของจิต และลักษณะของกุศลจิตซึ่งต่างกับอกุศลจิต มิฉะนั้นจะไม่เข้าใจความหมายของ คำว่า ขณิกสมาธิ อุปจารสมาธิ และอุปนาสมาธิ

ถ้าเพียงแต่นั่งจดจ้องอยู่ที่หนึ่งทีใด และบอกว่าในตอนต้น ๆ ที่กำลังจดจ้องนั้น เป็นขณิกสมาธิ จ้องไปสักครู่หนึ่งจิตตั้งมั่นอยู่ที่อารมณ์นั้นก็จะเป็นอุปจารสมาธิ ต่อจากนั้นไปอีกสักครู่ก็จะเป็นอุปนาสมาธิ เป็นปฐมฌาน ทุติยฌาน ฌานที่ ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ จนถึงอรุณฌาน สามารถกล่าวอย่างไรก็ได้ แต่สภาพธรรมจริง ๆ เป็นอย่างนั้นหรือเปล่า นี่เป็นอีกเรื่องหนึ่งที่จะต้องศึกษา มิฉะนั้นแล้วจะเห็นผิดจะไม่ เข้าใจเลยว่า แท้ที่จริงแล้วในขณะนั้น ไม่ใช่ลักษณะของกุศลจิต

ถ. โยนิโสมนสิการ องค์ธรรมได้แก่อะไร

ส. ท่านผู้ฟังศึกษาอภิธรรมแล้ว ก็อยากจะให้ทุกขณะออกมาชัดเจนว่า เป็นสภาพของเจตสิกอะไร แต่แม้อย่างนั้นก็ได้ทรงแสดงไว้โดยชัดเจนไปทุกขณะจิต

โยนิโสมนสิการ หมายความว่าขณะที่พิจารณาโดยแยบคาย เพราะฉะนั้น ขณะนั้นจึงเป็นกุศล ซึ่งต้องหมายความว่ามหากุศล เพราะว่าอกุศลไม่แยบคาย ไม่ฉลาดในการพิจารณา

สำหรับเรื่องของความเห็นผิดในเรื่องของสมาธิ มีจิตสมาธิก็มีกล่าวไว้ เพราะฉะนั้น ไม่ได้หมายความว่า สมาธิทั้งหมดเป็นสัมมาสมาธิ

เรื่องของสมาธิเป็นเรื่องที่ละเอียด เป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาว่า ถ้าเป็น อกุศลสมาธิ ก็คงอย่าได้ปฏิบัติเลย เพราะไม่ได้เกิดประโยชน์อะไร นอกจากจะมีความ ยึดถือในข้อปฏิบัตินั้น

ข้อความใน **สัมโมหวิโนทนี ญาณวิกังคนิทเทศ นิตเทศแห่งญาณเป็น กำลังข้อที่ ๗** กล่าวถึงฌายี ผู้เข้าฌาน ๔ จำพวกว่า

๒ จำพวกเป็นผู้ที่ได้ฌานจริง โดยพวกที่ ๑ เป็นผู้ที่ได้ฌานที่มีคุณน้อย ไม่มีกำลัง และอีกพวกหนึ่ง คือ พวกที่ ๓ เป็นผู้ที่ได้ฌานคล่องแคล่ว ส่วนอีก ๒ จำพวก คือ พวกที่ ๒ กับพวกที่ ๔ เป็นผู้ที่ไม่ได้ฌาน แต่เข้าใจว่าได้ฌาน

ถ้าไม่มีความเข้าใจผิดอย่างนี้ ข้อความในอรรถกถาคงไม่ต้องแสดงไว้ แต่ เพราะความเข้าใจผิดมีได้ง่าย ๆ ถ้าขาดการศึกษาหรือขาดการพิจารณาโดยถูกต้อง ซึ่งข้อความในอรรถกถากล่าวถึงผู้ไม่ได้ฌานแต่เข้าใจว่าได้ฌานว่า

บุคคลที่ ๒ ไม่ได้สมาบัติเทียว ย่อมสำคัญว่าเราได้สมาบัติ คือ ไม่ใช่ กัมมัญฐานที่มีอยู่ สำคัญว่าเป็นกัมมัญฐาน ดังนี้ บุคคลนี้พึงทราบว่าเป็นชื่อว่า ผู้เข้าฌานหลับ (นิทุททาฌายี) ครั้นหลับและตื่นขึ้นมา ก็สำคัญอย่างนั้น ๆ

สมัยนี้มีไหม เข้าใจว่าได้ฌาน บางครั้งใช้คำที่สูงมากกว่า เข้านิโรธสมาบัติ เข้าใจว่าในขณะนั้นดับจิตเจตสิก แต่ผู้ที่จะดับจิตเจตสิกเป็นนิโรธสมาบัติได้ต้องเป็น พระอนาคามีบุคคลหรือพระอรหันต์ ซึ่งได้ถึงอรูปฌานสูงสุด คือ เนวสัญญานาสัญญายตนฌานเท่านั้น เพราะฉะนั้น ถ้าขณะนี้ยังไม่สามารถรู้ลักษณะ ของจิตว่าขณะที่เป็นกุศลต่างกับขณะที่เป็นอกุศลอย่างไร ไม่มีทางที่จะเป็น อุปจารสมาธิหรืออัปปนาสมาธิ

เพราะฉะนั้น ถึงแม้ได้อ่านเรื่องของสมถภาวนา และรู้ว่าอารมณ์ที่จะให้เกิด ความสงบที่เป็นสมถภาวนานั้นมีอะไรบ้าง แต่ถ้าไม่ใช่เป็นผู้ที่ศึกษาโดยละเอียด และ ไม่ใช่เป็นผู้ที่ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะที่จะรู้สภาพของกุศลจิตซึ่งสามารถเจริญขึ้น

เพราะเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ที่ประกอบด้วยปัญญาจริง ๆ ที่จะรู้ว่า จิตที่ค่อย ๆ สงบขึ้นมีลักษณะอย่างไร จะไม่มีทางถึงอุปจารสมาธิและอัปปนาสมาธิซึ่งเป็นฌานจิต เป็นมหัคคตกุศล ไม่ใช่เพียงมหากุศล

มหากุศล หมายความว่าถึงกุศลซึ่งมีมาก เป็นไปได้ทั้งในเรื่องของท่าน ในเรื่องของศีล ในเรื่องความสงบของจิต ซึ่งยังไม่ถึงฌานจิต คือ ไม่ใช่มหัคคตจิต เป็นไปได้ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ สามารถที่จะเกิดขึ้นบ่อย ๆ เอง ๆ แต่ว่าไม่ถึงมหัคคตกุศล

ถ้าจะถึงมหัคคตกุศล ต้องเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์เท่านั้นจึงจะถึง มหัคคตกุศลได้ ซึ่งในขณะที่การให้ท่านแต่ละครั้ง หรือว่าการวิริยเหตุจริง การรักษาศีลนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ เป็นเพียงมหากุศลญาณวิปยุตต์ ก็ให้ท่านได้ วิริยเหตุจริงได้ แต่ถ้าจะให้จิตสงบขึ้นจนถึงสมาธิขั้นต่าง ๆ ต้องเป็น มหากุศลญาณสัมปยุตต์เท่านั้น มหากุศลญาณวิปยุตต์เจริญไม่ได้ นี่เป็นข้อสำคัญที่ควรจะต้องพิจารณา

เมื่อจิตประกอบด้วยปัญญา พร้อมด้วยความสงบที่เพิ่มขึ้นเป็นความสงบที่ประกอบด้วยสมาธิขั้นต่าง ๆ จนถึงฌานจิต คือ อัปปนาสมาธิ เป็นมหัคคตกุศล เป็นกุศลที่มีกำลังซึ่งสามารถระงับไม่ให้จิตคล้อยไปเป็นอกุศลทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย เพราะในขณะนั้นจิตมีเฉพาะอารมณ์ซึ่งเป็นที่ตั้งมั่นให้สงบขึ้น ๆ จนกระทั่งไม่รับรู้อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย

และอัปปนาสมาธิที่ถึงความชำนาญแล้ว สามารถเกิดได้นานเป็นวัน ในขณะที่ตามปกติธรรมดา ขณะที่เห็นเป็นกามาวจรจิต เป็นสภาพของจิตที่รู้อารมณ์เล็ก ๆ น้อย ๆ เพราะได้ยินเสียงแล้ว ได้ยินคิดนึก สลับกันไปเรื่อย ๆ แต่มหัคคตกุศลจะ ไม่มีการเห็น การได้ยิน การได้กลิ่น การลิ้มรส การรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส การคิดนึก เรื่องอื่นใดทั้งสิ้น นอกจากสภาพของจิตที่เป็นกุศลที่สงบที่ตั้งมั่นที่อารมณ์หนึ่งนานเท่าที่สามารถจะตั้งมั่นอยู่ได้ จากขณะจิตเดียวซึ่งเป็นขณะที่เกิดครั้งแรก จนกระทั่ง เพิ่มขึ้นเป็นหลาย ๆ ขณะ จนเป็นชั่วโมง จนเป็นวัน

คนที่ไม่มีปัญญา ได้รับคำบอกเล่าว่าให้มานั่ง ระหว่างที่เดินไปนั่ง ปัญญา
ก็ไม่เกิด นั่งขัดสมาธิ มือขวาทับมือซ้าย ปัญญาก็ไม่เกิด และระหว่างนั้นที่กำลัง
จดจ้องอยู่ที่อารมณ์หนึ่งอารมณ์ใด ปัญญาก็ไม่เกิด เมื่อไม่ใช้มหากุศลญาณสัมปยุตต์
จึงไม่มีทางที่จะถึงอุปปจารสมาธิ หรืออัปปนาสมาธิ ซึ่งเป็นมรรคคตจิตได้

เพราะฉะนั้น ถึงแม้ว่าจะได้อ่าน หรือรู้ว่าอารมณ์ใดทำให้จิตสงบ แต่ไม่ใช่เป็น
ผู้ที่ประกอบด้วยสติสัมปชัญญะ ก็ไม่ใช่มหากุศลญาณสัมปยุตต์

ผู้ที่ชอบทำอานาปานสมาธิ ไม่ใช่คำว่า อานาปานสติ เพราะอานาปานสติ
ต้องเป็นกุศล และต้องเป็นมหากุศลญาณสัมปยุตต์ เพราะฉะนั้น ถ้าเพียงแต่ต้องการ
ให้สมาธิจดจ้องตั้งอยู่ที่ลมหายใจ โดยไม่มีความรู้ในเรื่องของจิตที่สงบและทางที่จะทำ
ให้จิตสงบจริง ๆ ที่เป็นกุศล ผลคือความผิปกติ จนกระทั่งถึงความไม่รู้สีกตัว
แต่เมื่อตื่นขึ้น ก็สำคัญว่าในขณะนั้นเป็นฉานจิต

๑๓๔๗

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๒๗

บุคคลที่ ๔ ไม่ได้มานเลย สำคัญว่าเราได้กัมมฐาน คือ สำคัญสิ่งที่ไม่ใช่
กัมมฐานนั้นแหละว่าเป็นกัมมฐาน ดังนี้

ในที่นี้ ชน ๒ จำพวกไม่ได้มานอย่างนี้นั้นแหละ พระผู้มีพระภาคตรัสเรียกว่า
ฌายี (ผู้เข้าฌาน) เพราะความที่ชนเหล่านั้นเข้าไปเพ่งภายในเช่นกับผู้ได้ฌานทั้งหลาย

ถ้าไม่ศึกษาจริง ๆ ดูเหมือนเป็นผู้ที่ได้ฌาน เพราะ ชนเหล่านั้นเข้าไปเพ่งภายใน
เช่นกับผู้ได้ฌานทั้งหลาย เพราะฉะนั้น จะใช้คำว่า อุปจารสมาธิ หรืออัปปนาสมาธิ
ก็ตามแต่ ใช้คำอะไรก็ได้ แต่สภาพธรรมจริง ๆ เป็นอย่างนั้นหรือเปล่า นี่เป็นสิ่งที่
จะต้องพิจารณา อย่าเพียงทำสมาธิโดยการจะทำ แต่ไม่เข้าใจว่าสติสัมปชัญญะ
เป็นอย่างไร และลักษณะของจิตที่เป็นกุศลที่สงบต่างจากจิตที่เป็นอกุศลอย่างไร
ถ้าขั้นต้นยังไม่ทราบ กุศลจิตจะเจริญจนกระทั่งถึงขั้นอุปจารสมาธิหรืออัปปนาสมาธิ
ไม่ได้

บางท่านเคยทำอานาปานสมาธิ แต่ด้วยความไม่รู้ ด้วยความไม่เข้าใจ
แม้แต่ลักษณะของสติสัมปชัญญะที่จะรู้ว่า จิตที่สงบขณะไหน จิตที่ไม่สงบขณะไหน

นี่เป็นเรื่องของโลภมูลจิตในชีวิตประจำวัน ซึ่งมีมากจริง ๆ เพราะฉะนั้น เมื่อได้
ศึกษาเรื่องโลภมูลจิตแล้ว ควรที่จะวิเคราะห์โลภมูลจิตในชีวิตประจำวันเพื่อให้รู้ว่า
แม้เพียงคำเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงไว้ในพระไตรปิฎก ก็เกื้อกูลให้รู้จัก
สภาพธรรมที่ยึดถือว่าเป็นตัวตน เป็นสัตว์ เป็นบุคคล ได้ละเอียดยะถูกต้องขึ้น

วันนี้ท่านผู้ฟังเห็นโลภะของตนเองบ้างหรือยัง

เรื่องของโลภมูลจิต ๘ ดวง เกิดขึ้นบ่อย ๆ เนิ่ง ๆ เป็นปกติในชีวิตประจำวัน
แต่วันนี้เอง ได้รู้ลักษณะของโลภมูลจิตที่เกิดขึ้นบ้างไหม ซึ่งความจริงมากมายตั้งแต่
ตื่นจนกระทั่งเดี๋ยวนี้ เพราะวันหนึ่ง ๆ กุศลเกิดน้อยกว่าอกุศล และอกุศลประเภทโลภะ

ก็มีปัจจัยที่จะเกิดอยู่ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ เพราะฉะนั้น ถ้าได้พิจารณาพระธรรมที่ทรงแสดงไว้ จะเตือนให้รู้ลักษณะของ โลกมุขจิตซึ่งมีมากที่จะก่อให้เกิดภพชาติต่อ ๆ ไปในสังสารวัฏฏ์อีกมาก เพราะการที่จะ ดับขั้นหรือสภาพธรรมที่เกิดขึ้นเพราะเหตุปัจจัยและยึดถือว่าเป็นตัวตนไม่ให้เกิดอีก มีทางเดียว คือ ดับฉันทราคะในขั้นทั้งหลาย ทั้งรูปขั้น ทั้งเวทนาขั้น ทั้งสัญญาขั้น ทั้งสังขารขั้น ทั้งวิญญาณขั้น

ถ้ายังไม่ได้คลายหรือเบาบางลง ก็คิดถึงจำนวนของชาติข้างหน้าซึ่งต้องมีอีก ต่อไป เพราะความพอใจในรูปก็ยังเต็ม อีกทั้งความพอใจในเสียง ความพอใจในกลิ่น ความพอใจในรส ความพอใจในโณภูมัพพะ ความพอใจในเรื่องราวต่าง ๆ ในวันหนึ่ง ๆ และสังสารวัฏฏ์ข้างหน้าจะหมดสิ้นไปได้อย่างไร ในเมื่อยังไม่ได้ดับฉันทราคะในขั้นทั้งหลาย

เพราะฉะนั้น ในวันหนึ่ง ๆ ควรที่จะได้พิจารณาหรือวิเคราะห์ลักษณะของ โลกมุขจิตที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ซึ่งใน **มโนรทปฐกนิ อรรถกถา อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต พรรณนาวรรคที่ ๗ สูตรที่ ๒** มีข้อความว่า

ความโลภมาก ชื่อว่ามหิจจตา

คำว่า อิจจตา เป็นลักษณะของโลภะ ความติด ความพอใจ เพราะฉะนั้น ความอิจจตาอย่างมาก คือ มหิจจตา ได้แก่ ความโลภมาก

ก่อนศึกษาธรรม บางท่านกล่าวว่าท่านไม่โลภ แสดงให้เห็นว่า แม้โลกมุขจิต เกิดก็ไม่รู้ว่าเป็นโลกมุขจิตจึงได้กล่าวว่าไม่โลภ แต่ที่จริงแล้วในวันหนึ่ง ๆ เห็นโลภะ น้อย เพราะโลภะมีหลายระดับขั้น ถ้าไม่ใช่มหิจจตาคือความโลภมาก ก็เป็นความ โลภธรรมดา ๆ ที่ขึ้นตั้งแต่เกิด โลกทางตาก็อยากเห็น ทางหูก็อยากได้ยิน เปิดวิทยุ ฟังเพลงบ้าง ฟังอะไร ๆ บ้าง ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย จนกระทั่งเป็นชีวิตที่ติดกับ โลภะ แยกไม่ได้ ขาดโลภะไม่ได้ จึงดูเหมือนกับว่าเป็นธรรมดา เหมือนกับว่าไม่ใช่ โลภะ เพราะเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน

แต่ขณะใดที่รู้สึกว่ามีโลกเกิดขึ้น คือ ความพอใจหรือความยินดีนั้นกำลังขึ้นในวันหนึ่ง ๆ ก็จะได้เห็นว่าขณะนี้กำลังโลก แต่ถ้ายังไม่มีกำลังถึงขั้นนั้นก็ไม่รู้สึกตัวเลยว่า มีโลกะอยู่ตลอด ทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ไม่ว่าจะคิดนึกเรื่องอะไรที่เป็นปกติประจำวันจริง ๆ ซึ่งทุกคนต้องคิด ขณะที่กำลังคิดนั้นก็คือ โลกมูลจิตที่คิด แต่ใครจะรู้ว่าขณะนั้นเป็นโลกมูลจิตถ้าไม่มีกำลัง แต่ถ้าขณะใดก็ตามที่มีกำลังขึ้นจนปรากฏ ขณะนั้นเป็น มหิจจตา ทำให้รู้ได้ว่าขณะนั้นมีโลกะ

วันนี้อยากได้อะไรหรือเปล่า ถ้าวันนี้ไม่อยากจะ มีโลกะหรือเปล่า มี แต่ไม่ใช่โลกะที่มีกำลังที่เป็นมหิจจตา ซึ่งทำให้รู้ว่าเป็นโลกะ

และถ้าอยากได้ บางคนต้องซื้อ ต้องหามาเป็นของตนให้ได้ ในขณะนั้นรู้หรือเปล่านั้นเป็นโลกะขั้นไหน ขั้นที่ต้องการ ขั้นที่อยากได้มาเป็นของตน เพราะฉะนั้นลักษณะของโลกะขั้นนั้นบางคนก็ขึ้น เห็นอะไรก็อยากได้ ซื้อมาทั้งนั้น แต่ถ้าพิจารณาจริง ๆ จะรู้ว่า ในขณะนั้น คือ มหิจจตา มีกำลังของโลกะที่ปรากฏทำให้เป็นความโลภมาก ไม่สามารถที่จะไม่ซื้อหามาได้

ข้อความใน **อรรถกถา สูตรที่ ๒** มีว่า

คำใดที่ท่านมุ่งหมายกล่าวไว้ว่า ในบรรดาความโลภนั้น ความมักมาก คือ มหิจจตา เป็นไหน คือ ความเป็นผู้มีความปรารถนายิ่ง ๆ ขึ้นไปของภิกษุผู้ไม่มีความพอใจด้วยบริวาร คือ จีวร ปิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัช หรือด้วยกามคุณ ๕ ความปรารถนา ความเป็นผู้มีความปรารถนา ความเป็นคนมักมากเห็นปานนี้ใด ความยินดียิ่งของจิตนี้ ท่านเรียกว่า มหิจจตา

พระผู้มีพระภาคกล่าวถึงพระภิกษุซึ่งสละแล้วจากการเพติดเพลนไปทั้งทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย แต่แม้กระนั้นก็ยังมีความโลภมากขณะใดที่ไม่พอใจด้วยบริวาร คือ จีวร ซึ่งควรจะตามมีตามได้ แต่ยังอยากจะได้ชนิดอื่น อย่างอื่น ลักษณะอื่น ลักษณะของความปรารถนาที่มีกำลัง ไม่ใช่ปกติที่ได้เห็น ที่ได้ยิน ขณะนั้นเป็นลักษณะของมหิจจตา

แม้ในเรื่องของบิณฑบาต เสนาสนะ คิลานปัจจัยเภสัช หรือกามคุณ ๕ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เพราะฉะนั้น ชีวิตของคฤหัสถ์ ลองเทียบดู มีสิ่งซึ่งเกินกว่าจิ๋ว ทุก ๆ อย่างที่อยากจะได้ ขณะใดที่อยากจะได้เสื้อผ้าชนิดใด ขณะนั้นคือ มหิจจตา

ทุกท่านคงจะมีพอ แต่ไม่รู้สึกรู้หา คือ ยังต้องการ ยังอยากจะได้ขณะใด ขณะนั้นเป็นความปรารถนาที่มีกำลัง หรือว่าสิ่งที่มืออยู่แล้ว ต้องหามาอีก ต้องเปลี่ยนแปลงแก้ไขตกแต่งใหม่อีก ขณะนั้นก็คือลักษณะของชีวิตประจำวันซึ่งเป็น มหิจจตาทั้งนั้น

เพราะฉะนั้น สภาพธรรมที่ตรงกันข้ามกับมหิจจตา คือ *อัปปิจจตา* ความไม่โลภ ที่จะไม่รู้สึกว่ามีพอแล้ว ๆ มีบ้างไหมในชีวิตประจำวัน ถ้าเห็นเสื้อผ้าก็พอแล้ว ๆ ในวันหนึ่ง ๆ ไม่ว่าจะเป็นอะไรก็ตามแต่ เครื่องใช้ทุกสิ่งทุกอย่าง

ถ้าไม่รู้ลักษณะของโลภะ อาจจะกล่าวว่าไม่มีโลภะ แต่ถ้ารู้แล้วจะเห็นได้ว่า โลภะที่ไม่ใช่มหิจจตาก็มี และโลภะที่เป็นขึ้นมักมาก มีความปรารถนามากนั้นก็เป็น มหิจจตา

ต่อไปนี้ทุกท่านคงจะวิเคราะห์โลกมุลจิตในชีวิตประจำวันของท่านเองได้ว่า มีประเภทไหนบ้าง เป็นมหิจจตาในวันหนึ่งกี่ครั้ง ในเรื่องอะไรบ้าง

สูตรที่ ๓ แสดงลักษณะของมหิจจตาว่า

ก็ความเป็นผู้ประกาศคุณที่ตนมีอยู่ ความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในการรับ ชื่อว่าความเป็นผู้มักมาก

มหิจจตาไม่ใช่เพียงแต่ต้องการอยากจะได้สิ่งนั้นสิ่งนี้ แต่รวมไปถึง *ความเป็นผู้ประกาศคุณที่ตนมีอยู่* แม้ว่าจะเป็นผู้มีคุณความดี คือ เป็นผู้มีศรัทธา หรือมีศีล หรือมีสุตะ มีจาคะ มีปัญญา แต่การประกาศคุณที่ตนมีอยู่ เป็นลักษณะของมหิจจตา ความมักมาก

เพราะฉะนั้น โลกะไม่หยุด ถ้าสะสมไปจะทำให้พอใจในสิ่งนั้นบ้างสิ่งนี้บ้าง แม้แต่คุณที่มีอยู่ก็ยังต้องการให้คนอื่นรู้ ขณะนั้นให้ทราบว่า ถ้าเป็นอย่างนี้ นั่นคือ มหิจจตา มาแล้วโลกะ ซึ่งเป็นความปรารถนาที่มาก

ข้อความในอรรถกถามีว่า

บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มีศรัทธา ย่อมปรารถนาว่า ขอผู้อื่นจงรู้เราว่า เป็นผู้มีศรัทธา

ต้องอยากให้คนอื่นรู้ด้วยในความมีศรัทธาของตน

บุคคลบางคนเป็นผู้มีศีลก็ปรารถนาว่า ขอผู้อื่นจงรู้เราว่าเป็นผู้มีศีล บุคคลผู้ประกอบด้วยความเป็นผู้มักมากนั้น เป็นผู้ให้เต็มได้ยาก เพราะเหตุนี้ท่านจึงกล่าว คำนั้นว่า กองไฟ ๑ มหาสมุทร ๑ แม้คนมีความมักมาก ๑ บุคคลแม้ให้ปัจจัยด้วย เกลียน ก็ไม่อาจจะให้สิ่งทั้ง ๓ ประการนั้นพึงพอใจได้ ดังนี้

ไม่ว่าจะใส่อะไรลงไปในกองไฟ กองไฟก็รับได้หมด แม้มหาสมุทรและ คนมักมากก็เช่นเดียวกัน คือ ไม่พอ เมื่อวานนี้พอหรือเปล่า ไม่พอ วันนี้พอหรือยัง พรุ่งนี้ต่อไป ไม่มีวันเต็ม เพราะฉะนั้น ลักษณะของผู้ที่มักมาก คือ เป็นผู้ที่ไม่พอ

สำหรับโลกะที่มีกำลังขึ้นอีก คือ อตฺตริจจตา ชีวิตประจำวันอีกเหมือนกัน เป็น ความปรารถนาที่รุนแรงขึ้น ซึ่งจะรู้ได้ คือ

เมื่อลาภของตนเป็นไปอยู่ ความปรารถนาในลาภของบุคคลอื่น ชื่อว่า อตฺตริจจตา

ไม่ได้พอใจเฉพาะสิ่งที่ตนมี ยังอยากได้ของคนอื่นด้วย นั่นคือลักษณะของ อตฺตริจจตา ถ้าใครเคยมีอตฺตริจจตาและไม่รู้ว่าเป็นโลกะที่มีกำลังแรงขึ้น ให้ทราบว่า ต่อไปนี้ถ้ายังมีความปรารถนาที่จะได้ของของคนอื่น ในขณะนั้นเป็นโลกะที่มีกำลัง มากกว่ามหิจจตา

สำหรับอีกชั้นหนึ่ง คือ ปาปิจฉตา ความปรารถนาที่แรงขึ้นถึงขั้นเป็นความปรารถนาลามก คือ การประกาศคุณอันไม่มีอยู่ และความเป็นผู้ไม่รู้จักประมาณในการรับ

มหายิจฉตาเป็นความต้องการให้คนอื่นรู้คุณซึ่งตนมี แต่ปาปิจฉตา การประกาศคุณอันไม่มีอยู่ ลักษณะของปาปิจฉตา คือ

บุคคลบางคนเป็นผู้ไม่มีศรัทธา ย่อมปรารถนาว่า ผู้อื่นจงรู้ซึ่งเราว่าเป็นผู้มีศรัทธา เป็นผู้ไม่มีศีล ไม่มีสุตะ ไม่มีจาคะ ไม่มีปัญญา แต่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นรู้ว่าเราเป็นผู้มีศีล มีสุตะ มีจาคะ มีปัญญา

เพราะฉะนั้น ย่อมเป็นความปรารถนาลามก เพราะไม่มีในตน แต่ก็ยังปรารถนาให้ผู้อื่นเข้าใจว่าตนมีคุณนั้น ๆ

บุคคลผู้ประกอบด้วยความปรารถนาลามกนั้น ย่อมตั้งอยู่ในความหลงกลวง

เพราะฉะนั้น กว่าจะดับกิเลสของตนเองได้ ต้องรู้จักตัวเองตามความเป็นจริงทุกอย่าง เพราะที่ยึดถือว่าเป็นตัวตนหรือเป็นเรา แท้ที่จริงคือการสะสมของสภาพธรรมแต่ละอย่าง ถ้าสะสมโลภะมากมีกำลังที่จะพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงจะยินดีในลาภ ในยศ ในสรรเสริญ ในสุข จนกระทั่งสามารถที่จะหลงกลวง หรือกระทำทุจริตต่าง ๆ ได้

ถ้าเห็นว่ากิเลสมีมากมายอย่างนี้ คิดว่าจะดับกิเลสได้อย่างรวดเร็วไหม

โลภะมีทั้งมหิจฉตา อตริจฉตา ปาปิจฉตา ถ้ารู้ตามความเป็นจริงแล้วจะเห็นได้จริง ๆ ว่า ใครจะดับโลภะได้ถ้าปราศจากปัญญาตามลำดับขั้น และปัญญาขั้นต้นก็ไม่ใช่ดับโลภะได้ทั้งหมด เพียงแต่ดับโลภะที่ยินดีในความเห็นผิดเท่านั้นเอง ยังไม่สามารถดับโลภะที่เป็นไปในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจึงได้

เพราะฉะนั้น คิดถึงสังสารวัฏฏ์ข้างหน้า ขณะนี้โลภะวันนี้มีเท่าไร ภพชาติข้างหน้าก็จะมีเท่านั้น ใครที่จะรีบร้อนดับภพดับชาติ ดับกิเลสเร็ว ๆ ก็เพราะไม่รู้ตามความเป็นจริง แต่ถ้ารู้ตามความเป็นจริงจะรู้ได้ว่า การที่จะดับกิเลสได้จริง ๆ ต้อง

เป็นปัญญาที่อบรมเจริญจนกระทั่งรู้สภาพธรรมตามความเป็นจริงว่า ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่บุคคลใด ๆ ทั้งสิ้น

วันหนึ่ง ๆ ที่ได้ฟังพระธรรม และเป็นผู้ที่น้อมประพฤติปฏิบัติตาม ซึ่งจุดประสงค์ของการฟังไม่ได้เลยว่า เพื่อน้อมประพฤติปฏิบัติตาม ไม่ใช่ศึกษาเพื่อจะเก่ง หรือไม่ใช่ศึกษาเพราะเหตุอื่น แต่ศึกษาเพื่อปฏิบัติตาม ถ้าศึกษาแต่ไม่ปฏิบัติตาม จะไม่ได้รับประโยชน์จากพระธรรม

และที่จะรู้ว่าเป็นผู้ที่น้อมประพฤติปฏิบัติตาม ต้องเป็นผู้ที่มีความปรารถนาน้อยลง ๆ ซึ่งการน้อยลง ๆ อย่าคิดว่า พຽ່ນนี้่น้อยแล้ว เป็นไปไม่ได้ ที่ว่าน้อยลง เมื่อเทียบกับการสะสมซึ่งมีมายาวนานในสังสารวัฏฏ์และในขณะนี้ จะเห็นได้ว่า ที่ว่าน้อยลง ต้องน้อยจนเกือบจะสังเกตไม่ได้เลย

ที่จะรู้ว่าเป็นผู้มีความปรารถนาน้อยลง ลองพิจารณาว่า สำหรับลักษณะของผู้มีความปรารถนาน้อย คือ

ปกปิดคุณที่มีอยู่ และเป็นผู้รู้จักประมาณในการรับ

ท่านที่เป็นผู้ที่มีคุณความดีและไม่เปิดเผย ไม่จำเป็นที่จะต้องกล่าว แสดง หรืออวดอ้างให้บุคคลอื่นรู้ ขณะนั้นแสดงว่า เป็นผู้มีความปรารถนาน้อย

บุคคลผู้ประกอบด้วยความเป็นผู้มีความปรารถนาน้อยนั้นเป็นผู้มีศรัทธา ก็ไม่มีความปรารถนาว่า ผู้อื่นจงรู้เราว่าเป็นผู้มีศรัทธา เพราะประสงค์จะปกปิดคุณอันมีอยู่ในตน เป็นผู้มีศีล มีความสงัด เป็นพหูสูต เป็นผู้ปรารถนาคความเพียร เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยสมาธิ เป็นผู้มีปัญญา เป็นพระขีณาสพ ก็ไม่ปรารถนาว่า ขอผู้อื่นจงรู้เราว่าเป็นพระขีณาสพ

๑๓๔๘

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๒๗

สำหรับความเป็นผู้รู้จักประมาณในการรับ ต้องเป็นเพราะเป็นผู้ที่มีปรารถนาน้อย เพราะบางคนรับเท่าไรก็ไม่พอ ให้เท่าไรก็รับทั้งหมด แต่ถ้าเป็นผู้ที่มีความปรารถนาน้อย สำหรับพระภิกษุมีข้อความแสดงว่า

ถ้าไทยธรรมมีมาก ทายกประสงค์จะถวายน้อย ภิกษุนั้นย่อมถือเอาแต่น้อย ด้วยความสามารถของทายก

บางคนอาจจะเป็นเศรษฐีมีมาก แต่มีศรัทธาเล็กน้อยที่จะให้เพียงเท่านั้น เพราะฉะนั้น ผู้ที่จะรับก็รับเพียงเท่าที่ศรัทธาของทายก ไม่ใช่หวังมาก หรือขอมาก หรือต้องการมากเกินไปกำลังศรัทธาของทายก

ถ้าไทยธรรมมีน้อย ทายกปรารถนาจะถวายมาก ภิกษุนั้นย่อมถือเอาแต่น้อย

ถึงแม้ว่าทายกปรารถนาจะถวายมากก็จริง แต่ว่าไทยธรรมมีน้อย ภิกษุนั้นย่อมถือเอาแต่น้อย ด้วยสามารถแห่งไทยธรรม คือ จะต้องรู้จักกำลังของผู้ให้ด้วย เพราะผู้ให้บางท่านอาจจะมีศรัทธามาก แต่มีไทยธรรมน้อย เพราะฉะนั้น ถ้าจะทำให้เขาเดือดร้อนลำบาก ก็ควรรับแต่เพียงน้อยเพื่อไม่ให้เขาเดือดร้อนลำบาก ด้วยสามารถแห่งไทยธรรม

แต่ถ้าไทยธรรมก็มีมาก แม้ทายกก็ปรารถนาจะถวายมาก ภิกษุนั้นทราบกำลังของตนแล้ว ย่อมถือเอาแต่พอประมาณนั้นเทียว

ถึงแม้ของจะมีมาก ศรัทธาของทายกก็มีมาก แต่ผู้รับต้องทราบกำลังของตน และถือเอาแต่พอประมาณ คือ ไม่ให้เสียของ ไม่รับไปแล้วไม่ได้ทำประโยชน์เต็มที่ตามที่สมควร

เป็นชีวิตประจำวันให้เห็นตามความเป็นจริง เรื่องของโลกะ ถ้ามีมากจะทำให้เกิดความปรารถนาลามกและทุจริตต่าง ๆ ซึ่งข้อความใน **สัมโมหวิโนทนี ขุททกวัตถุวิภังคนิทเทส วรรณนาติกนิทเทส วิสมนิทเทส** อธิบายความทำให้ไม่สม่ำเสมอ คือ กิเลส

ทุกคนหวั่นไหวไปตามกิเลส แล้วแต่ว่าจะเป็นกิเลสประเภทใด มากบ้าง น้อยบ้าง ทำให้เป็นผู้ที่ไม่สม่ำเสมอ

ความหมายของสะดุด คือ

ก็เพราะสัตว์ทั้งหลายย่อมสะดุดในกิเลสทั้งหลาย มีราคะ เป็นต้น และในทุจริตทั้งหลาย มีกายทุจริต เป็นต้น ก็แลสัตว์ทั้งหลายสะดุดพลาดไปแล้ว ย่อมตกไปจากพระพุทธศาสนาบ้าง จากสุคติบ้าง

พระผู้มีพระภาคจึงตรัสว่า ความไม่สม่ำเสมอ คือ ราคะ เป็นต้น เพราะการสะดุดและตกไปเป็นเหตุ

ถ้าจะเปรียบชีวิตในแต่ละวัน ก็คือการเดินไปตามทางต่าง ๆ จะเป็นมิจฉามรรค หรือสัมมามรรคก็แล้วแต่ และวันหนึ่ง ๆ สะดุดอะไรบ้างหรือเปล่าในขณะที่เดิน พวกทำไม่ดีอาจจะบอกว่าสะดุดมากทางกาย แต่ความจริงทางใจสะดุดในกิเลสทั้งหลาย มีราคะ เป็นต้น และในทุจริตทั้งหลาย ขณะใดที่มีกายทุจริต หรือวจีทุจริต ให้ทราบว่า ในขณะนั้นสะดุดในกิเลส

สะดุด คือ ทำให้ตกหรือทำให้พลาดจากพระพุทธศาสนาบ้าง จากสุคติบ้าง

เพราะฉะนั้น น่าที่จะพิจารณาชีวิตของแต่ละท่านจริง ๆ ให้เป็นผู้ที่สะอาด ให้เป็นผู้ที่มีกายสุจริต พร้อมกันนั้นเป็นผู้ตรงที่จะรู้สภาพธรรมที่สะสมมาในสังสารวัฏฏ์ ที่ทำให้เป็นบุคคลต่าง ๆ กัน นอกจากจะเห็นว่าเป็นโทษเป็นภัยแล้ว ควรที่จะมีความประสงค์ มีhiri มีความละอายเกิดขึ้นที่จะขัดเกลาละคลายอกุศลแต่ละอย่างนั้นให้เบาบาง อย่าเห็นว่าเป็นโทษไม่เป็นภัย เพราะถ้าเป็นอย่างนั้น ไม่มีวันที่จะตั้งต้น ละคลายอกุศลทั้งหลายได้

ควรที่จะเข้าใจอกุศลว่าเป็นอกุศลตามความเป็นจริง และถ้าเป็นอกุศลที่มีกำลังถึงกับสะดุด คือ ทำให้เกิดกายทุจริต หรือวจีทุจริต จะต้องพิจารณาว่า ควรเกิดหิริ นอกจากนั้นต้องเป็นผู้ที่มีกุศลจิตที่ใครจะขัดเกลากุศลนั้น ๆ ซึ่งเป็นการยาก ถ้าได้สะสมมาในสังสารวัฏฏ์แสนนาน และจะให้หมดสิ้นไปในวันเดียว สองวัน เดือนหนึ่ง ชาติหนึ่ง เป็นสิ่งที่เป็นไปไม่ได้ แต่ถ้าเกิดหิริ ความละอายขึ้น เห็นว่าเป็นอกุศล และรู้ว่าอกุศลที่ได้สะสมมาไม่ได้หมดไปโดยเร็วแน่ แต่ย่อมน้อมได้ถ้ามีความเพียร และมีกุศลเจตนาจริง ๆ ที่จะขัดเกลา แต่ต้องเกิดหิริโตนตบปะก่อน มิฉะนั้นจะไม่เห็นอกุศลต่าง ๆ เหล่านั้นเป็นโทษเป็นภัย

สำหรับอกุศลที่สะสมไว้มาก โภภะมูลจิต ความยินดีในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณภูมิจิต ในลาภ ในยศ ในสักการะ ในสรรเสริญ ในสุข เป็นเหตุให้เกิดความอาฆาตพยาบาทได้ ให้เห็นกำลังของความปรารถนาว่า เป็นชีวิตประจำวัน ถ้ามีเหตุการณ์อะไรเกิดขึ้นเพียงเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ยังจะเป็นปัจจัยทำให้เกิดความอาฆาตพยาบาทที่รุนแรงได้ ดังภิกษุที่ชื่อว่าโกกาลิกะ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค และได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะเป็นผู้มีความปรารถนาลามก ลุอำนาจแห่งความปรารถนาลามก ซึ่งพระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร โกกาลิกะ เธออย่ากล่าวอย่างนั้น เธออย่ากล่าวอย่างนั้น เธอจงยังจิตให้เลื่อมใสในสารีบุตรและโมคคัลลานะเถิด เพราะสารีบุตรและโมคคัลลานะเป็นผู้มีศีลเป็นที่รัก ฯ

แม้พระผู้มีพระภาคจะตรัสอย่างนี้ โกกาลิกภิกษุก็ได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า

ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระผู้มีพระภาคเป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาของข้าพระองค์ เป็นผู้มิพระพุทฺธพจน์อันข้าพระองค์พึงเชื่อถือได้ก็จริง ถึงอย่างนั้น พระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะก็เป็นผู้มีความปรารถนาลามก ลุอำนาจแห่งความปรารถนาลามก พระเจ้าข้า

แม้พระผู้มีพระภาคจะตรัสห้ามภิกษุโกกาลิกะว่าอย่ากล่าวอย่างนั้นถึง ๓ ครั้ง
ภิกษุโกกาลิกะก็ยังกราบทูลเหมือนเดิม

แล้วลุกขึ้นจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณ
แล้วหลีกไป

มูลเหตุที่ภิกษุโกกาลิกะกล่าวเช่นนั้น และมีความอาฆาตพยาบาทในท่าน
พระสารีบุตรและท่านพระโมคคัลลานะถึงอย่างนี้ ใน **มโนรทปฺปณี อรรถกถา**
ทสกนิบาต โกกาลิกสูตร ข้อความโดยย่อมีว่า

โกกาลิกภิกษุนี้ เป็นบุตรของโกกาลิกเศรษฐีในนครโกกาลิกะ รัฐโกกาลิกะ
บวชแล้วอยู่ประจำในวิหารที่บิดาสร้างไว้ เมื่อพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ที่กรุงสาวัตถี
พระอัครสาวกทั้งสอง คือ ท่านพระสารีบุตรและท่านพระโมคคัลลานะจาริกไปใน
ชนบทพร้อมกับภิกษุประมาณ ๕๐๐ รูป เมื่อวันใกล้เข้าพรรษา ท่านประสงค์จะอยู่
อย่างวิเวกจึงส่งภิกษุเหล่านั้นกลับไป ตนเองถือบาตรและจีวรถึงนครนั้น ในชนบทนั้น
ครั้นถึงวิหารนั้น ก็ไปวิหารนั้น

ในวิหารนั้น พระโกกาลิกะทำวัตรปฏิบัติแก่พระอัครสาวกทั้งสองนั้น ท่าน
พระอัครสาวกก็สัมผัสเมตตาจากพระโกกาลิกะนั้น แล้วรับคำว่า

ผู้มีอายุ เราจะอยู่ที่นี้ ๓ เดือน ท่านอย่าบอกเรื่องของเราแก่ใคร ๆ

นี่คือผู้มีความปรารถนาน้อย คือ ไม่ต้องการให้ใครทราบ ว่า ท่านจำพรรษาอยู่
ที่นั่น และท่านก็ได้อยู่จำพรรษาที่นั่น

ครั้นจำพรรษาแล้วก็พิจารณา ในวันพิจารณาก็บอกลาโกกาลิกภิกษุว่า

ผู้มีอายุ เราจะไปละ

โกกาลิกภิกษุกล่าวว่า

ผู้มีอายุ วันนี้อยู่เสียอีกวันหนึ่ง พรุ่งนี้ค่อยไป

วันรุ่งขึ้น พระโกกาลิกะเข้าไปในพระนคร แล้วบอกผู้คนที่ทั้งหลายว่า

ผู้มีอายุ ท่านไม่รู้กันหรือหรือว่า ท่านพระอัครสาวกทั้งสองมาอยู่ในที่นี้
ใคร ๆ จะไม่นิมนต์ท่านด้วยปัจจัยบ้างหรือ

คิดถึงเรื่องปัจจัย

ซึ่งชาวพระนครก็กล่าวว่า

ท่านเจ้าข้า พระเถระอยู่ไหนเล่า เหตุใดท่านจึงไม่บอกพวกเรา

โกกาลิกภิกษุก็ได้กล่าวว่า

ผู้มีอายุ จะต้องบอกทำไม พวกท่านไม่เห็นพระเถระ ๒ รูป นั่งอยู่เหนือ
เถระอาสนะดอกหรือ นั่นแหละพระอัครสาวก

ชาวพระนครเหล่านั้นก็ได้รับเรื่องประชุมรวบรวมนัยใส น้ำผึ้ง เป็นต้น และ
ผ้าทำจีวรทั้งหลาย ซึ่งโกกาลิกภิกษุก็คิดว่า ท่านพระอัครสาวกมีความมกน้อยอย่างยิ่ง
จะไม่ยินดีลาภที่เกิดขึ้นด้วยปยุตตวาจา (คือ วาจาที่พูดเลียบเคียง) พระโกกาลิกะก็คิด
ต่อไปว่า เมื่อพระอัครสาวกทั้งสองไม่ยินดีในลาภปัจจัยนั้น ก็จะต้องบอกให้ให้แก่ภิกษุ
ประจำวัด

คิดหวังจะได้ลาภจากพวกชาวพระนครที่นำมาถวายแก่ท่านพระอัครสาวก
ทั้งสอง

เมื่อพระโกกาลิกะคิดอย่างนี้ ก็ได้ให้เขาถือลาภนั้นไปยังสำนักพระเถระ
พระเถระเห็น แล้วก็ปฏิเสธว่า ปัจจัยไม่สมควรแก่เรา ทั้งไม่สมควรแก่โกกาลิกภิกษุ
ดังนี้ แล้วก็ไป

ท่านโกกาลิกภิกษุเกิดความอาฆาตว่า เมื่อพระอัครสาวกไม่รับ ก็ทำไมไม่ให้แก่
ท่าน ทำไมไม่บอกว่า ปัจจัยไม่สมควรแก่เรา ทั้งไม่สมควรแก่โกกาลิกภิกษุ

พระอัครสาวกทั้งสองเมื่อนั้นมาเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถวายบังคมแล้วก็พาบริษัท
ของตนจาริกไปในชนบทอีก และได้กลับไปยังนครนั้นอีกในรัฐนั้นนั้นแหละตามลำดับ
คราวนี้พวกชาวเมืองจำพระเถระได้ ได้จัดแจงทานพร้อมทั้งบริวาร สร้างมณฑปกลาง
พระนคร ถวายทาน แล้วน้อมบริวารถวายพระเถระ พระเถระก็มอบแก่ภิกษุสงฆ์

คราวนี้ชาวเมืองจำได้เอง ไม่ได้มีใครไปบอก

พระโกกาลิกะเห็นดังนั้นก็คิดว่า พระอัครสาวกนี้แต่ก่อนเป็นผู้มักน้อย บัดนี้กลายเป็นผู้มีความปรารถนาแล้ว ชะรอยเมื่อก่อนจะทำที่วามักน้อย สันโดษ และสงัด จึงเข้าไปหาพระเถระกล่าวว่า

ผู้มีอายุ พวกท่านแต่ก่อนทำเหมือนวามักน้อย แต่บัดนี้กลายเป็นภิกษุทั่วไปเสียแล้ว

คิดว่า จำเราจะทำลายที่พึ่งของพระเถระเหล่านั้นที่ต้นตอ จึงรีบออกไปเข้าเฝ้าพระผู้มีพระภาค

ก็โกกาลิกภิกษุนี้แหละพึงทราบว่ เข้าไปเฝ้าด้วยเหตุนี้

มีจุดประสงค์จะไปทำลายพระสาวกทั้งสอง โดยให้พระผู้มีพระภาคทราบว่ พระอัครสาวกทั้งสองเป็นผู้ที่มีความปรารถนามาก เป็นผู้ที่มีความปรารถนาลามก

พระผู้มีพระภาคเห็นโกกาลิกภิกษุนี้รีบร้อนมา ทรงพิจารณาอยู่ทราบว่ ภิกษุนี้มาเพื่อประสงค์จะด่าพระอัครสาวก เราจะห้ามได้ไหม ทรงเห็นว่าห้ามไม่ได้ เธอทำผิดในพระเถระทั้งสองมาแล้ว จักบังเกิดในปทุมนรกโดยส่วนเดียว

ปทุมนรก คือ ที่แห่งหนึ่งในอเวจีมหานรก

ทรงห้ามถึง ๓ ครั้งว่ อย่าพูดอย่างนี้เลย เพื่อทรงเปลื้องวาทะที่ว่ พระผู้มีพระภาคทรงทราบว่โกกาลิกภิกษุติเตียนพระสารีบุตรและพระโมคคัลลานะแล้วก็ยังไม่ทรงห้าม และเพื่อจะทรงแสดงว่ อริยปวาทะมีโทษมาก

ถ้าไม่ทรงห้ามคนอื่นจะคิดว่า พระผู้มีพระภาคไม่ทรงทราบ หรือเมื่อทรงทราบแล้วทำไมไม่ทรงห้าม แต่ใครจะห้ามได้ เพราะทรงห้ามถึง ๓ ครั้ง แต่โกกาลิกภิกษุสะสมเหตุปัจจัยในความพอใจในลาภสักการะจนกระทั่งสามารถที่จะเห็นว่า พระอัครสาวกทั้ง ๒ เป็นผู้ที่มีความปรารถนาลามก เป็นผู้ที่มีความปรารถนามาก

ข้อความในพระไตรปิฎกมีว่

ครั้งนั้นแล โกกาลิกภิกษุลุกขึ้นจากอาสนะ ถวายบังคมพระผู้มีพระภาค กระทำประทักษิณแล้วหลีกไป เมื่อโกกาลิกภิกษุหลีกไปแล้วไม่นาน ร่างกายมีตุ่มเท่า

เมล็ดพันธุ์ผักกาดเกิดขึ้นทั่วตัว ตุ่มเหล่านั้นเท่าเมล็ดถั่วเขียว แล้วก็โตเท่าเมล็ดถั่วดำ แล้วก็โตเท่าเมล็ดพุทรา แล้วก็โตเท่าเมล็ดกระเบา แล้วก็โตเท่าผลมะขามป้อม แล้วก็โตเท่าผลมะตูมอ่อน แล้วก็โตเท่าผลมะตูมแก่ แล้วจึงแตก หนองและเลือดหลังไหล ออก ได้ยินว่า โภกालิกภิกษุณนั้นนอนบนใบตองกล้วย เหมือนปลาकिनยาพิษ

ซึ่งข้อความในอรรถกถามีว่า

ต่อมทั้งหลายเกิดขึ้นที่ร่างกายของโภกาลิกภิกษุทั่วตัว ไม่เว้นโอกาสเพียงปลาย ผม

ไม่เหลือเลย เพราะเหตุว่า ต่อมทั้งหมดชำแรกกระดูกผุดขึ้นเต็มไป ก็เพราะเหตุ ที่กรรมเห็นปานนั้นไม่อาจให้วิบากเฉพาะพระพักตร์พระพุทธเจ้าทั้งหลายด้วย พุทธานุภาพ ก็ย่อมให้ผลเมื่อพองพ้นอุปจารที่เฝ้า ฉะนั้น ต่อมทั้งหลายจึงผุดขึ้นเมื่อ โภกาลิกภิกษุณนั้นหลีกไปไม่นาน

ข้อความในอรรถกถามีว่า

ครั้งนั้น ผู้คนทั้งหลายที่มาฟังธรรมก็พากันพูดว่า โภกาลิกะทำไมถูกเลย อาศัยปากของตนอย่างเดียวก็นถึงความย่อยยับ อารักขเทพยดาทั้งหลายพึงเสีของ ผู้คนเหล่านั้นก็ได้กระทำเสียงตำหนิเหมือนกัน อากาศเทวดาพึงอารักขเทวดาก็ตำหนิ ดังนั้นเหมือนกัน เหตุนี้จึงเกิดเสียงตำหนิเป็นอันเดียวกันโดยอุบายอย่างนี้จนถึง อภินิหารภาพ ซึ่งพระอุปัชฌาย์ของโภกาลิกภิกษุ คือ ตูทิเถระ บรรลุนาคามีผล บังเกิดในพรหมโลก ท่านได้ยินเสียงตำหนิตั้งแต่ภุมมัญญูเทวดา ต่อ ๆ กันไปจนถึง พรหมโลกที่ท่านโภกาลิกภิกษุกล่าวต่อพระอัครสาวก ซึ่งเป็นการกระทำความผิดที่ไม่ถูก ตูทิพรหมก็สงสัยคิดว่า เมื่อท่านยังเห็นโภกาลิกภิกษุอยู่ ก็จงอย่าให้โภกาลิกภิกษุ พินาศไปเสียเลย จำเราจะสั่งสอนเขาเพื่อให้จิตเลื่อมใสในพระอัครสาวกทั้งสอง ดังนี้ ก็ได้ไปยืนอยู่ตรงหน้าโภกาลิกภิกษุณนั้น ซึ่งท่านก็กล่าวตักเตือนให้ภิกษุโภกาลิกะ เลื่อมใสในท่านพระสารีบุตรและท่านพระโมคคัลลานะ แต่โภกาลิกภิกษุไม่เชื่อ แม้ว่า กำลังได้รับผลของกรรมอย่างนั้น

ครั้งนั้น ตูทิปัจเจกพรหมได้กล่าวกะโภกาลิกะภิกษุด้วยคาถาว่า

ผรุสวาทาเพียงดังจอบ ซึ่งเป็นเครื่องตัดทอนตนของคนพาลผู้กล่าวคำชั่ว ย่อมเกิดขึ้นที่ปากของบุคคลผู้เป็นบุรุษพาล ผู้ใดสรรเสริญผู้ที่ควรติเตียน หรือติเตียน คนที่ควรสรรเสริญ ผู้นั้นชื่อว่าสะสมโทษไว้ด้วยปาก ย่อมไม่ประสบความสำเร็จเพราะ โทษนั้น ๆ

การปราศรัยด้วยทรัพย์สินในการเล่นการพนันด้วยตนเองจนหมดตัวนี้ เป็นโทษมี ประมาณน้อย การที่บุคคลยังใจให้ประทุษร้ายในพระอริยเจ้าผู้ดำเนินดีแล้วนี้ เป็นโทษมากกว่า

บุคคลตั้งวาทาและใจอันเป็นบาป แล้วติเตียนพระอริยะ ย่อมเข้าถึงนรก สิ้นหนึ่งแสนนิรพพุทก์ป อีก ๓๖ นิรพพุทะ และ ๕ อัปปพุทะ ฯ

ครั้งนั้นแล โภกालิกภิกษุได้กระทำกาละด้วยอาพาธนั่นเอง แล้วเกิดใน ปทุมนรก เพราะยังจิตให้อาฆาตในท่านพระสารีบุตรและท่านพระโมคคัลลานะ

เหตุเล็กน้อยเดียว แต่สามารถทำให้ผู้ที่ยังติดในลาภสักการะต่าง ๆ เกิดใน อบายภูมิถึงอเวจีมหานรกได้

ถ. อาจารย์ช่วยแยกความต่างกันของฉันทะที่เจริญกุศล กับฉันทะที่เป็น อกุศล

ส. ฉันทะเป็นปณิธานเจตสิก คือ เกิดกับอกุศลจิตก็ได้ กุศลจิตก็ได้ เป็น สภาพธรรมที่พอใจที่จะทำ เพราะฉะนั้น ขณะที่พอใจที่จะทำสิ่งที่เป็นกุศลก็เป็นฉันทะ ขณะที่พอใจในอกุศลก็เป็นฉันทะ เช่น โภกาลิกภิกษุ พยายามที่จะคิดอาฆาตพยาบาทใน ท่านพระสารีบุตร แม้พระผู้มีพระภาคเองหรือว่าอุปัชฌาย์ของท่านได้มากล่าวตักเตือน และท่านกำลังได้รับผลของกรรมถึงอย่างนั้น ท่านก็ยังพอใจที่จะมีความอาฆาตใน ท่านพระสารีบุตรและท่านพระมหาโมคคัลลานะ

ถ. บางครั้งแยกได้ง่าย แต่บางครั้งใกล้เคียงกันมาก เช่น ต้องการเจริญ กุศล

ส. เพราะฉะนั้น ต้องทราบลักษณะของจิต ถ้าจิตเป็นกุศล ขณะนั้นมี
ฉันทเจตสิก ไม่ใช่โลภเจตสิก แต่ขณะที่เป็นอกุศลที่เป็นโลภมูลจิต ขณะนั้นมีทั้ง
ฉันทเจตสิกและโลภเจตสิกด้วย

ถ. เป็นลักษณะสัมปยุตตธรรม ใช่ไหม

ส. ใช่

ถ. อีกลักษณะหนึ่ง คือ การละคลายอกุศลธรรม กับวิภาตังหา จะแยก
ความแตกต่างอย่างไร

ส. วิภาตังหา หมายความว่าถึงความเห็นผิดที่เป็นอุจเฉททิฏฐิ ถือว่า
ตายแล้วสูญ เพราะฉะนั้น คนที่มีความเห็นอย่างนี้ ก็ไม่จำเป็นต้องทำบุญกุศลใด ๆ
หรือไม่เกรงกลัวที่จะทำอกุศลใด ๆ ทั้งสิ้น เพราะตายแล้วก็สูญ ไม่ต้องรับวิบาก คือ
ผลของกรรม

ถ. วิภาตังหา หมายความว่าอย่างนี้อย่างเดียว ใช่ไหม

ส. ใช่

๑๓๔๙

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย

วันอาทิตย์ที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๒๗

เรื่องของการเป็นผิด หรือการประพฤติปฏิบัติผิด เป็นสิ่งที่มีโทษ ข้อความใน **อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต มิจฉัตตสูตร** ได้แสดงถึงผู้ที่เป็นมิจฉัตตะ ๑๐ ซึ่งพลาดจากสวรรค์และมรรคผลว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยมิจฉัตตะ จึงมีการพลาดจากสวรรค์และมรรคผล ไม่มีการบรรลุสวรรค์และมรรคผล เพราะอาศัยมิจฉัตตะอย่างไรจึงมีการพลาดจากสวรรค์และมรรคผล ไม่มีการบรรลุสวรรค์และมรรคผล

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้มีความเห็นผิดย่อมมีความดำริผิด ผู้มีความดำริผิดย่อมมีวาจาผิด ผู้มีวาจาผิดย่อมมีการงานผิด ผู้มีการงานผิดย่อมมีการเลี้ยวซีกผิด ผู้มีการเลี้ยวซีกผิดย่อมมีความพยายามผิด ผู้มีความพยายามผิดย่อมมีความระลึกละเมิดผิด ผู้มีความระลึกละเมิดผิดย่อมมีความตั้งมั่นผิด ผู้มีความตั้งมั่นผิดย่อมมีความรู้ผิด ผู้มีความรู้ผิดย่อมมีความหลุดพ้นผิด

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย เพราะอาศัยมิจฉัตตะอย่างนี้แล จึงมีการพลาดจากสวรรค์และมรรคผล ไม่มีการบรรลุสวรรค์และมรรคผล ฯ

เป็นชีวิตประจำวันที่จะพิจารณาตั้งแต่มิจฉาทิฏฐิ มิจฉาสังกัปปะ มิจฉาวาจา มิจฉากัมมันตะ มิจฉาอาชีวะ มิจฉาวายามะ มิจฉาสติ มิจฉาสมาธิ

น่ากลัวไหม อุกุศล เริ่มจากทีละเล็กทีละน้อย ดูไม่น่าเป็นโทษเป็นภัยเลย เพียงความพอใจในรูป ในเสียง ในกลิ่น ในรส ในโณฏฐัพพะ ซึ่งทุกคนก็มีเหมือน ๆ กัน แต่ใครจะมีมากจนกระทั่งสามารถมีวาจาที่ผิด หรือมีกายกรรมที่ผิด มีความประพฤติที่ผิด ซึ่งแสดงให้เห็นว่า วันหนึ่งวันใดถ้ากิเลสเหล่านั้นยังไม่ได้ดับ แต่ละบุคคลก็อาจทำกายกรรมและวจีกรรมที่ผิดอย่างนั้นได้

พยสนสูตร ว่าด้วยความพินาศ ๑๑ อย่าง

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดدابริภาชเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ตีเตียน พระอริยเจ้า ข้อนีมิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส ที่ภิกษุนั้นจะไม่พึงถึงความพินาศ ๑๑ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง ความพินาศ ๑๑ อย่างเป็นไฉน คือ

ไม่บรรลุลหรรณที่ ยังไม่ได้บรรลุ ๑

เสื่อมจากธรรมที่บรรลุแล้ว ๑

สัทธรรมของภิกษุนั้นย่อมนิยมน้อมไม่ผ่องแผ้ว ๑

เป็นผู้เข้าใจว่าได้บรรลุในสัทธรรม ๑

เป็นผู้ไม่ยินดีประพฤติพรหมจรรย์ ๑

ต้องอาบัติเคราะห์หมองอย่างใดอย่างหนึ่ง ๑

บอกลาสิกขาเวียนมาเพื่อความเป็นคนเลว ๑

ถูกต้องโรคอย่างหนัก ๑

ย้อมถึงความเป็นบ้า คือ ความฟุ้งซ่านแห่งจิต ๑

เป็นผู้หลงใหลทำกาละ ๑

เมื่อตายไปย้อมเข้าถึงอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก ๑

ดูกร ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุใดدابริภาชเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลาย ตีเตียน พระอริยเจ้า ข้อนีมิใช่ฐานะ มิใช่โอกาส ที่ภิกษุนั้นจะไม่พึงถึงความพินาศ ๑๑ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่ง

ผู้ฟัง โทษของโมหมูลจิตรู้สึกว่าจะไม่ค่อยเห็น หรือเห็นยาก แต่เห็นโดย เหตุผลจากการศึกษาว่า เป็นมูลเหตุให้เกิดโลภะและโทสะ โทษของโลภะนั้นเห็นง่าย กว่าโมหะหน่อย แต่ก็ยังนับว่ายาก นอกจากจะไม่เห็นแล้วยังรู้สึกนิยมในโลภะด้วย ประเภทที่เพิลิดเพิลินไปในอารมณ์ต่าง ๆ ทางตา หู จมูก ลิ้น กาย รู้สึกว่า น่าจะเป็นสุขด้วยเข้าไป รู้สึกว่าจะละยาก แต่โทสะเห็นง่ายและเป็นที่รังเกียจของ ตัวเราเองด้วย นี่เป็นการสังเกตจากการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน

ส. สัญญา ความจำ ที่ควรเจริญแต่ละข้อ ๆ เป็นไปเพื่อที่จะกันหรือกัน โลกะแต่ละอย่าง เพราะแม้แต่ผู้ที่มีสติปัญญาต่าง ๆ เช่น อสุภสัญญา มรณสัญญา อาหาเรปภิกขุสัญญา สัพพโลเกอนภิตสัญญา อนิจจสัญญา อนิจเจทุกขสัญญา ทุกขเขนัตตสัญญา เหล่านี้ ก็ยังปรากฏว่า ถ้ายังไม่คุ้น ยังภาวนาไม่ถึงขั้น ก็ต้องมีการหวนกลับไปสู่การสะสมของโลกะซึ่งมีกำลังมากกว่า

ที่กล่าวว่าไม่เที่ยง เพราะยังไม่ประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไป เพียงแต่คิดว่าไม่เที่ยง แต่ที่คิดว่าไม่เที่ยง ก็เที่ยงอยู่นาน ไซ้ไหม อย่างที่กำลังนั่งอยู่เดี๋ยวนี้ เที่ยงหรือเปล่า หรือว่าไม่เที่ยงทุกขณะจิต นี่คือสภาพที่ต่างกัน ที่กล่าวว่าไม่เที่ยง ในความรู้สึกก็ยังเหมือนเที่ยงอยู่ชั่วระยะหนึ่งซึ่งนาน เช่น ความรู้สึกเป็นสุข แต่ที่จริงแล้วถ้าประจักษ์ว่า แม้แต่สุขเวทนาที่เกิดขึ้นก็ดับทันที จึงจะสามารถดับกิเลสได้ เมื่อประจักษ์แจ้งอริยสัจธรรมตามความเป็นจริง

เล็ก ๆ น้อย ๆ นิด ๆ หน่อย ๆ เพียงแต่คิดบ้าง พิจารณบ้าง เข้าใจบ้าง ไม่มีทางที่จะดับกิเลสได้ ก็ยังคงเป็นผู้ที่พอใจในความสุข และเห็นว่าเป็นความสุข เพราะยังไม่ประจักษ์การเกิดขึ้นและดับไปของความสุข

ที่กล่าวว่าไม่เที่ยง แต่ในความรู้สึกของทุกท่านก็มีความรู้สึกว่าเที่ยงพอสมควร จึงยังคงเป็นสุขอยู่ ปฏิเสธไม่ได้เลย เพราะคำว่า ไม่เที่ยง เพียงตามตำรา แต่เมื่อยังไม่ประจักษ์การเกิดดับ ก็ยังคงเที่ยงอยู่ชั่วขณะที่ยังไม่เปลี่ยนแปลง แต่ไม่ว่าใครจะเห็นว่าเที่ยงอยู่ชั่วคราว ระยะยาวนานพอสมควร ลักษณะที่แท้จริงนั้น ก็คือ เกิดขึ้นและดับไปอย่างรวดเร็ว โดยที่ใครจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม สิ่งซึ่งยึดถือว่าเที่ยงชั่วคราวที่พอใจก็เกิดขึ้นและดับไปเร็วมาก แต่เมื่อไม่ประจักษ์ ก็ยังพอใจในความเที่ยงอยู่ชั่วคราว จนกว่าจะไม่เที่ยงจริง ๆ คือ พลัดพรากจากไป ซึ่งต้องมีแน่ ๆ เป็นแน่ ๆ จะช้าหรือเร็วเท่านั้นเอง

มีใครซึ่งยังไม่เคยจากอะไรไปเลยสักอย่างบ้างไหม ก็ไม่มี แต่ถ้ามีสิ่งอื่นมาทดแทนก็ไม่รู้สึกเดือดร้อน ยังคงพอใจในสิ่งใหม่ต่อไป และหาความเพลิดเพลินพอใจในสิ่งใหม่ โดยที่ไม่พอ ไม่พอกอยู่เรื่อย ๆ

ผู้ฟัง เมื่อสักครู่นี้ผมได้เรียนอาจารย์ถึงการสังเกต หรือการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะโทสะ เป็นธรรมที่เกิดขึ้นและเป็นที่รังเกียจ ถึงแม้ว่าจะเป็นโทสะที่เบาบาง เช่น ความฟุ้งซ่านหรือความหงุดหงิด ความวิตกกังวลต่าง ๆ ก็ตาม หรือที่เป็นโทสะแรง ๆ เมื่อเกิดขึ้นล่วงมาเป็นทุจริตทางวาจา ก็รังเกียจตัวเอง รังเกียจในอกุศลนั้นด้วยว่าไม่ควรเกิดขึ้น และรู้สึกเสียใจ ไม่อยากให้มีเลย

เมื่อเกิดโทสะขึ้นนั้น ถ้าสติเกิด แทนที่ผมจะพิจารณาธรรมชาติของโทสะ ผมกลับไปพิจารณาทางกายแทน คือ จากการศึกษาทราบว่า เมื่อจิตเป็นโทสะเป็นอกุศลนั้น ไม่ควรให้อกุศลเจริญ และสิ่งเดียวที่จะยับยั้งไม่ให้อกุศลเจริญ คือ เจริญสติปัฏฐานทันที ซึ่งขณะนั้นถ้าเอาโทสะมาเป็นอารมณ์ รู้สึกจะยากกว่าที่จะเอาทางกาย หรือทางหู มาเป็นอารมณ์ และเห็นผลนิดหน่อย คือ ทำให้สภาพของโทสะหยุดชะงักไปนิดหน่อย

ส. ขออนุโมทนาที่มีhiriเกิดขึ้น แม้ว่าหลังจากที่วิจิตรจิตได้กล่าวไปแล้ว ก็ยังดีที่รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่ไม่ควรที่จะเกิด และยังพยายามที่จะไม่ให้เกิดขึ้น แต่อย่าเลือกอารมณ์ อย่าพยายามที่จะเอาโทสะนั้นมาเป็นอารมณ์ ถ้าสติจะระลึกร่างกาย ก็ให้ทราบว่าเป็นปกติที่สติจะเกิดระลึกที่กาย จนกว่าสติจะระลึกที่ลักษณะของรูปธรรมอื่น หรือนามธรรมอื่น

แต่อย่ามีความตั้งใจว่า ควรจะระลึกที่โทสะ อย่าคิดอย่างนั้น เพราะนั่นคือลักษณะของตัวตนที่ยังคงจะเลือกอยู่ตลอดเวลา แสดงให้เห็นว่า สติยังไม่ชำนาญที่จะระลึกลักษณะของนามธรรมและรูปธรรมใด ๆ เพราะยังไม่ได้ระลึกจนทั่ว

ถ้าระลึกจนทั่วจริง ๆ แม้มีความจงใจเกิดขึ้นในขณะนั้น สติก็ยังรู้ว่าเป็นแต่เพียงสภาพจงใจ ไม่ใช่ตัวตน แต่ในขณะที่ระลึกยังไม่ทั่ว เวลาที่จงใจ ก็คือ เราทั้งตัวที่กำลังจงใจ นี่คือการต่างกัน เพราะลักษณะที่ตั้งใจ จงใจ ก็เป็นสภาพธรรมที่มีจริงเป็นเจตนาเจตสิก

ขณะที่สติระลึกไม่ทั่วและจงใจ ยังมีความเป็นตัวตนเต็มที แต่ถ้าสติระลึกไปเรื่อย ๆ จะระลึกทางกายบ่อย ๆ ไม่ระลึกทางตาเลย ก็บังคับสติไม่ได้ ต้องค่อย ๆ

อบรมไปจนกว่าจะมีปัจจัยที่สติจะระลึกทางตา หรือระลึกลักษณะของโทสะ หรือระลึกลักษณะของโลภะก็ตามแต่ เมื่อใดเป็นผู้ที่ระลึกจนทั่ว จะไม่เดือดร้อนเลย แม้แต่ลักษณะที่กำลังจางใจ ก็ไม่ใช่ตัวตน

แต่ก่อนที่จะระลึกจนทั่ว อย่าจงใจ ปล่อยให้สติเกิด ระลึกลักษณะของสภาพธรรมตามทีสติจะระลึกในขณะนั้นและดับไป สติไม่ได้ว่าให้ระลึกที่โทสะแล้วแต่สติที่เกิด เพราะถ้าสติไม่เกิด จะไม่มีการระลึกที่ลักษณะของสภาพธรรมใดเลย เพราะฉะนั้น เมื่อสติเกิดเท่านั้นจึงมีการระลึกที่ลักษณะของสภาพธรรมเพียงอย่างเดียว โดยสติเอง ไม่ใช่โดยมีใครไปเจาะจงให้สติระลึกที่นั่น

ถ้ายังมีการคิดว่า เพราะเราเจาะจง ก็ยังเป็นอัตตา ยังเป็นตัวเรา ยังเป็นตัวตน อยู่ ยังไม่สามารถที่จะดับการยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนได้ ซึ่งเรื่องของตัวตน เป็นเรื่องที่ลึกและละเอียด แต่ให้ทราบว่าเป็นเรื่องที่จะต้องดับก่อน

บางคนก็กลัวโลภะเหลือเกิน กลัวจริง ๆ ทำอย่างนั้นก็จะเป็นโลภะ จะเปิดพัดลมก็เป็นโลภะ จะฟังเพลงก็เป็นโลภะ มีมิชฌาทิฏฐิหรือความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนอยู่หรือเปล่า ถ้ามี ต้องดับความเห็นผิดที่ยึดถือสภาพธรรมว่าเป็นตัวตนก่อน เพราะโลภะมีปัจจัยก็เกิด แต่ในขณะเดียวกัน การฟังเรื่องของโลภะมาก ๆ ก็เป็นปัจจัยที่จะให้เห็นโทษของโลภะ และโลภะจะค่อย ๆ น้อยลง

ที่ไ้คำว่า น้อยลง อย่าคิดว่า มากมายทันที แต่ต้องเป็นไปอย่างค่อย ๆ เป็น ค่อย ๆ ไป ละเอียดจริง ๆ และถ้าไม่ถึงขั้นดับเป็นสมุจเฉท ก็ยังหวนกลับมาอีกได้ เพราะมีการสะสมไว้มาก

ถ. ธรรมไม่ใช่ตัวตน แต่บางคนกล่าวว่า ขณะที่สติเกิด ไม่ใช่เรา และเขาก็ไม่เดือดร้อน เขาทำผิดไปแล้วก็ไม่เดือดร้อน เพราะสติระลึกในขณะนั้นว่า ไม่ใช่เขา หรือไม่ใช่เรา ซึ่งบางครั้งเหมือนกับว่าไม่รับผิดชอบ ในเรื่องนี้อาจารย์มีความเห็นอย่างไร

สุ. เมื่อไม่ใช่เรา แล้วเป็นอะไร สภาพธรรมมีจริง ๆ เกิดขึ้น ถ้ารู้ว่าเป็นนามธรรมหรือรูปธรรม ไม่เดือดร้อนในขณะนั้นได้ ก็เลสมีนมาก ใครก็บังคับไม่ได้

ไม่มีข้อด้วย เมื่อมีเหตุปัจจัยที่จะมีการกระทำทางกายวาจาอย่างไร ก็เป็นไปด้วยกำลังของกิเลสนั้น ๆ ที่ยังไม่ดับ เพราะฉะนั้น เมื่อยังไม่ได้ดับ ต้องมีปัจจัยที่จะเกิดขึ้นอีก แต่เมื่อมีhiri ความละอาย ความรังเกียจ มีความเห็นว่าเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ ก็จะทำให้มีความเพียรที่จะขัดเกลา

ข้อสำคัญที่สุด ประการแรก ต้องเห็นว่าเป็นสิ่งที่น่ารังเกียจ เท่านั้นยังไม่พอยังต้องมีความเพียรที่จะขัดเกลา มีความตั้งใจจริง ๆ ที่เป็นกุศลที่จะขัดเกลา ไม่ใช่ว่าเมื่อไม่ใช่เรา ก็ไม่เป็นไร

ถ. ทำอย่างไรจึงจะให้สติระลึกร้อย ๆ อะไรเป็นปัจจัยของสติ

สุ. การฟังเรื่องของนามธรรมและรูปธรรมมาก ๆ จนกระทั่งเป็นสัญญา ความจำที่มั่นคง ไม่ว่าจะกำลังหมกมุ่นครุ่นคิดเรื่องอะไร สติจะระลึกลักษณะนั้นได้ว่า เป็นสภาพธรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งต้องเป็นผู้ที่สังเกตเอง เพราะวันหนึ่ง ๆ ทุกคนก็คิด ลองวิเคราะห์ความคิดของท่านดูว่า ท่านคิดเรื่องอะไรมาก เรื่องโลภะมาก หรือเรื่องโทสะมาก หรือเรื่องกุศลมาก

ถ้าคิดเรื่องปรมาตมธรรมมาก และพิจารณาโดยละเอียด โดยแยบคายเข้าใจขึ้น นั่นจะเป็นสัญญา ความจำที่มั่นคง ที่จะเป็นปทัฏฐาน คือ เป็นเหตุใกล้ที่จะให้สติเกิดระลึกได้ เพราะกำลังคิดเรื่องของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏ แต่ไม่ได้หมายความว่าให้ท่อง

สำหรับในวันนี้ขอทบทวนเรื่องโลภมูลจิตทวิภูตวิปยุตต์ โดยกิจ

จิตทั้งหมดมี ๘๙ ประเภท แต่ว่ากิจทั้งหมดมีเพียง ๑๔ กิจ สำหรับโลภมูลจิตจะทำกิจใดได้ใน ๑๔ กิจ

กิจที่ ๑ คือ ปฏิสนธิกิจ โลภมูลจิตทำปฏิสนธิกิจไม่ได้ เพราะจิตที่จะทำปฏิสนธิกิจได้ต้องเป็นจิตประเภทวิบากเท่านั้น แต่ไม่ได้หมายความว่า วิบากทุกดวงจะทำปฏิสนธิกิจได้ ต้องเป็นวิบากจิตเพียง ๑๙ ดวงเท่านั้น ตามที่ได้กล่าวถึงแล้ว

กิจที่ ๒ คือ ภวังคกิจ ต้องเป็นวิบากจิต เพราะฉะนั้น โลภมูลจิตทำกิจนี้ไม่ได้

กิจที่ ๓ คือ อวชชนกิจ มีจิต ๒ ดวงเท่านั้น ที่ทำกิจนี้ คือ ปัญจทวารวชชนจิต ๑ และมโนทวารวชชนจิต ๑ ซึ่งเป็นชาติกิริยาและเป็นกามภุมมิ ไม่ว่าวิถิจิตจะเกิดในภุมมิไหน จะต้องมโนทวารวชชนจิตเป็นวิถิแรก ถ้าเป็นทางปัญจทวาร ต้องเป็นปัญจทวารวชชนะ ถึงแม้ว่าจะเกิดเป็นรูปพรหมภุมมิ ก็ยังเป็นชั้นกามภุมมิ คือ เป็นกามาวจรจิต หรือจะเกิดในอรูปพรหมภุมมิ คือ มโนทวารวชชนจิตเกิดใน อรูปพรหมภุมมิ โดยภุมมิก็ยังต้องเป็นกามาวจรจิต เปลี่ยนแปลงภุมมิหรือระดับชั้นของจิต ไม่ได้ เช่นเดียวกับเปลี่ยนแปลงชาติของจิตไม่ได้

เพราะฉะนั้น โภภุมมจิตไม่ได้ทำอวชชนกิจ

กิจที่ ๔ คือ ทสสนกิจ มีจิต ๒ ดวงเท่านั้น ที่ทำกิจเห็น ได้แก่ จักขุวิญญาณ กุศลวิบาก ๑ และอกุศลวิบาก ๑ เพราะฉะนั้น โภภุมมจิตไม่ได้ทำทสสนกิจ

ขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ต้องรู้ว่า ช่วงขณะที่เห็นไม่ใช่โภภุมมจิต เพราะว่าเป็นจิต ที่ไม่ประกอบด้วยเหตุ ยังไม่มีโลภะ โทสะ โมหะ หรืออโลภะ อโทสะ อโมหะ เกิดร่วมด้วยกับจักขุวิญญาณที่ทำทสสนกิจ

กิจที่ ๕ คือ สวณกิจ จิตได้ยิน ได้แก่ จิต ๒ ดวง คือ โสตวิญญาน เป็นวิบากจิต ซึ่งเป็นกุศลวิบาก ๑ อกุศลวิบาก ๑ เพราะฉะนั้น โภภุมมจิตทำสวณกิจ ไม่ได้

กิจที่ ๖ คือ ฌายนกิจ จิตได้กลิ่น โภภุมมจิตก็ทำกิจนี้ไม่ได้

กิจที่ ๗ คือ สายนกิจ โภภุมมจิตทำกิจนี้ไม่ได้

กิจที่ ๘ คือ ผุสสนกิจ โภภุมมจิตทำกิจนี้ไม่ได้

กิจที่ ๙ คือ สัมปฏิจฉนกิจ โภภุมมจิตทำกิจนี้ไม่ได้

กิจที่ ๑๐ คือ สันตริณกิจ โภภุมมจิตทำกิจนี้ไม่ได้

กิจที่ ๑๑ คือ วัฏฐัพพนกิจ โภภุมมจิตทำกิจนี้ไม่ได้

กิจที่ ๑๒ คือ ชวนกิจ เป็นกิจที่เล่นไปในอารมณ์ เพราะเห็นแล้ว รับแล้ว พิจารณาแล้ว กระทำทางแล้ว เพราะฉะนั้น สำหรับชวนกิจ ได้แก่ จิตที่เป็นกุศลบ้าง อกุศลบ้าง และสำหรับผู้ที่เป็นพระอรหันต์ ไม่มีกุศล อกุศล ชวนกิจก็เป็นกิริยาจิต

นอกจากนั้นโลกุตตรกุศลเป็นชวนกิจ พร้อมทั้งโลกุตตรวิบาก คือ ผลจิต ก็เป็นชวนจิตด้วย

กิจที่ ๑๓ คือ ตทาลัมพนกิจ โลกมุขจิตไม่ได้ทำตทาลัมพนกิจ เพราะตทาลัมพนกิจเป็นวิบากจิต

กิจที่ ๑๔ คือ จุตติกิจ โลกมุขจิตไม่ได้ทำกิจจุตติ เกิดก่อนจุตติ แต่ไม่ได้ทำจุตติกิจ

๑๓๕๐

ที่ห้องประชุมตึกสภากาการศึกษามหาวิทยาลัย
วันอาทิตย์ที่ ๒๖ สิงหาคม ต่อวันอาทิตย์ที่ ๙ กันยายน ๒๕๖๗

กิจทั้ง ๑๔ กิจนี้ โลกมูลจิตทำชวณกิจ เช่นเดียวกับอกุศลอื่น ๆ และกุศลอื่น ๆ
หรือกิริยาจิตของพระอรหันต์

สำหรับโลกุตตรจิตทั้ง ๘ ดวง คือ โสตาปัตติมรรคจิต สกทาคามิมรรคจิต
อนาคามิมรรคจิต อรหัตตมรรคจิต ซึ่งเป็นโลกุตตรกุศล ๔ และโลกุตตรวิบาก ๔ คือ
โสตาปัตติผลจิต สกทาคามีผลจิต อนาคามีผลจิต อรหัตตผลจิต ก็กระทำชวณกิจ

เพราะฉะนั้น วิบากจิตที่จะทำชวณกิจได้ มีภูมิเดียว คือ โลกุตตรวิบาก
เพราะโลกุตตรวิบากไม่ได้ทำกิจปฏิสนธิ ภวังค์ จุตติ และกิจอื่น ๆ เช่นวิบากอื่น ๆ
โลกุตตรวิบากมีนิพพานเป็นอารมณ์ เป็นธรรมที่ดับกิเลสแล้ว เป็นสภาพของจิตที่
เกิดขึ้นมีนิพพานเป็นอารมณ์โดยฐานะที่ดับกิเลสแล้ว เพราะฉะนั้น โลกุตตรวิบากจิต
จึงทำชวณกิจเช่นเดียวกับโลกุตตรกุศลจิต

ในขณะที่เป็นฌานสมาบัติ ผู้ที่อบรมเจริญความสงบจนกระทั่งฌานจิตเกิด
ในขณะที่เป็นฌานจิตนั้น ก็ทำชวณกิจ แต่ก่อนที่ชวณจิตจะเกิดได้ต้องมีอาวัชชนจิตเกิด
ก่อน อย่าลืม อาวัชชนจิตต้องเป็นชาติกิริยา แต่ชวณจิตเป็นกุศลก็ได้ เป็นอกุศลก็ได้
เป็นโลกุตตรวิบากได้ และเป็นกิริยาได้ ถ้าไม่ใช่ปัญญาทวารอาวัชชนจิตและ
มโนทวารอาวัชชนจิต

และควรจะได้ทราบเรื่องอารมณ์ของโลกมูลจิตที่ปฏิสนธิวิปยุตต์ในวันหนึ่ง ๆ ว่า
เป็นไปในอารมณ์ ๖ และทวาร ๖ อย่างไร

ชีวิตขณะนี้ เป็นชีวิตประจำวันของท่าน ซึ่งมีตา มีหู มีจมูก มีลิ้น มีกาย
มีใจ เป็นทางที่จะรู้อารมณ์ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ แต่
ทุกท่านเข้าใจเรื่องของอารมณ์ที่กำลังปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น
ทางกาย ทางใจ ละเอียดและถูกต้องพอที่จะละกิเลสทั้งหลายได้แล้วหรือยัง ซึ่งถ้า

ยังไม่ได้ศึกษาพระธรรมโดยละเอียด ไม่มีทางเลยที่จะรู้ว่า อารมณ์ของโลภมูลจิต ทิฏฐิคติวิปยุตต์ คือ ความต้องการอารมณ์ซึ่งไม่ประกอบด้วยความเห็นผิด ที่มีอยู่เป็นประจำในวันหนึ่ง ๆ ทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย ทางใจ ต่างกันอย่างไร

ถ้าพูดง่าย ๆ ว่า ทางตา สิ่งที่ปรากฏต่างกับทางหู จะไม่พอเลย เพราะนั้น ยังไม่ใช่การรู้ลักษณะของสภาพธรรมที่กำลังปรากฏตามความเป็นจริง

ขณะนี้ การศึกษาธรรมเพื่อพิสูจน์สิ่งที่กำลังได้ยินได้ฟัง

อารมณ์ ๖ คือ

อารมณ์ที่ ๑ รูปารมณ์ ได้แก่ วัณณะ คือ สิ่งที่ปรากฏได้ทางตา ไม่ใช่คำว่า วัณณะก็ได้ ในขณะนี้สิ่งที่กำลังปรากฏทางตามีจริง เป็นรูปารมณ์ เป็นอารมณ์ของจิต ทุกดวงที่อาศัยจักขุปสาทเป็นทวาร ซึ่งได้แก่ ปัญจทวาราวชชนจิต จักขุวิญญาณ สัมปฏิจฉันนจิต สันตிரณจิต โวฐัพพนจิต และชวนจิตซึ่งปกติก็เป็นโลภมูลจิตที่เป็น ทิฏฐิคติวิปยุตต์

แสดงให้เห็นว่า จักขุปสาทเป็นปัจจัยให้แต่เฉพาะจิตที่อาศัยจักขุปสาทเป็น ทวารเท่านั้น จักขุปสาทจะไม่เป็นปัจจัยให้จิตที่อาศัยโสตปสาทเลย ซึ่งข้อความใน **อภิสสาสนี** อุปมาว่า เหมือนเมล็ดมะม่วงที่เป็นปัจจัยแก่การเกิดขึ้นของผลมะม่วง แต่ว่าไม่เป็นปัจจัยแก่การเกิดขึ้นของตาล เพราะฉะนั้น จักขุปสาทในขณะนี้ เป็นปัจจัยให้เกิดขึ้นเฉพาะจิตที่อาศัยจักขุปสาท

ขณะนี้ท่านผู้ฟังกำลังเห็นรูปารมณ์ สิ่งที่กำลังปรากฏทางตา หรือกำลังเห็นคน เห็นวัตถุ เห็นสิ่งต่าง ๆ นี่คือสิ่งที่จะต้องพิสูจน์เพื่อจะได้พิจารณาว่า เข้าใจลักษณะ ของรูปารมณ์แค่ไหน และเข้าใจโดยเพียงขั้นการฟัง โดยชื่อ หรือว่าเข้าใจเพราะขณะนี้ กำลังพิจารณาจริง ๆ ว่า เห็นอะไร

ถ้าเห็นคน ก็ล่วงเลยปัญจทวารวิधिไปสู่มนทวารวิธิล้วนอย่างรวดเร็ว

เพราะฉะนั้น ขอกล่าวถึงเรื่องของอารมณ์ทั้ง ๖ อีกครั้งหนึ่ง เพื่อจะได้เห็น ความต่างกันจริง ๆ ของทางปัญจทวารและทางมนทวาร ซึ่งทันทีที่ทางจักขุทวารวิธิจิต

เห็นและดับไป ภาวจิตเกิดขึ้น มโนทวารวิถีจิตจะเกิดสืบต่ออย่างรวดเร็ว ซึ่งไม่มีใครสามารถที่จะกั้น ไม่ให้มโนทวารวิถีจิตเกิดดับสืบต่ออย่างรวดเร็วได้

ข้อความใน **อัฐุสาลินี อรรถกถา ธรรมสังคณีปกรณ์** อุปมาว่า

เปรียบเสมือนนกที่บินมาทางอากาศ แล้วซ่อนตัวอยู่ที่ยอดไม้ ย่อมกระทบกิ่งไม้ด้วย และเงาของนกนั้นย่อมกระทบที่แผ่นดินด้วย การกระทบกิ่งไม้กับการแผ่ไปของเงาย่อมมีในขณะเดียวกัน ไม่ก่อน ไม่หลังกันเลย ฉะนั้น

ข้อความนี้ไม่ได้หมายความว่า ทั้งปัญจทวารวิถีจิตและมโนทวารวิถีจิตเกิดพร้อมกัน แต่หมายความว่าความรวดเร็วของขณะที่อารมณ์หนึ่งปรากฏกระทบ จักขุสัทท วิถีจิตทางจักขุทวารดับไปหมดแล้ว ภาวจิตเกิดขึ้น มโนทวารวิถีจิตจะเกิดสืบต่ออย่างรวดเร็ว เหมือนนกที่บินมาทางอากาศ แล้วซ่อนตัวอยู่ที่ยอดไม้ ทันทีที่กระทบกิ่งไม้ เงาของนกก็ย่อมกระทบที่แผ่นดินด้วย

แสดงให้เห็นถึงการสืบต่ออย่างรวดเร็ว เพราะฉะนั้น ทุกท่านก็สงสัยว่าไม่เคยเห็นรูปารมณ์อย่างเดียวกัครั้งหนึ่ง เห็นแต่คน สัตว์ วัตถุ สิ่งของอยู่เรื่อย ๆ ถ้าไม่ได้ฟัง ไม่ได้พิจารณาโดยละเอียด ย่อมไม่มีการที่จะแยกพิจารณาถ้อยถอนความเป็นสัตว์ เป็นบุคคล เป็นตัวตนออกจากสิ่งที่ปรากฏทางตาได้เลย แต่ถ้าได้ฟังบ่อย ๆ และพยายามที่จะรู้จักสภาพธรรมตามความเป็นจริงที่กำลังปรากฏ ถึงแม้ว่าจะเคยเห็นเป็นคน เป็นวัตถุ เป็นสิ่งต่าง ๆ โดยชั้นการศึกษา ก็ทราบว่ นั่นคือจิตทางมโนทวาร ไม่ใช่ทางจักขุทวาร

เพราะฉะนั้น วันหนึ่งวันใดที่สติระลึกบ่อย ๆ เนือง ๆ แยกอารมณ์ที่ปรากฏทางจักขุทวารออกจากทางมโนทวารได้ เมื่อนั้นก็จะรู้ลักษณะของสภาพธรรมตามความเป็นจริง

ทางตา ซึ่งเห็นอยู่เรื่อย ๆ แต่ไม่ได้เห็นสภาพธรรมตามความเป็นจริง จนกว่าสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาจะเป็นเพียงสิ่งที่กำลังปรากฏทางตาเท่านั้น

อารมณ์ที่ ๒ สัททารมณ์ ได้แก่ เสียง คือ สภาพธรรมที่ปรากฏได้ทางหู เป็นอารมณ์ของจิตทุกดวงที่อาศัยโสติดสัททเป็นทวาร และปรากฏต่อทางมโนทวาร

หลังจากที่ภวังคจิตเกิดขึ้น คือ แต่ละวิถีจะต้องมีภวังคจิตเกิดขึ้น ทางหูก็เช่นเดียวกัน ได้ยินเสียง แต่กำลังรู้คำ ที่กำลังรู้คำ ก็เตือนตัวเองให้รู้ว่า ขณะนั้นเป็นมโนทวารวิถีที่กำลังคิดถึงคำ ไม่ใช่โสททวารวิถีที่เพียงได้ยินแต่เสียง

อารมณ์ที่ ๓ คันธารมณฺ์ ได้แก่ กลิ่น คือ สภาพธรรมที่ปรากฏทางจมูก เป็นอารมณ์ของจิตทุกดวงที่อาศัยขานปสาทเป็นทวาร ต่อจากนั้นก็ปรากฏทางมโนทวาร หลังจากภวังคจิตเกิดขึ้น

อารมณ์ที่ ๔ รสารมณฺ์ ได้แก่ รส คือ สภาพธรรมที่ปรากฏที่ลิ้น เป็นอารมณ์ของจิตทุกดวงที่อาศัยชีวหาปสาทเป็นทวาร เมื่อจิตที่อาศัยชีวหาปสาทดับไปแล้ว ภวังคจิตเกิดขึ้น มโนทวารวิถีก็รู้รสารมณฺ์นั้นต่อ

อารมณ์ที่ ๕ โผฏฐัพพารมณฺ์ ได้แก่ สภาพที่เย็นหรือร้อน อ่อนหรือแข็ง ดึงหรือไหว เป็นสภาพธรรมที่ปรากฏทางกาย เป็นอารมณ์ของจิตทุกดวงที่อาศัยกายปสาทเป็นทวาร และปรากฏทางมโนทวารต่อ หลังจากภวังคจิตเกิดขึ้น

สำหรับอารมณ์ทั้ง ๕ นี้ เรียกว่า ปัญจารัมมณะ หรือปัญจารมณฺ์ แม้ว่าจะเป็นอารมณ์ทั้ง ๕ ก็จริง แต่ปรากฏได้ ๖ ทวาร คือ ปรากฏทางจักขุทวาร และปรากฏต่อทางมโนทวาร ปรากฏทางโสททวาร และปรากฏต่อทางมโนทวาร เป็นต้น

อีกอารมณ์หนึ่งซึ่งปรากฏได้เฉพาะทางใจ ชื่อว่าธัมมารัมมณะ หรือธัมมารมณฺ์

หลายท่านสนใจในคำว่า ธัมมารมณฺ์ เพราะเป็นอารมณ์ที่ไม่ปรากฏทางตา ทางหู ทางจมูก ทางลิ้น ทางกาย อย่างสี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ เพราะฉะนั้น ธัมมารมณฺ์ที่ปรากฏทางใจ ได้แก่สภาพธรรมอะไร

สำหรับอารมณ์ที่ปรากฏทางใจ คือ ธัมมารมณฺ์ มี ๖ อย่าง ได้แก่ ปสาทรูป ๕ สุขุมรูป ๑๖ จิตทั้งหมด เจตสิกทั้งหมด นิพพาน และบัญญัติ

ขณะที่เห็นคน เห็นอะไร ทางปัญจทวารเห็นสี ทางมโนทวารมีอะไรเป็นอารมณ์ ทางมโนทวารก็มีสีเช่นเดียวกับที่ทางตาเห็นและดับไปวาระหนึ่ง ภวังคจิตเกิดขึ้น และวาระต่อไปจะมีบัญญัติเป็นอารมณ์

ที่ว่าปรมาตมธรรมไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน เป็นสภาพธรรมที่มีจริง จะต้องยืนคำนี้อยู่ตลอดเวลา แม้ยังไม่ประจักษ์ว่าปรมาตมธรรมเป็นอย่างไร แต่ได้ฟังแล้วว่า ปรมาตมธรรมหมายความว่าสภาพธรรมที่เป็นแต่เพียงธาตุต่าง ๆ เป็นธรรมประเภทต่าง ๆ จึงไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตน นี่ต้องเป็นความจริงตามที่พระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ เพราะฉะนั้น เวลาที่เห็นคน ไม่ได้เห็นสภาพธรรมตามความเป็นจริงแล้ว ทั้ง ๆ ที่ทางตา ปัญจทวารวิถีเห็นสิ่งที่ปรากฏจริง แต่ทางใจเป็นบัญญัติแล้ว เพราะว่าเห็นคน เพราะฉะนั้น ต้องรู้ความต่างกันของทางปัญจทวารและทางมโนทวาร

มีท่านผู้ฟังท่านหนึ่งอยากจะประจักษ์ หรืออยากจะรู้จักขุปสาท ไสตปสาท ฆานปสาท ชิวหาปสาท กายปสาท เป็นอารมณ์

จักขุปสาทอยู่กลางตาที่กระทบกับรูปารมณฺ์ ในขณะที่กำลังเห็นเดี๋ยวนี้ ไม่ใช่รูปที่เป็นสีสน်รณณะที่จะปรากฏทางตา เพราะฉะนั้น จักขุปสาทเป็นธัมมารมณฺ์ สามารถรู้ได้ทางใจ เป็นไปได้ไหม ลองคิดดูถึงเหตุผล เพราะปกติเมื่อปัญจทวารวิถีดับไป เช่น เสียงที่กำลังได้ยินในขณะนี้ ไสตทวารวิถีจิตดับ ภวังคจิตเกิดคั่นมโนทวารวิถีจิตรู้อะไร ก็รู้เสียงนั้นต่อ ไม่เปิดโอกาสที่จะให้มีไสตปสาทเป็นอารมณ์เลย

กลืนกระทบจมูก วิถีจิตเกิดขึ้นรู้กลิ่นทางฆานทวาร ดับไปแล้ว ภวังคจิตเกิดคั่นมโนทวารวิถีจิตรู้กลิ่นนั้นที่เพิ่งดับต่อจากทางฆานทวาร

เพราะฉะนั้น ไม่ใช่โอกาสที่จะมีปสาทรูปปรากฏเป็นอารมณ์ หรือแม้แต่ในขณะที่กำลังเห็นบ้าง กำลังได้ยินบ้าง กำลังได้กลิ่นบ้าง ทุกท่านทราบแล้วว่า รูปที่เป็นสภาวะรูปทุกรูปมีอายุเท่ากับการเกิดดับของจิต ๑๗ ขณะ เพราะฉะนั้น ปสาทรูปแต่ละอย่าง เช่น จักขุปสาทรูปก็ดี ไสตปสาทรูปก็ดี ฆานปสาทรูปก็ดี ชิวหาปสาทรูปก็ดี กายปสาทรูปก็ดี ก็ต้องมีอายุ ๑๗ ขณะเหมือนกัน เพราะฉะนั้น ในขณะที่รูปทางตาปรากฏ กระทบกับปสาทรูป มีอายุเท่ากับปสาทรูป ๑๗ ขณะ และดับพร้อมกัน ในขณะที่รูปกำลังปรากฏทางตา จักขุปสาทย่อมปรากฏไม่ได้ เพราะว่าเกิดพร้อมกันและดับพร้อมกัน ในขณะที่กำลังได้ยินเสียง เสียงก็เป็นสภาวะรูปซึ่งมีอายุ ๑๗ ขณะ

โสตปสาทรูปก็มีอายุ ๑๗ ขณะ เพราะฉะนั้น ในขณะที่เสียงปรากฏ ไม่ใช่โสตปสาทรูปปรากฏ เมื่อเสียงดับ โสตปสาทรูปก็ดับ และจะให้โสตปสาทรูปเป็นอารมณ์ของมโนทวารวิถีจิตในวันหนึ่ง ๆ ได้ไหม มีโอกาสที่ปสาทรูปจะเป็นอารมณ์ของจิตที่รู้ อารมณ์ทางมโนทวารได้ไหม

อภฺรฺสุสาลินี รูปกัณฺธ พรณนาฉกฺกนิทเทสเป็นต้น ในรูปวิภคฺต ข้อ ๖๗๒
มีข้อความว่า

จิตที่รู้อารมณ์ทางมโนทวาร รู้รูปทั้งหมด

ไม่เว้นเลย ที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดง เพราะเหตุว่าทรงตรัสรู้

ซึ่งใน **อภฺรฺสุสาลินี** อธิบายว่า

ที่ตรัสไว้ว่ารูปทั้งหมด เพราะเหตุว่าแม้แต่รูปเดียวที่ชื่อว่าอันมโนวิญญานธาตุ ไม่พึงรู้ ย่อมไม่มี

จริงอยู่ นัยคือข้อที่ควรจะอธิบายให้เข้าใจถึงขั้นพระอภิธรรมแล้ว ที่จะชื่อว่าอันพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะไม่ทรงกระทำไว้ในฐานะที่ควรจะทำนัยคือการแนะนำให้เข้าใจ ย่อมไม่มี

แสดงให้เห็นว่า ถึงแม้ว่าในวันหนึ่ง ๆ ไม่มีใครที่มีจักขุปสาท โสตปสาท ฆานปสาท ชิวหาปสาท กายปสาท ซึ่งเป็นธัมมารมณ์ที่จะรู้ได้ทางใจเป็นอารมณ์ก็จริง แต่เพราะเหตุว่ารูปนี้มี ถ้าไม่มี ขณะนี้จะเห็นได้อย่างไร จะได้ยินได้อย่างไร จะได้กลิ่นจะได้ลิ้มรส จะรู้สิ่งที่กระทบสัมผัสได้อย่างไร แต่ต้องเข้าใจในเหตุผลด้วยว่า ที่ไม่ปรากฏ เพราะอะไร

เพราะรูปเกิดดับ ๑๗ ขณะของจิต ทั้งเสียงและโสตปสาท เพราะฉะนั้น ในขณะที่เสียง คือ สัททวารมณ์ ปรากฏในขณะที่ โสตปสาทจึงไม่ปรากฏ แต่แม้กระนั้นด้วยเหตุที่รูปทั้งหมดมีจริง และพระผู้มีพระภาคทรงตรัสรู้ เพราะฉะนั้น พระองค์จึงทรงกระทำนัยคือการแนะนำให้เข้าใจ ซึ่งการเข้าใจนี้ต้องเป็นเรื่องของมโนทวารวิถี ไม่ใช่เป็นเรื่องของจักขุทวารวิถีที่เพียงเห็น หรือโสตทวารวิถีที่เพียงได้ยิน

เสียงที่ปรากฏ หรือขานทวารวิธีที่เพียงได้กลิ่น หรือชีวาทวารวิธีที่เพียงลิ้มรส หรือกายทวารวิธีที่เพียงรู้สิ่งที่กระทบสัมผัส

เพราะฉะนั้น สำหรับอัมมารมณซึ่งมี ๖ ได้แก่ ปสาทรูป ๕ คงไม่มีท่านผู้ใด ข้องใจที่ยังอยากจะรู้ปสาทรูป ๕ นี้ เมื่อทราบเหตุผลแล้วว่า เสียงปรากฏและดับไป พร้อมปสาทรูป และขณะที่เสียงไม่ปรากฏ สภาพธรรมอื่นก็ปรากฏ เพราะฉะนั้น ไม่มีทางที่ผู้ใดจะมีปสาทรูปเป็นอารมณ์ นอกจากผู้ที่ได้อบรมเจริญปัญญา มาสมควรพอที่จะรู้ได้

สำหรับท่านผู้ฟังเองคงจะไม่ชวนชวาย เพราะถ้าจะชวนชวาย ควรจะชวนชวาย ศึกษาลักษณะของรูปารมณที่กำลังปรากฏว่า สภาพของรูปารมณที่ไม่ใช่บัญญัติ ไม่ใช่สัตว์ ไม่ใช่บุคคล ไม่ใช่ตัวตนนั้นเป็นอย่างไร แทนที่จะไปอยากรู้รูปที่ไม่ปรากฏ เพราะสิ่งที่กำลังปรากฏ ควรที่จะได้พิจารณาจนกว่าประจักษ์แจ้ง และรู้ความต่างกัน ของการปรากฏของอารมณ์ทางปัญจทวารและทางมโนทวาร

สำหรับสุขุมรูป ๑๖ ก็โดยนัยเดียวกัน ไม่ใช่เรื่องที่ควรชวนชวายที่จะรู้เมื่อ ไม่ปรากฏ

ปสาทรูป ๕ เป็นรูปหยาบเช่นเดียวกับสี เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ๗ รูป รวมปสาทรูปอีก ๕ เป็นรูปหยาบ คือ โอปาริกรูป ๑๒

สำหรับจิตทั้งหมด ผู้ที่อบรมเจริญสติปัฏฐานย่อมระลึกรู้ลักษณะของจิต เป็นจิตตานุปัสสนาตามควรแก่สติที่จะเกิดขึ้นระลึกลักษณะของจิตประเภทต่าง ๆ เช่นเดียวกับเจตสิกทั้งหมด ซึ่งเป็นอัมมารมณ ก็แล้วแต่ว่าขณะใดมีลักษณะของ เจตสิกประเภทใดปรากฏ สติก็ระลึกลักษณะของเจตสิกนั้น เช่น เวทนาเจตสิก ความรู้สึก มีอยู่เป็นประจำ ถ้าขณะใดที่สติระลึกลักษณะของเวทนา ขณะนั้นก็ เป็นอัมมารมณ

